

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ (KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

YENİ KALKINMA POLİTİKALARININ BÖLGESEL
KURUMSALLAŞMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba (ELÇİN) BOZKURT

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ (KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

YENİ KALKINMA POLİTİKALARININ BÖLGESEL
KURUMSALLAŞMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba (ELÇİN) BOZKURT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Tayfun ÇINAR

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ (KENT VE ÇEVRE BİLİMLERİ)
ANABİLİM DALI

**YENİ KALKINMA POLİTİKALARININ BÖLGESEL
KURUMSALLAŞMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

Tez Sınavı Tarihi.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (..../..../2014)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar.....	iii
ŞEKİLLER	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
YENİ KALKINMA POLİTİKALARI.....	5
1.1 Yeni Kalkınma Politikaları ve Nitelikleri	5
1.2 Değişen Dünya- Dönüşen Süreçler	8
1.2.1 Üretim Biçimindeki Değişim	8
1.2.2 Yeniden Yapılanma.....	12
1.2.3 Küreselleşme	14
1.2.4 Kalkınma Paradigmasındaki Değişimler	16
1.3 Kalkınmanın Yeniden Ölçeklendirilmesi	23
1.3.1 Yeni Düzenleyici Coğrafyalar	23
1.3.2 Küreselleşmenin Yereldeki Etkisi: Küyerelleşme	26
1.3.3 Yerelleşmede Yeni Bir Boyut: Yeni Bölgeselleşme	28
1.3.4 Rekabet Eden Alanlar.....	33
1.3.5 Kurumsal Parçalanma	35
1.4 Yeni Kalkınma Sürecinin Kurumsallaşması	40
1.5 Kalkınmanın Kurumsallaşmasında Öne Çıkan Yaklaşımlar.....	41
1.6 Büyüme Koalisyonlarının Oluşumu	46
1.6.1 Kavramsal Çerçeve	46
1.6.2 Büyüme Koalisyonunun Amacı ve İşlevi.....	49
1.6.3 Büyüme Koalisyonlarının Yapısı	54
İKİNCİ BÖLÜM	58
KATILIMCI KALKINMA MODELİ: KALKINMA AJANSLARI	58
2.1 Rekabetçi Bölgelerden Rekabetçi Kent Bölgelerine	58
2.2 Kalkınma Ajanslarının Dünyadaki Gelişimi	63
2.3 Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	68
2.3.1 Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM)	70
2.3.2 Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA).....	71
2.3.3 Mersin Kalkınma Ajansı.....	72
2.3.4 Türkiye’de Kurulan Kalkınma Ajansları	74
2.4 Kalkınma Ajanslarında Büyüme Koalisyonu Mekanizmaları.....	77
2.4.1 Organizasyon Yapısı.....	77

2.4.2	<i>Karar Alma Süreçlerine Katılım Mekanizmaları</i>	81
2.4.2.1	<i>Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Kalkınma Kurulu ve Oluşumu</i>	82
2.4.2.2	<i>Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Yönetim Kurulu ve Oluşumu</i>	84
2.4.2.3	<i>Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Diğer Oluşumlar</i>	87
2.4.3	<i>Büyüme Koalisyonu Oluşumunda Ajansların Rolü</i>	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		97
BÜYÜME KOALİSYONLARININ KALKINMAYA ETKİSİ		97
3.1	Araştırma Verilerinin Toplanması	97
3.1.1	<i>Araştırmanın Yöntemi</i>	97
3.1.2	<i>Araştırmanın Amacı ve Sınırlılıkları</i>	98
3.2	Araştırmanın Analizi	101
3.2.1	<i>Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri</i>	101
3.2.2	<i>Ajansların Görevlerine İlişkin Algı</i>	105
3.2.3	<i>Ajansların Bölgesel Merkeziyete Katkısı</i>	109
3.2.4	<i>Katılımcı ve Dinamik Karar Alma Süreçleri</i>	114
3.2.5	<i>Bölge İçindeki Farklılıkların Koalisyon Oluşumlarına Etkisi</i>	117
3.2.6	<i>Desteklerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi</i>	118
3.2.7	<i>Ajans Faaliyetlerinin Etkinliği</i>	125
SONUÇ		133
KAYNAKÇA		141
EKLER		165
ÖZET		173
ABSTRACT		174

TABLolar

Tablo 1: Ajanstaki Unvanına Göre Anketi Cevaplayanların Dağılımı	102
Tablo 2: Ajans Personelinin Yaş Dağılımı ve Çalışma Süresine Göre Durumu	102
Tablo 3: Ajans Personelinin Eğitim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı	102
Tablo 4: Ankete Katılan Yararlanıcıların Çalıştığı Yere Göre Durumu	103
Tablo 5: Ankete Katılan Yararlanıcıların Unvanına Göre Dağılımı	104
Tablo 6: Yararlanıcıların Eğitim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı	104
Tablo 7: Yararlanıcıların Yaş Dağılımı ve Çalışma Süresine Göre Durumu.....	105
Tablo 8: Ajans Görevlerinin Öneme Göre Sıralandırılması	106
Tablo 9: Ajansların Kurumsal Yapılanmalarına İlişkin Cevaplar.....	110
Tablo 10: Kalkınma Bakanlığı'nın Ajanslar Üzerindeki Yetkilerine İlişkin Önergeler ve Cevaplar.....	111
Tablo 11: Kalkınma Kuruluna İlişkin Önergeler ve Cevaplar	115
Tablo 12: Ajansın Görev Alanındaki Kentler Arasındaki İlişki	117
Tablo 13: Destek Mekanizmasına İlişkin Önergeler ve Cevaplar-I.....	121
Tablo 14: Destek Mekanizmasına İlişkin Önergeler ve Cevaplar-II	122
Tablo 15: Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önergeler ve Cevaplar-I.....	126
Tablo 16: Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önergeler ve Cevaplar-II	127
Tablo 17: Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önergeler ve Cevaplar-III.....	129

ŞEKİLLER

Şekil 1: Yeni Kentsel Politikalara Geçiş	6
Şekil 2: Büyüme Koalisyonlarının İşleyişi	52
Şekil 3: GİDEM Organizasyon Şeması.....	70
Şekil 4: Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı.....	81
Şekil 5: Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Yapısı	85

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BAGEV	Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı
BKA	Bölgesel Kalkınma Ajansı
BKİ	Bölgesel Kalkınma İdaresi
COMCEC	Committee Cooperation of the Organization of the Islamic Conference
DATAR	Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTI	Department of Trade and Industry
EBKA	Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı
EGEV	Ege Ekonomiye Geliştirme Vakfı
EGİAD	Ege Genç İş Adamları Derneği
EKA	Ekonomik Kalkınma Ajansı
EURADA	Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi
İBBS	İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması

KAYA	Kamu Yönetimi Araştırması
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MEHTAP	Merkezî Hükümet Teşkilâtı Araştırma Projesi
MEKİK	Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi
MTSO	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OSB	Organize Sanayi Bölgeleri
SUDENE	Kuzeydoğu Brezilya Kalkınma İdaresi
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TVA	Tennessee Valley Authority
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GİRİŞ

1970'li yıllardaki ekonomik kriz, mevcut sistemin kurallarının sorgulanmasına yol açmış ve o döneme kadar esas alınan politikaların sürdürülebilmesini zorlaştırmıştır. Bu süreç, kapitalist üretimin devamlılığı için ulus-devletlerin esas aldığı düzenlemelerin gevşetilmesini ve sermayenin en uygun alanlarda kendine yer edinebilmesi için sınırlamaların azaltılmasını beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin ilk adımlarının atıldığı yeni dönem ile birlikte kentler, bölgeler gittikçe önem kazanmaktadır. Bölgesel kurumlaşma formuyla birlikte yeniden yapılanma kapsamında klasik devlet örgütlenmesinin dışına çıkan yaklaşımlar söz konusu olmaktadır. Ulusal düzeyde olduğu gibi uluslararası alanda da kalkınma aracı olarak yerel ve bölgesel birimler gündeme gelmektedir.

Küresel sermayenin kendi ihtiyaçlarına uygun yönetim düzenekleri ile buna uygun mekan yaratma isteği, onun taleplerine yönelik görüşleri savunan siyasal ve ekonomik yaklaşımlarca yeni savların ortaya atılmasına neden olmaktadır. Yönetişim, kamu-özel ortaklıkları, rekabet edebilirlik, küresel sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirilen kavramlar arasında yerini almaktadır. Küresel sermaye; neoliberal süreçler dahilinde birbirinden farklı odakları gündeme getirirken, ulusal, bölgesel ve kentsel siyaset alanında birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Yeni anlayışa uygun ölçekler ve mekanlar yaratma doğrultusunda değişen kalkınma politikaları, bunlardan bir tanesidir. Daha küçük yönetim birimlerini esas alan organizasyon yapısı dahilinde oluşturulan kalkınma ajansları da yeni yaklaşımın bir parçasıdır.

Söz konusu tez çalışması ile birlikte temel alınan araştırma problemi; yeni kalkınma politikalarının ürünü konumundaki bölgesel kurumsallaşma ve onun mekanizmaları ile ortaya çıkan bölüşüm sorunudur. Yeni kalkınma politikaları kapsamında bölgesel kurumsallaşmanın büyüme koalisyonu üzerindeki etkisi ve koalisyon sonrasında ortaya çıkan değer paylaşımı ile bunun toplumsal kesimlere etkisi ise çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, katılımcılık yaklaşımı temellerine dayanan büyüme koalisyonu oluşumunun kalkınma ajansları dahilinde ortaya koyulması, büyüme koalisyonu mekanizmalarının ve etkilerinin tespit edilmesi yoluyla literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Diğer yandan, genel anlamda her alanda karşılaştığımız kalkınma, yönetim, katılımcılık kavramları; idari boyutunun yanı sıra toplumsal ve mekansal boyutu ile de ele alınmaktadır.

Katılım ile çıkarların ortak paydada buluşturulması şeklinde ifade edilen büyüme koalisyonu oluşumunun amacını hedeflediği şekilde gerçekleştirip gerçekleştirmediği, ajanslar bünyesinde meşrulaşan koalisyon sistemlerinin bölge içi gelişmişlik farklarını ve toplumsal kesimler arasındaki dengesizlikleri artırıcı etkisi ile bu etkiye nasıl yol açtığı temel alınan araştırma soruları arasında yer almaktadır. Yeni kalkınma politikaları kapsamında vurgulanan yönetim, katılımcılık ve işbirliği esaslarının gücün yeniden üretimine nasıl katkı sağladığı cevap aranan bir diğer sorundur. Ulus-devletin; yerelleşme vurgusu eşliğinde kurulan yeni sistem aracılığıyla aslında sınıflara, ekonomiye ve mekana müdahale mi ettiği dikkate alınan sorular arasındadır. Böylece yeni kalkınma politikaları kapsamında ortaya koyulan toplumsal mücadelenin ele alınması hedeflenmektedir.

Kalkınma ajansları, ulusal düzeyde olduğu gibi uluslararası alanda da kalkınma aracı olarak gündeme gelmekte ve bu durum her geçen gün artan sayıda

bilimsel çalışmaya da konu olmaktadır. Ancak, yapılan diğer çalışmalar tarandığında büyüme koalisyonları ile kalkınma ajanslarının ilgisini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanılmamış olması, tez çalışmasının önemine işaret etmektedir. Kalkınmanın bir aracı olarak bölgeleri daha cazip kılarak bölgelere yatırımcı çekme anlayışı, belli bir toplumsal mücadeleyi ortaya koymaktadır. Söz konusu çalışmayla birlikte, bu mücadelenin boyutlarının ele alınması hedeflenmektedir.

Bölgesel kalkınmanın, kalkınma ajanslarının konu edinildiği diğer çalışmalarda ya bölgelerin niteliği tartışılarak, ajansların merkezi-yerel yönetim ilişkisindeki yeri ele alınmakta ya da bölgeleri farklılaştırmak doğrultusunda yeni yöntemler sunularak kuramsal boyutu tartışılmaktadır. Ancak söz konusu değerlendirmeler ve olumsuzlamalar daha çok biçimsel kalmakta, modern ve sonrası yaklaşımlar toplumsal, ekonomik, siyasal ilişkiler boyutunda ele alınmamaktadır. Farklı çıkar gruplarının ortak paydada buluşabilmesinin toplumun farklı kesimlerine etkisi açısından incelenmesi tezin amacı ile ilişkilidir. Yapılan literatür taraması sonucu karar almada ortaklık kültürünün ön plana çıkarıldığı bölgesel kalkınma politikalarının farklı toplumsal kesimlere etkisinin ele alınmadığı görülmüş olup bu durum önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu tez çalışması ile bu eksikliğin giderilmesi, teorik olarak ele alınan yaklaşımların uygulamadaki durumunun ele alınması amaçlanmıştır.

Yukarıda ifade edilen doğrultuda, çalışmanın ilk bölümünde kuramsal çerçeve ortaya koyularak ele alınan kavramların ortaya çıkış süreçleri ve etki alanları ifade edilmektedir. Konjonktürel gelişime bakılarak tarihsel anlamda yaşanan ekonomi ve devlet anlayışındaki değişimler doğrultusunda günümüzdeki uygulamaların arka planı anlatılmakta, yapılan değişikliklerle nelerin düzenlenmeye

çalışıldığının ifadesi sunulmaktadır. İkinci bölümde ise; devlet mekanlarının kalkınma boyutunda yeniden ölçeklendirilmesi ele alınmakta olup bölgesel kurumsallaşma ve uygulamaları, tarihsel boyutu ile birlikte aktarılmaktadır. Yine bu bölümde ajansların kullandığı ve sahip olduğu büyüme koalisyonu araçları başlıklar altında incelenmekte ve bunların oluşumlarındaki aktörlere dikkat çekilmektedir. İktidarın neoliberal süreçlerle mekan üzerinden farklılaşmasının ve niteliğinin değişmesinin bölgesel kalkınmadaki rolü, büyüme koalisyonları üzerinden değerlendirilmektedir. Son olarak, önceki bölümlerde teorik olarak ele alınan çerçeve, burada uygulama pratikleri ile ele alınmakta olup araştırma hipotezleri; anket çalışması ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak test edilmektedir. Yapılan saha araştırmasının sonuçlarının analizi eşliğinde küreselleşme ile birlikte kalkınmanın çok aktörlüleşmesi ve kalkınmanın yeniden ölçeklendirilmesi; mekan-toplum-devlet boyutunda değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ KALKINMA POLİTİKALARI

1.1 Yeni Kalkınma Politikaları ve Nitelikleri

Fordist üretim biçiminin etkinliğini yitirip postfordizmin güçlenmesi ile birlikte üretim biçimindeki değişiklikler, kendini kentsel düzeyde göstermeye başlamıştır. Süreç içinde kapitalizmin çeşitli krizler üretmesi, bunların çeşitli dönemlere konu olması ve 80'li yıllarda izlenen politikaların farklılaşmaya başlaması, kentsel politika ve planların da odak noktasını değiştirmiştir.¹ Ulusal kalkınma miti yerine mekanın öne çıkarıldığı yaklaşımlar, kentsel politikalarda ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda kurulan yeni sistemler yerleşme hareketi olarak dile getirilmekle birlikte devletin sınıflara, ekonomiye ve mekana müdahalesini içermektedir.²

II. Dünya Savaşı sonrasında ülkeler bir yandan üretim artışına yönelirken, bir yandan toplumun farklı kesimleri arasındaki dengeyi kurmak için iyileştirme çalışmaları yürütmüştür.³ Çalışma koşullarındaki iyileştirmeler ve sendikalaşma hareketleri gündeme getirilmiştir. 70'li yıllarla birlikte sosyal devlet uygulamalarının esas alındığı dönemin sonuna gelinmiştir. Bu durum üzerinde etkili olan ise petrol krizidir. Petrol fiyatının yükselmesi maliyetleri artırmış, emek üretkenliği ile sağlanan artının üzerine çıkıldığı için fiyatlar genel seviyede de artış göstermiştir. Bu

¹ Proinnsias Breathnach, "From Spatial Keynesianism to Postfordist Neoliberalism: Emerging Contradictions in the Spatiality of the Irish State", *Antipode*, Vol. 42, No. 5, 2010, s. 1181.

² Phil Allmendinger, Graham Haughton, "Spatial Planning, Devolution and New Planning Spaces", *Environment and Planning C: Government and Policy*, Vol. 28, 2010, s. 804-806.

³ Neil Brenner, Nik Theodore, "Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism", *Antipode*, Editorial Board of Antipode, 2002, s. 350-352.

durumun dengeye getirilmesi için esnek üretim modeli ortaya çıkarılmış ve beraberinde sanayisizleştirme süreci kendini göstermiştir.⁴ Söz konusu süreçlerin kente dönük boyutu ise bu noktada ağırlık kazanmıştır.

80'ler ile birlikte ticarileşmiş, metalaşmış kentsel hizmet kavramı devreye girmiş, böylece kentsel hizmetlerin ticarileştirilmesinin yeniden önü açılmıştır. Diğer yandan, kentlerin birbiriyle ilişkisi rekabet düzeyine çıkmıştır. Aynı zamanda kentsel iktidar biçimindeki yaklaşım değişmeye başlamıştır. Fordizmdeki ilişki biçiminin bozulması, geleneksel iktidar yapılarında kırılmaları meydana getirmiştir.⁵ Artık kentlere uluslararası yatırımların çekilmesi, kentte belirli pazarın oluşturulması, yatırımın kendini ortaya koyabileceği arsaların tahsisi tartışılır hale gelmiştir. Devlet müdahalesinin içeriği ile niteliği değişmiş olup artık devlet değil, kentler ön plana çıkmaya başlamıştır.⁶ 80'lerden sonra kent isimlerinin ön plana çıkması ve kente dönük politikaların oluşması ile yarışan kentler olgusu önem kazanmıştır.

Şekil 1: Yeni Kentsel Politikalara Geçiş

⁴ Söz konusu süreçler, ileriki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanmaktadır.

⁵ Erik Swyngedouw, Frank Moulaert, Aranxa Rodriguez, "Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy", **Antipode**, Editorial Board of Antipode, 2002, s. 547-548.

⁶ **Ibid.**, s. 552.

Yeni kentsel politikalar, başta kentsel iktidar olmak üzere kentteki her şeye müdahale getirmektedir. Bu kapsamda merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi de yeniden gözden geçirilmektedir. Yeni kentsel politikalar ile birlikte ulus-devlet merkezli değil, kent merkezli politikalar esas alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşımın gündeme getirdiği sorunlardan bir tanesi ölçek sorunudur. Daha önceleri sadece ulus-devlet ölçeği söz konusu iken artık kentin büyüklüğü tartışılmaktadır. Bunun kaynağında ise yatırım ölçütlerinin ne olması gerektiği kaygısı yer almaktadır. Yeni yaklaşım dahilinde yatırımlar, kentteki yerleşim birimlerini bile değiştirebilecek nitelikte yönetimle pazarlık yapma gücünü elinde tutmaktadır. Kırsal alanların metropoliten yönetimin parçası haline getirilmesi ile kentsel yönetim bağlamında dile getirilen projeler, bu durumun göstergelerindedir. Yatırım ölçeği, göç durumu, kent toprağının sahip olduğu ekonomik değer, rant ilişkileri ve toplumsal kesimlerin talebi kentsel büyüme dinamiklerini farklı açılardan ortaya koyar niteliktedir.⁷

Sermayenin kendine çekilmesi için kırsal alanların ucuz arsaya dönüştürülüp yeni alanlar açılması, metropoliten alanların yaratılması ve sermaye birikiminin mekanı yönetmesi yeni kentsel politikaların kente müdahale boyutlarını göstermektedir.⁸ Bu durum, yeni kalkınma ekseninden hareket eden piyasa odaklı

⁷ Kevin R. Cox, "Globalisation, Competition and the Politics of Local Economic Development", **Urban Studies**, Vol. 32, No. 2, 1995, s. 222-224.

⁸ Iain Deas, Kevin G. Ward "From the New Localism to the New Regionalism?, The Implications of Regional Development Agencies for City-Regional Relations", **Political Geography**, Vol. 19, Issue 3, 2000, s. 285.

anlayışın sonuçlarındandır. Nitekim söz konusu alanın kırsalken yaptığı mücadele ile kentsel nitelik kazandıktan sonraki mücadele gücü aynı olmayacaktır.⁹

1.2 Değişen Dünya- Dönüşen Süreçler

1.2.1 Üretim Biçimindeki Değişim

Ekonomi ve siyasette gerek ulus-devlet ölçeğinde gerekse küresel düzlemde farklılıkların ortaya çıkması değişen dünya düzenini beraberinde getirmiştir. Üretim süreçlerinde meydana gelen değişimler, devletin iktisadi yapısı ile birlikte örgütlenme yapısında da önemli düzenlemelere yol açmıştır. Sanayi toplumunun hızına göre yapılandırılmış devletin, yaşam döngüsünün hızının arttığı yeni dönemde ihtiyaçları karşılamadığı, bürokratik örgütlerin ve yönetim anlayışının değişmesi gerektiği, ifade edilen görüşler arasındadır.¹⁰

Fordist üretim süreçlerinde meydana gelen değişimler sonucunda devletin rolü de esnek üretim sistemini¹¹ destekleyecek şekilde yeniden tanımlanmıştır. Fordizm, Ford Motor şirketinin fabrikalarında geliştirilen, 1920'lerin başında kullanılmaya başlanan, işbölümü ve uzmanlaşmaya dayanan kitle üretimi üzerine kurulu bir sistemdir.¹² Seri üretim biçimi olarak da ifade edilen fordist üretim tarzı,¹³

⁹ Bob Rijkers, Mans Söderborn, Josef L. Loening, "A Rural-Urban Comparison of Manufacturing Enterprise Performanse in Ethiopia", **Oxford College Joint Academic Seminar Paper**, 2008, s. 1-50, http://www.soderbom.net/rururban_final_resubmitted_nov09.pdf, Erişim tarihi: 12.09.2013.

¹⁰ Cox, **a.g.m.**, 1995, s. 221-223.

¹¹ Esnek üretim, ekonomik kriz dönemine karşı önlem olarak geliştirilmiştir. Ekonomik risklerin firmalar arasında bölüşürülmesi kapsamında yeni örgütlenmelerin oluşturulması esasına dayanmaktadır. Üretimin yeniden örgütlenmesi ile yeni sanayi odaklarının oluşumuna zemin hazırlanmakta, bu durum yerelin etkisini artırmaktadır. Piyasa, müşterinin farklılaşan ihtiyaçlarına uygun ve hızlı bir şekilde cevap verebilme üzerine kurgulanmıştır. Rekabetçilik en önemli kavramlarındandır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. David Harvey, "From Fordism to Flexible Accumulation", **The Condition of Postmodernity**, Blackwell, Cambridge, 1992, s. 141-173.)

¹² Fordist üretim tarzı içinde aynı ürünün farklı bölümleri üretim hattında belirlenmiş kısımdaki makinelerin kullanımı ile üretilir. Bir iş ayrılabilir en ufak parçasına kadar bölünmüş olup karmaşık kontrol hiyerarşisi içinde düzenlenmiştir. Taylor ve Ford'un çalışmasının "insanın en doğru ve tek bir çalışma yöntemi bulunmaktadır ve bunu kullandığı takdirde işler daha hızlı yürür, kâr artar." şeklinde

tipik bir sanayi üretim biçimi ve örgütlenmesi olup aynı zamanda bir birikim rejimini ifade etmektedir. Fordizm terimini ilk defa kullanan Gramsci, bu kavramın bir örgüt kuramından çok daha fazlası olduğunu, emeğin denetimi ve yönetimi için bir politika ortaya koyduğunu vurgulamaktadır.¹⁴

Fordist dönemde kent, emeğin yeniden üretiminin mekanı olarak önemini korumuştur. Bu dönemde, kentleri; sanayi hareketleri yönlendirmiştir. Sanayinin yer seçimi; kentlerin şekillendirilmesinde etkili olmuş, ancak emeğin sürdürülebilirliği esas alınmıştır.¹⁵ Devletin ekonomik ve sosyal süreçlerde düzenleyici rolünün esas alındığı refah devleti politikalarında, emek gücünün devamlılığı açısından uygulamalar dikkate alınmıştır. Nitekim, refah devleti anlayışı, kapitalist ekonominin 1930’larda geçirdiği sansıntı sonrasında ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, refah devleti, özünde liberalizmin ürettiği ekonomik krizin aşılması için piyasa işleyişinde doğrudan yer alan ve toplumsal yaşam standartlarını iyileştirmeye çalışan devlettir.¹⁶

1970’li yıllarda ekonomik, toplumsal ve siyasi yapılar da yeniden değişimlerin yaşanmaya başladığı dönemlerdir. Bu dönemde yaşanan büyüme

özetlenen ana fikirde de kontrol hiyerarşisinin izleri görülmektedir. Modern yaşamın bileşenleri olan aklın, zamanın, mekânın, emeğin, ürünün standardizasyonu aynı zamanda üretim süreçlerinin parçalarını oluşturmaktadır. (Ahmet Alpay Dikmen, “Standart Üründen Marka Standardizasyonuna”, **Ankara Üniversitesi Tartışma Metinleri**, No. 53, Ankara, 2003, s. 7, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_53.pdf, Erişim tarihi: 10.07.2013.)

¹³ Aristo’nun karıncalara bakarak, “benim bu karıncalardan farkım ne?” diye sorması modern öznenin bakış açısı olarak kabul edilmektedir. Heidegger insanın bu şekilde iktidar öznesine dönüşümünün başlangıcını Aristo’nun bakışı ile açıklamaktadır. (Martin Heidegger, “The Age of World Picture”, **The Question Concerning Technology and Other Essays** (in), (Transl: William Lovitt), Garland, 1977, s. 117-120.)

¹⁴ Simon Clarke, “The Crisis of Fordism and the Crisis of Capitalism”, **Department of Sociology**, University of Warwick, s. 4, <http://homepages.warwick.ac.uk/~syrbe/pubs/telos.pdf>, Erişim tarihi: 12.03.2013.

¹⁵ Antonio Gramsci, **Selections from the Prison Notebooks**, Essential Classics in Politics: Antonio Gramsci, The ElecBook, London, 1999, s. 109-144, http://courses.justice.eku.edu/PLS330_Louis/docs/gramsci-prison-notebooks-vol1.pdf, Erişim tarihi: 12.09.2013.

¹⁶ Refah devletinin gelişimi için bkz. Simon Clarke, **Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State**, Edward Elgar, New York, 1988.

oranlarındaki düşüşler, enflasyon ve işsizlik oranlarındaki artış dünya ekonomisinde yaşanan kriz ortamının göstergelerindedir. 1970'lerin başında işlemeyen Bretton Woods sistemi ve beraberinde yaşanan petrol krizi dünya genelindeki ekonomik krizin nedenleri arasında yer almaktadır.¹⁷ Nitekim, OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries)¹⁸ üyesi ülkelerin, petrol fiyatını dolara göre değil, altının değerine göre belirlemeye başlaması, krizin nedenleriyle ilişkilendirilmektedir. Petrol fiyatlarının artması ile birlikte üretim girdilerinin maliyeti yükselmiş, hammadde fiyatları artmış, yatırımlar azalmış, büyüme hızlarında düşüşler yaşanmıştır. Bu durum yüksek enflasyon ve işsizliği beraberinde getirmiştir. Diğer yandan uluslararası piyasalara Tayvan, Kore, Japonya gibi ülkelerin girmesi Batılı ülkelerin üzerinde rekabetçi baskılar oluşturmuştur. Refah devleti dönemi uygulanan Keynesgil politikaları da iç talebin artmasına yol açmış, tam istihdam seviyesini hedefleyen politikalarla üretim maliyetleri artmış ve kâr hadleri azalmıştır.¹⁹ Amerika ve Avrupa'da "Fordizm Krizi" olarak da ifade edilen

¹⁷ Bretton Woods sistemi, II. Dünya Savaşı döneminde ortaya koyulan iktisadi sistemdir. ABD'nin Bretton Woods kentinde 1944'te toplanan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı'nda uluslararası ticari ve finansal kurallar üzerinde anlaşma sağlanmış ve ulus-devletler arasında ortak parasal bir düzen oluşturulmuştur. Buna göre, anlaşmaya katılan ülkelerin parasal değerleri dolara göre belirlenmiştir. ABD doları ise, altının değeri baz alınarak saptanmıştır. Ancak, 70'lerin başında dış ticaret açığı büyüyen ülkelerde borç krizleri ortaya çıkmış, uluslararası ticaret sisteminde aksaklıklar yaşanmaya başlamış, bu durum sistemin çöküşüne neden olmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Çiğdem Özmen, **Finansal Piyasaların Serbestleşmesinin Finansal Krizlere Etkileri ve Türkiye'deki Durum**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 2011; David Hammes, Douglas Wills, "Black Gold, The End of Bretton Woods and the Oil-Price Shocks of the 1970s", **The Independent Review**, Vol. IX, No. 4, 2005, s. 152-156 ve Henry Hazlitt, **From Bretton Woods to World Inflation, A Study of Causes & Consequences**, Regnery Gateway, Chicago, 1984.)

¹⁸ Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü; 10-14 Eylül 1960'ta Bağdat Konferansı'nda, İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Venezuela tarafından kurulmuş olup toplam 12 üye devlete sahiptir. Petrol konusunda izlenmesi gereken politikalarda birlik ve bütünlük içinde hareket edilmesini sağlayarak petrol piyasalarının etkinliğini korumak amacıyla oluşturulmuştur. (Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.opec.org/opec_web/en/, Erişim tarihi: 02.09.2013.)

¹⁹ Metin Özasan, "Küresel-Yerel Etkileşiminin Yeni Örgütlenme Biçimleri: Ağ-Şebeke (Network) Tarzı Firma ve İdari-Kurumsal Örgütlenmeler", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt 2, Ankara, 2004, s. 67-68.

ekonomik kriz, sanayinin gerilemesine (sanayisizleştirme) neden olmuş, bunu yüksek işsizlik ve sosyal sorunlar takip etmiştir.²⁰

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik bunalım, kapitalizmin yeniden sorgulanmasına yol açmış; ulus-devletin azalan kaynakları, refah devleti politikalarının işlerliğini zorlaştırmıştır. Kitle üretiminin devamlılığının sağlanması için talep artırıcı uygulamalar, yoğun birikim sürecinde birtakım sıkıntılara neden olmuştur. Toplam tüketim miktarını artırmak için ulus-devletin piyasalarda aktif rol alması, alım gücünü destekleyecek transfer harcamalarına ağırlık verilmesi, işçinin işveren ile pazarlık yapabilme imkanı sonucunda ücretleri hakkında söz söyleme hakkına sahip olması, üretim maliyetlerinin artmasında ve sermaye hareketlerinin hızının yavaşlamasında etkili olmuştur.²¹ Bununla birlikte, bilgi ve teknoloji altyapılarında yaşanan ilerlemeler üretimin uluslararasılaşmasında rol oynamıştır. Uzak mesafelere rağmen her şeyden haberdar olabilmenin hızının artması, tüketici tercihlerinin parçalanmasını ve farklı taleplerin dile getirilmesini kolaylaştırmıştır. Sanayi toplumunun kitlesel ürünleri, değer yargıları ve yaşam biçimi farklılaşarak standart olanın dışına çıkmaya başlamıştır. Ulaşım ve iletişimde meydana gelen teknolojik gelişmeler, sermaye hareketliliğinin artmasına ve ulus-devlet ekonomilerinin birbiriyle bütünleşmesine katkı sağlamıştır. Petrol fiyatlarının yükselmesi de maliyetleri artırıcı bir unsur olarak ortaya çıkmış ve yaşanan bu gelişmeler fordist üretim tarzının sorgulanmasını beraberinde getirmiştir.

²⁰ Ash Amin, Nigel Thrift, “Neo-Marshallian Nodes in Global Networks”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 16., Issue 4, 2009, s. 580.

²¹ Clark Freeman, Carlota Perez, “Structural Crises of Adjustment, Business, Cycles and Investment Behaviour”, in G. Dosi, et al (eds), **Technical Change and Economic Theory** (in), Pinter Publishers, 1988, s. 42-45.

1.2.2 Yeniden Yapılanma

Yeni ekonomik, sosyal ve estetik bakış açısının getirdiği dönem ile birlikte fordist dönemin sona erdiğine ilişkin görüşler mevcuttur. Bu dönem için “yeni-fordizm”, “organize olmayan kapitalizm”, “yeni rekabet çağı”, “beşinci kondratieff”, “postfordizm” gibi farklı isimlendirmeler söz konusudur. Farklı isimlendirmelerin altındaki ortak yaklaşım ise fordist üretim sisteminin tek tip ürün üretmek zorunda olduğu ve sonrasında farklılaşan taleplere cevap veremediği düşüncesidir.²²

Hangi kavram ile adlandırılırsa adlandırılınsın fordist üretim sürecine yeni halkalar eklenmesiyle niteliğinin değiştiği görülmektedir. Daha önceden belli standart ürünler üzerinde çalışan işletmeler, artık ihtiyaçları karşılayabilmek için farklı ürünlerin yanı sıra, aynı ürünün farklı farklı özelliklere sahip hallerini üretmek durumundadır. Piyasaların kısa sürede çeşitlenip farklılaşması ile artan ve ulus-devletin sınırlarını aşan rekabet olgusu, üretim biçiminde birtakım düzenlemeleri zorunlu kılmıştır. Üretim biçimindeki değişiklikler ise idari ve kurumsal yapılanmalardaki değişiklikler ile birlikte siyasal ve kültürel dönüşümü beraberinde getirmiştir. Standart üretimden, farklı zevk ve ihtiyaçlara göre üretimin gerçekleştiği döneme geçilmesiyle yerel kurumsal yapılanmaların önemi artmıştır.

Dış dünyanın etkilerine daha açık olan piyasalarda varlığını devam ettirebilmek için üretim birimlerinin en kısa sürede pozisyon alabilmesi önem kazanmıştır. Bu durum, birimler arası akışın, iş bölümünün, üretim aktörleri arasındaki bağların hızlı değişim becerisini gerekli kılmıştır. Üretim rejiminin aynı zamanda birikim rejimi olduğu ele alındığında, etkileşimin sadece üretim birimleri

²² Peter F. Drucker, **Management: Task Responsibilities, Practices**, Truman Talley Books, New York, 1986, s. 209.

ile sınırlı kalmayıp daha geniş ölçekte karşımıza çıktığı görülmektedir. Fordizm krizi ile birlikte devletin yüklendiği işlevlerin farklılaşması kentsel ilişkilerin biçimine yansımıştır. Kentsel büyüme koalisyonlarının oluşmaları da bu temele dayandırılmakta olup iktisadi sistemdeki değişimler, yönetim anlayışındaki değişimler ile birlikte ele alındığında anlam kazanmaktadır.

1970'lerin sonu itibariyle değişen devlet anlayışında yeni hedefler belirlenmiştir. Devletin küçültülmesi, sosyal işlevlerinden arındırılması, kamu hizmetlerinin piyasa odaklı yürütülmesi, eylem ve işlemlerini yerine getiren idare tarafından etkinlik ve verimlilik ilkelerinin esas alınması bunlara örnektir. Söz konusu hedeflerin çıkış noktası; kamunun yapısının özel sektörün dinamizmine kavuşturulması, idarenin (administration) yerini yönetimin (management) almasıdır.

Yeni dönemdeki uygulamalarla “devletin sivil toplum ile sermaye kesimi için gerekli ve yeterli koşulları yaratan, diğer yandan bu koşulların işleyişini kolaylaştıran katalizör”e dönüştürülmesi esas alınmıştır. 1980'lerden itibaren kendini her alanda hissettirmeye başlayan neoliberal²³ politikalar çerçevesinde, devletin minimalist düzeye indirgenmesiyle küresel rekabet etkinliğinin sağlanması düşüncesi hakim olmuştur. Böylece ulus-devletlerin niteliği değişmeye başlamıştır. Esneklik olgusu, sadece üretim süreçleri ile sınırlı kalmayıp yönetim birimleri arasındaki katı ayrımın da esnetilmesi gündeme gelmeye başlamıştır. Merkezi yönetim ile yerel yönetim,

²³ Neoliberalizm, liberal anlayışın daha yoğun bir şekilde yaşandığı; toplumsal yaşamın piyasa terimleri üzerinden çözümlendiği dönemi ifade etmektedir. Bu süreçte liberalizm, önceki süreçte eklemlendiği sosyal-demokrat öğelerden tamamen uzaklaşmıştır. Neoliberalizmin etkinliğini artırmaya başladığı dönemde kamu girişimciliği geri plana itilmiş, idari desantralizasyon ile birlikte özelleştirmeler daha sık anılmaya başlanmış, bütün bu değişiklikler, kalkınma politikalarına da farklı şekillerde yansımıştır. (Ayrıntılı okuma için bkz. Alev Özkazanç, “Türkiye'nin Neo-Liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce”, **Ankara Üniversitesi Tartışma Metinleri**, No. 85, Ankara, 2005, s. 1-33, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_85.pdf, Erişim tarihi: 10.10.2013; David Harvey, “Neo-Liberalism as Creative Destruction”, **Anthropology and Geography**, 88 B (2), 2006, s. 145-158.)

kamu kesimi ile özel sektör arasında işbirliği kültürünün geliştirilmesi önem kazanmıştır. Yeniden yapılanma uygulamaları dahilinde küresel odaklar ile yerel aktörler arasında iletişim artmış, bu durum küresel ve yerel ölçekte yeni işbölümlerinin oluşumunu beraberinde getirmiştir.

Yerelin öne çıkmasıyla kentlere de farklı anlamlar yüklenmiştir. Kentlerin niteliği değişmeye ve artık kentler sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmeye başlamıştır. Sermayeyi kendine çekme yarışına giren kentler arasında küresel rekabet ortaya çıkmıştır.²⁴ Sermayenin en uygun alanlara yerleştirilmesi ve kapitalist üretimin devamlılığı için ulus-devlet sınırları gevşetilmiş, bu durum küreselleşme süreçlerini tetiklemiştir.²⁵ Küreselleşme ise önceki dönem anlayışı üzerine kurgulanan yapıların sorgulanmasına ivme kazandırmıştır.

1.2.3 Küreselleşme

1970'li yıllar ile birlikte dünya coğrafyasında yapısal anlamda önemli değişiklikler gözlenmektedir. Bu dönemde meydana gelen değişimlerin nedenleri arasında dünya ekonomisinde artan küreselleşme eğilimi sayılmaktadır.²⁶ Birbirine kilometrelerce uzaklıkta bulunan bireyleri, toplulukları ve ulusları gittikçe yakınlaştıran bilgi teknolojisindeki gelişmeler sayesinde iletişim ve ulaşım imkanları artmış, ülkeler arasındaki sınırlar gittikçe daha az hissedilir olmaya başlamıştır.

²⁴ Emre Sert, Hayri Karpuz, Gürkan Akgün, "Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması", **Planlama Dergisi**, Sayı: 2, 2005, s. 102-103.

²⁵ Ayda Eraydın, "Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumsallaşması: Kalkınma Ajansları", **Bölgesel Kalkınma Ajansları** (içinde), İPM/IPC, 2010, s. 10.

²⁶ Küreselleşmenin başlangıcı olarak bu dönemler esas alınmakla birlikte küreselleşmenin kendini göstermeye başlaması, emperyalizmin ortaya çıkışına paralel olarak XV. yüzyılın başlarına kadar gitmektedir. 1800'lerin sonlarında telgraf teknolojisinin gelişmesi, vapurla birlikte uluslararası iletişim ve taşımacılığın daha ucuz ve hızlı hale gelmesi, sermaye hareketliliğini artırmaya başlamıştır. Bu dönemi II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki soğuk savaş yavaşlatmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Immanuel Wallerstein, "Globalization or the Age of Transition?", **International Sociology**, Vol. 15 (2), 2000, s. 251-267.)

Serbestçe dolaşan kişi, mal ve hizmetler; elektronik ortamda gerçekleştirilen haberleşme ve parasal işlemler; küreselleşmenin hem göstergeleri hem de araçları olarak ifade edilmektedir.²⁷

1970'lerle birlikte ortaya çıkan gelişmeler, ulus-devletlerin, ulusal ekonomilerin ve uluslararası piyasaların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Sanayisizleştirme, ulus-devletlerin ekonomi üzerindeki kontrol gücünün azalmasına yol açmıştır. Tüketici tercihlerinde yaşanan farklılaşma, uluslararası piyasalarda artan hareketlilik, üretim süreçlerinde ulus-devletlerin artan karşılıklı bağımlılıkları, üretim teknolojisinde ortaya çıkan yenilikler, ulus-devletlerin sınırları içindeki 'düzenleyici' rolünü sınırlandırmış; piyasaların küresel düzlemde bir bütün olarak hareket etmesini beraberinde getirmiş, devletler ve toplumlar arasında çeşitli ilişkiler ve bağımlılıklar oluşturmuştur.²⁸

Küreselleşme olgusu beraberinde ekonominin niteliği; mekansal birimler arasında artan karşılıklı bağımlılık ilişkilerinin de etkisiyle değişmeye başlamıştır. Ulus-devletler ve ulus-altı yerel birimler arasındaki etkileşimin artması, ekonominin ölçeğini ulusaldan küresele doğru kaydırmıştır. Küreselleşme eğilimleri ile birlikte karar mekanizmaları, dünya ölçeğini esas almaya başlamıştır. Dünya ticaretini ve üretimin mekansal dağılımını yönlendiren ulus aşırı şirketlerin ortaya çıkması neticesinde ekonomik ilişkilerde, ulus-devletlerin denetim gücü ve yönlendirmesindeki rolü değişime uğramıştır. Küreselleşmenin bu yönü, işbirliği kültürünün ön plana çıkmasında etkili olmuştur. Dünya Bankası Raporu'na göre

²⁷ Rasim Akpınar, **Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Yerel Büyüme Koalisyonları/Bölgesel Kalkınma Ajansları Deneyimi**, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara, 2004, s. 10.

²⁸ David N. Pellow, "Transnational Alliances and Global Politics", (ed. Nik Heynen, Maria Kaika, Erik Swyngedouw), **In the Nature of Cities: Urban Political Ecology and the Politics of Urban Metabolism** (in), Routledge Group, London and New York, 2006, s. 218-219.

ticaret, sermaye akımları ve çevre konuları başta olmak üzere küreselleşme süreci, uluslararası işbirliğini zorunlu kılan sorunları beraberinde getirmiştir.²⁹

Refah devleti politikalarını devletin pahalı tercihi olarak kabul eden görüşe göre küreselleşme; *“ekonomik ilişkileri etkileyerek bunlara yön veren kuralların uluslararası harmonizasyonu veya mal ve sermayenin uluslararası düzeyde serbest bir şekilde dolaşımı ya da piyasalarda faaliyette bulunmasını engelleyecek faktörlerin ortadan kaldırılması”*dır.³⁰ Dolayısıyla bu yaklaşım, küreselleşme ile üretim süreçleri arasındaki diyalektik ilişkiyi ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu ilişki, mekan üzerinden kendini göstermektedir. Küreselleşme pratikleri aracılığıyla hızlanan yeni dünya sisteminin mekansal temelleri burada karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin coğrafi ayrışma ve mekana (yere) bağlı uzmanlaşma imkanlarını artırdığından küreselleşen dünyada coğrafyanın daha çok önem kazandığı görülmektedir. Bu doğrultuda, küreselleşme dinamikleri yapısal dönüşümleri de gerekli kılmakta, daha önceki sistem üzerinde kurgulanan kalkınma kuramlarının yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmektedir.

1.2.4 Kalkınma Paradigmasındaki Değişimler

Fordist üretim biçiminin öne çıktığı 1945-75 arası dönemde; kalkınma politikaları ile kentlerin ve yerel yönetimlerin yapısı, fordizme uygun olarak düzenlenmiştir. Fordist üretim sistemindeki sanayileşme hareketleri, modernleşme söylemleri, refah devleti uygulamaları kent merkezlerini kitlesel tüketimin odağı haline getirmiştir. Bu durum, mekanın iktisadi sistemin kendini yansıttığı araçlardan bir tanesi olması ile açıklanabilmektedir. Nitekim, iktisadi faaliyetler mekana

²⁹ World Bank, **World Development Report (1999-2000)**, Press Conference Transcript, USA, 1999, s. 13.

³⁰ Akpınar, **a.g.e.**, 2004, s. 12.

bağımlıdır. Sermaye, birikerek mekan üzerinden şekillenmektedir.³¹ Diğer yandan, belli bir üretim rejiminin hakim olduğu dönemde sistemin etkin bir şekilde işlemesi, ona uygun koşulların oluşturulmasına bağlıdır. Dolayısıyla fordist dönemde izlenen kalkınma politikaları, üretim rejiminin devamlılığı için gerekli ortamın nasıl zemin hazırlandığı hakkında yol göstermektedir.

Üretim-mekan ilişkisi sermaye ve emek gücü ile yakından ilgilidir. Sermayenin hareketliliği, emeğin yeniden üretimine, üretim sonucu ortaya çıkan ürünün tüketimine bağlıdır. Çünkü, kitle üretimi tüketim ile desteklendiği takdirde arz- talep dengesi kurulacak ve sistemin işleyişi devam edecektir. Buradan hareketle fordist dönemde uygulanan refah devleti politikaları tutarlılık göstermektedir. Söz konusu dönemde emeğin, kısacası üretimi gerçekleştiren asıl kesimin, sosyal ve ekonomik yönden ayakta tutulması hedeflenmiştir. Refah devleti dönemi uygulamaları ile emeğin yeniden üretiminin desteklenmesinin yanı sıra mekansal bağımlılık anlamında emeğin denetiminin kolaylaştırıldığı yönünde görüşler de bulunmaktadır.³²

Diğer yandan, büyüyen işçi kentlerinin koşullarının iyileştirilmesi, yaşam alanlarının iş alanlarına yakın olması, transfer harcamaları, sendikalaşma hareketleri, toplu pazarlık imkanı, kent içi toplu taşıma sistemleri, sosyal konut uygulamaları topluma ve mekana müdahale yöntemlerinin örneklerindedir. Marksizm, refah devletini, kapitalist gelişmenin getirdiği sorunlara çözüm önerisi olarak

³¹ Esin Candan, Ferhat Akbey, Nuri Erkin Başer, “Bilgi Ekonomisi ve Birikim Sürecinin Mekândan Kopması”, **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı** (içinde), Eskişehir, 25-26 Kasım 2004, s. 346.

³² Harvey Molotch, “The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place Author(s)”, **American Journal of Sociology**, Vol. 82, No. 2, 1976, s. 311.

tanımlamaktadır.³³ Briggs'e göre refah devleti, kamusal örgütlerin piyasa güçlerini etkilemek amacıyla kullanıldığı devlet türüdür ve asgari gelir garantisi, herkese iyi yaşam standardı sağlama ile toplumu yönlendirir.³⁴

II. Dünya Savaşı sonrasında önem kazanan refah devleti anlayışı kapsamında ulusal kalkınma hedefi ön planda yer almıştır. Ulusal kalkınma hedefi, bölgeler arası eşitliğin sağlanmasını gerekli kıldığından doğrudan kaynak transferi ulus-devletin kullandığı başlıca kalkınma araçları arasında yerini almıştır. Birleşmiş Milletler tarafından 1960'larda yapılan bölgesel nitelikli planlar, ulusal kalkınmanın ön koşullarından biri olarak açıklanmakta olup ulusal kalkınmanın birer parçası şeklinde ele alınmaktadır.³⁵

Refah devletinde ele alınan politikalar, kaynak dağılımındaki eşitsizliklerin devlet eliyle iyileştirilmesini esas aldığından kalkınma politikaları da bunun üzerinde şekillendirilmiştir. Ulus-devlet sınırlarını ölçek alan bölgesel eşitsizlik karşıtı uygulamalar ön plana çıkarılmıştır. Sermaye; maliyetlerini düşürmek amacıyla pazara yakın merkezlere yöneldiğinden bölgeler arası gelişmişlik farkları, bu dönemde artmaya başlamıştır. Gelişme eğilimindeki yerlerde enflasyonist baskıların, diğer yerlerde işsizlik oranlarının artışı söz konusu olmuştur. Gelişen bölgelere birtakım sınırlama ve kotaların getirilmesi, yavaş gelişme eğilimindeki bölgelere altyapı yatırımlarının götürülmesi, kaynak transferinin yapılması kalkınma politikaları olarak kullanılan yöntemlerin başlıcalarıdır.

³³ **Ibid.**, s. 254.

³⁴ Asa Briggs, "The Welfare State at Historical Perspective", **Archives Europeennes de Sociologie**, Vol. 2, Issue: 2, 1999. (Akt: Cahide Bayraktar, **Keynes ve Refah Devleti**, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 2012, s. 252, <http://sbe.cbu.edu.tr/2012-2/20bayraktar.pdf>, Erişim tarihi: 23.05.2013.)

³⁵ İlhan Tekeli, "Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzluklar", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt: 2, Ankara, 2004, s. 246.

Gelişmiş ülkelerde, refah devleti uygulamaları açısından kentsel alanlar, kaynak aktarımları ile gündeme gelirken az gelişmiş ülkelerde kaynak yetersizliğinden dolayı farklı uygulamalar kendini göstermiştir. Az gelişmiş ülkelerde kaynaklar; öncelikle sanayi yatırımlarına yönlendirilmiş, kentsel altyapı yatırımlarına kaynakların sınırlı bir şekilde aktarılması söz konusu olmuştur. Sanayileşme doğrultusunda ancak dengesiz bir şekilde gerçekleşen aşırı kentleşme sürecinde, talepler karşılanamayarak kentsel alanlar göçle gelen kesimin kullanımına açılmıştır. Sanayileşmenin gerektirdiği işgücünün sağlanması doğrultusunda gecekondu oluşumları dolaylı bir şekilde desteklenmiştir.³⁶

Her ne kadar gelişmiş ile azgelişmiş ülkelerde kalkınma politikalarının uygulanması açısından birtakım farklılıklar söz konusu olsa da aynı sistemin parçası olan ülkelerin çıkış noktaları ve kapitalizmin çıkmazları benzerlik göstermektedir. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma politikalarının merkezinde emek gücünün yeniden üretilmesi yer almakta, bu doğrultuda uygulamada kullanılan yöntemler, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılık göstermektedir.³⁷

Güçlü devlet müdahalesi, bölgesel çarpan etkisinin uyarılamaması, takibi olmayan hibe ve teşviklerin verilmesi, yerel ve bölgesel ekonomiye etkili şekilde bağlanamayan pahalı projeler; bu döneme getirilen eleştiriler arasındadır.³⁸ Buna göre; ulusal kaynakları, bölgelerarası transferle yeniden dağıtan ve sosyal politikalara

³⁶ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 77.

³⁷ H. Tarık Şengül, "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Kentsel Gelişme ve Yönetim Paradigmalarında Yaşanan Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme", **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt: 2, Ankara, 2004, s. 220.

³⁸ Margit Mayer, "Post Fordist City Politics", **Post-Fordism: A Reader** (in), (ed. Ash Amin), Blackwell, Oxford, 1994, s. 331.

ağırlık veren Keynesçi anlayış, azgelişmiş bölgelerde işsizliği azaltarak geliri artırmış ancak gelişmiş bölgelerdeki verimliliği yakalamakta başarılı olamamıştır.³⁹

Keynesçi ekonomi politikalarının önemini yitirmesi, kalkınma yaklaşımına farklı bir boyut kazandırmıştır. Kalkınma politikaları devletin doğrudan katkısı yerine girişimcilik, içsel gelişme, yaşam kalitesi, yatırım ortamı, yatırımcı çekme cazibesi, yenilikçilik kavramları doğrultusunda şekillendirilmeye başlamıştır. Kalkınmada mekanın niteliği ön plana çıkarılmakta, ancak mekanın niteliği pazara ve hammaddeye olan fiziksel yakınlıkla sınırlı olarak ele alınmamaktadır. Kalkınma politikalarının ölçeğindeki farklılaşmayla birlikte politika araçları olarak maddi olmayan kaynaklar kullanılmaya başlamıştır.

Ulus-devletlerin sınırlarının dışa açılması ile sermayenin hareket hızı artmış, ulus-devletlerin sınırları içinde yatırımı yönlendirme gücü azalmıştır. Küreselleşme ile birlikte yerli ve yabancı kaynakların istediği alana daha hızlı erişebilmesi söz konusu olmuştur. Meydana gelen ekonomik, siyasal ve toplumsal olayların sadece o ülkenin kendi sınırları içindeki dinamiklere bağlı kalmayıp dışarıdaki gelişmelere daha duyarlı hale gelmesi ile ulusal olanın yerini başka kavramlar almaya başlamıştır.

Kalkınmanın ulusal boyuttan daha küçük ölçekteki mekansal boyuta indirgenmesi meydana gelen değişikliklerden biridir. Söz konusu süreçler ile birlikte bölgelerin ulus-devlete referansla tanımlanması geri plana itilmiş ve bölgesel gelişmişlik farklılıkları karşısındaki müdahaleler biçim değişmiştir. Refah devleti döneminde kalkınma politikalarında ulusal kalkınma hedefi doğrultusunda

³⁹ Akpınar, **a.g.e.**, 2004, s. 30.

uygulamalar söz konusu iken sonrasında yarışan kentler, rekabet eden bölgeler ve içsel gelişme yaklaşımı dahilinde bölgesel kalkınma politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. Bölgesel politikalar, yerel aktörlerin girişimcilik ve rekabet edebilirlik düzeylerinin geliştirilmesi ile küresel ekonomiye eklenmesi doğrultusunda şekillenmektedir. Refah devleti döneminde; bölgeler, bütüncül bir yaklaşım dahilinde ulus-devleti oluşturan parçalar olarak ele alınmaktayken yeni kalkınma döneminde kentler arası rekabet ve bölgeler arası yarışma kültürünün yerleştirilmeye çalışıldığı uygulamalar gözlenmektedir.

Diğer yandan, ulusal kalkınmanın ön planda tutulduğu dönemde '*bölgeler arası eşitliğin sağlanması*' noktasından yola çıkılırken sonrasında '*bölgeler arası eşitsizliğin azaltılması*' misyon olarak belirlenmiştir. Bu iki yaklaşım, aynı şeyi ifade ediyor görünse de farklı amaçlara hizmet eden unsurları içermektedir. Küreselleşme ve neoliberal süreçler ile birlikte, eşitsiz ilişkilerin farklı düzeylerde yeniden üretiminin hızı ivme kazanmıştır. Kârlılık oranının ve rekabet edebilirliğin artırılması üzerine kurulu bir sistemin, eşitsiz gelişime hizmet etmesi mantıksal bir ilişkinin sonucudur. Nitekim mevcut birikim sisteminde Ağrı'nın İstanbul ya da İstanbul'un Ağrı olması ne derece mümkünse, bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi o derece mümkündür. Bu doğrultuda; kalkınma politikalarının, bölgesel eşitliğin sağlanamayacağından hareketle eşitsizliğin azaltılması üzerine kurgulanması daha gerçekçidir. Artan rekabet olgusu içinde sermaye, yeni alanlara ihtiyaç duyacağından, gelişmemiş bölgelerin yeni yatırım alanları olarak sermayeye açılması da aynı ilkenin sonuçlarındandır. Bölgeler arası eşitsizliğin azaltılması amacının AB projesinin niteliğinden kaynaklandığı, dile getirilen diğer görüşler arasındadır. Avrupa Birliği, ulus üstü bir örgüt olarak kurgulanmış olduğundan ulus-devletlerin

bir üst kimlik altında bütünleşmesi için gerekli asgari koşulların sağlanmasını gerekli görmektedir.⁴⁰

Küreselleşen dünyada ulus-devletlerin sınırlarının anlamını yitirmesiyle toplumsal hedefler ‘ulus’ özekli değil, ‘birey’ özekli olarak kendini göstermeye başlamıştır. Yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması konu başlıkları üzerinde yoğunlaşan sosyal politikalar bunun bir örneğidir.⁴¹ Söz konusu gelişmeler, kalkınma politikalarında toplumsal olanın yerine bireysel olanın önem kazandığına işaret etmektedir.⁴² Aynı doğrultuda, merkezi yönetim- yerel yönetim, kamu sektörü- özel kesim arasındaki farklılıklar aynı potada eritmeye, tüm düzeyler arası işbirliği vurgusu yapılmaya başlanmıştır. Kalkınma için devletin yapacağı yatırımların güçlendirilmesinden ziyade özel sektörün girişimlerinin özendirilmesi ön plana çıkarılmıştır. 70’li yıllar ile birlikte ekonomi, bölgesel ölçekli değerlendirilmeye ve büyüme dinamikleri mekansal düzlemde tartışılmaya başlanmıştır. Zaman içinde öne çıkan konu başlıkları ve bunların ele alınış şekli, mekansal ilişkilerin öneminin arttığına bir diğer göstergesidir.

⁴⁰ **Ibid.**, s. 247.

⁴¹ Son dönemde bu konuda yapılan çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Sosyal Politikalar Açılımları Çalışma Grubu, **Kuruluşun Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar**, Ankara, 2012; OECD, **Better Policies For Better Lives**, OECD Yearbook, 2013; COMCEC, **Poverty Outlook**, COMCEC Coordination Office, Ankara, 2013.

⁴² Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi’nde insan onuru ve değeri vurgulanmış, insan onuruna yakışır yaşam hakkı ön plana çıkarılmıştır. Bununla birlikte yaşam kalitesinin artırılması, insanın içinde bulunduğu ortamın yaşanabilir kılınması doğrultusunda politikaların gündeme getirilmesi ulus-devlet anlayışındaki farklılaşmayı hissettirmektedir. Bu farklılaşmada mekanın artan önemi dikkat çeken unsurlar arasındadır. İnsan onuruna yakışır bir yaşam için mekansal koşulların iyileştirilmesi gerekliliği, birey ile mekan ilişkisini gösterir niteliktedir. Nitekim, yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde mekan, birey ile etkileşim kurma araçlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. 1993 yılında düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda kabul edilen Viyana Deklarasyonu ve sonrasında takip eden süreçler ile bireyin daha çok öne çıkarılmaya başlanması bunun diğer bir göstergesidir.

1.3 Kalkınmanın Yeniden Ölçeklendirilmesi

Küreselleşme, bir yandan ulus üstü olanı ifade ederken diğer yandan her şeyin birbirine yakınlığı, yerellikler arasındaki eklemlenme biçimlerini ifade etmektedir. Bu durum yeniden ölçeklendirme süreçlerini beraberinde getirmektedir. Yereldeki sosyal ilişkilerin durumu, alanların yeniden belirlenmesi, mekansal ölçek üzerinden şekillenen toplumsal sınıfların mücadelesi devletin mekanda yeniden inşasını gerekli kılmıştır. Küresel ölçekte yeni bir işbölümü söz konusu iken ulus-devletlerin rolü ve politikaları yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Kalkınmanın mekansal ölçeği de yeniden tanımlanan unsurlardan biridir.

1.3.1 Yeni Düzenleyici Coğrafyalar

Toplum, tüm algılarını belli bir mekanda birleştirmeye ve söz konusu mekan üzerinden iletişim kurma ihtiyacı içindedir. Lefebvre, kentsel gerçekliğin üretim ilişkilerini tam olarak dönüştüremese bile, değişikliğe uğratabileceğini ve böylece mekanın, sosyal ilişkilerin hem ifadesi/görüntüsü hem de girdisi olduğunu savunur.⁴³ Mekan; toplum ile onu dönüştürmeye çalışan güç odakları arasındaki çatışmanın yansıtıcısı olduğundan mekana yapılan müdahalelerin belli bir ideolojinin ürünü olduğu görülebilmektedir. Lefebvre de mekandan bağımsız politika yürütülemeyeceğini, devletin bütün müdahalelerinin buna göre yapıldığını söylemektedir. Bu yönüyle mekan, devletin doğrudan müdahale ettiği, davranış kurallarını önceden belirlediği ve rekabete konu olan alanlardır. Diğer yandan, iktidar belirlenen kurallar üzerinden mekanda kendini yeniden üretmektedir. Devletin

⁴³ Henri Lefebvre, **La Revolution Urbaine**, Editions Gallimard, Paris, 1970. (Akt: Hakan Yücel, Gizem Aksümer, "Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesi'nde Mekansal Kimlik ve Dayanışma Örüntüleri", **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 36, 2011, s. 117-139.); Henri Lefebvre, **Kentsel Devrim**, (Çev: Selim Sezer), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 156-158.

yeniden üretilme süreçleri, bunun üzerinden açıklanmaktadır. Ancak, mekansal iktidar sadece devlet ile sınırlı olmadığından iktidar odakları, mekanda her zaman formel şekilde karşımıza çıkmamaktadır. Bu doğrultuda, mekan üzerinde devletin kendini yeniden nasıl ürettiği farklılaşabilmektedir.

70'lerle birlikte kentsel iktidarın ana eksenini, küresel sermaye birikimlerinin kendine çekilebilmesi yönünde kaymaya başlamıştır. Nitekim 80'li yıllarla birlikte daha da yoğunlaşan liberal politikalar ve fordist ilişki biçimlerinin bozulmasıyla kırılan iktidar yapıları dahilindeki üretim mekanizmaları, farklı yerlere göç etmeye başlamıştır. Uluslararası yatırımları kendine çekme telaşına düşen mekanların buna uygun hale getirilmesi (belli bir pazarın oluşması, arsa tahsisi vb.) devletin yeni misyonu olarak tanımlanmıştır. Bu süreçler doğrultusunda 80'lerden sonraki politikalar, mekansal nitelik yönünden ağırlık kazanmıştır.

Ulus-devlet merkezli politikalar yerine mekansal politikaların gündeme gelmesinin getirdiği unsurlardan bir tanesi 'ölçek sorunu'dur. Yatırım yapılacak alanın büyüklüğünün ve yatırım ölçütlerinin ne olması gerektiği sorusu yeni mekansal iktidar odaklarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Nitekim bir yere yeni bir yatırımın yapılması gündeme geldiğinde, üzerinde önemle durulan konu başlıklarından birisi söz konusu yatırımın o alanda ne kadar rasyonel, diğer bir deyişle kârlı olup olmadığıdır.^{44,45} Bu doğrultuda, sermayedarın, yatırımını daha rasyonel hale getirebilmek; alandaki yönetim biriminin ise yatırımı kendine çekebilmek için arsa, elektrik, su vb. üretim girdilerinin maliyeti üzerinden pazarlığa oturmaları mekansal iktidarın yeni aktörlerini gösterir niteliktedir. Ekonomik kriz

⁴⁴ **Ibid.**, s. 147-158.

⁴⁵ Neil Brenner, **New State Spaces Urban Governance and the Rescaling of Statehood**, Oxford University Press, New York, 2004, s. 14-15 ve 31.

ortamında artan tansiyon ve devletler arası gerginlikler ile birlikte kapitalist sistemin sermayeyi, ulus-devlet yerine farklı bir mekansal çerçevede yönlendirmeyi tercih etmesi; değişen ölçek yaklaşımının bir ifadesidir.

Her geçen gün daha hızlı ve yoğun bir şekilde küreselleşen ekonomik süreçler ile birlikte mekansal ölçek değişmekte, yapısal oluşumlar (mekansal kullanım biçimleri, işgücü, üretim ve tüketim kalıpları vb.) dönüşmektedir. Yeni ekonomik düzenin taleplerine cevap veremeyen yapıların değiştirilmesi ihtiyacı duyulmakta; bu doğrultuda yeni düzenlemeler ortaya koyulmaktadır. Yeni modelin anahtar bileşenlerinden biri sosyo-ekonomik düzenlemelerdeki bölüşüm ve gelir dağılımının pazar ve rekabet odaklı ele alınması, diğeri ise; yeni yatırım alanlarının açılarak yeni iş imkanlarının sunulmasıdır. Neoliberal politikalar paralelinde gelişen yeni kentsel politikalar, kentsel alanların siyasi ve ekonomik platformda gittikçe artan önemini göstermektedir. Böylece mekansal yapılanma, istihdam ve gelir düzeyinin artırılabilmesi konuları başta olmak üzere ekonomik ilişkileri dönüştürmek için bir fırsat olarak sunulmaktadır.

Diğer yandan, yeni kalkınma politikaları ile mekan; yeni yatırım alanları şeklinde görülmesinin yanı sıra yerel ağsal ilişkilerin yoğunlaştığı alanlar olarak öne çıkmaktadır. Küreselleşme ve neoliberal süreçler dahilinde ortaya konan gelişmeleri, ulus-devletin sonunun yaklaştığı şeklinde ele almak yerinde olmayacaktır. Uluslararası raporlarda⁴⁶ da ulus-devlete biçilen önemli roller, ulus-devletin ortadan kalkmadığını ancak niteliğinin değiştiğini göstermektedir. Ulus-devlete yüklenen

⁴⁶ Belirtilen raporlar buna örnek gösterilebilir: World Bank, **Annual Report 2011**, 2012; World Bank, **Annual Report 2012**, 2013; OECD, **Annual Report 2003**, 2004; OECD, **TDPC Meeting at Ministerial Level Background Report**, Public Governance and Territorial Development Directorate, GOV/TDPC/MIN(2009)2/REV1, 2009.

görevlere bakıldığında; yeni ekonomik ve küresel yapılanmalar ile yereldeki aktörlerin işbirliği içinde çalışması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir. Yerelleşme süreçlerinin etkinliğinin artırılması, yerel potansiyelin yereldeki aktörler tarafından harekete geçirilmesi gerektiğini savunan içsel gelişme yaklaşımı⁴⁷ bu durumun göstergeleri arasındadır.

Küreselleşme süreci dahilinde ulus-devletin rolünün değişmesi ile ortaya çıkan yeni aktörler bir yandan kapitalin akışkanlığını hızlandırmış, bir yandan da küresel rekabeti artırmıştır. Söz konusu süreçlerin getirdiği belirsizlik ve kolay değişebilirlik ortamı da yerel aktörleri birbirine yakınlaştırmıştır.⁴⁸ Yerel aktörlerle işbirliğinin, yapısal sorunlara sistem içinden çözümler üretebilmesi ve belirsizliğe karşı güven ortamı psikolojisinin oluşturulmasına katkı sağlaması; küresel-yerel etkileşimini ortaya koymaktadır.

1.3.2 Küreselleşmenin Yereldeki Etkisi: Küyerelleşme

Neoliberal anlayış paralelinde şekillenen yeni kentsel politikalar, başta mekansal iktidar ilişkileri olmak üzere kentteki her şeye müdahale getirmektedir. Daha öncesinde iki ülke birbirine rakip konumunda iken söz konusu süreçler ile birlikte rakip ölçeği de değişmiş ve kentsel alanlar birbirine rakip birimler olarak anılmaya başlamıştır. Piyasalara küresel ölçekte çok aktörün dahil olması sonucu belirsizliklerin artması, devletin niteliğinin değişmesi ve bilgiye sahip olmanın

⁴⁷ İçsel büyüme teorisi (endogenous growth theory) olarak da bilinen bu yaklaşım; yeni bölgeselleşme anlayışının unsurlarındandır. Sürdürülebilir kalkınma kapsamında yerel faktörlerin önemine vurgu yapmaktadır. Uzmanlaşma, mekansal kümelenme, fiziksel altyapı, sosyal sermaye, kurumlar ve insan kaynakları gibi geleneksel olmayan değişkenleri ekonomik gelişmede esas almaktadır. Ayrıca, bölgesel gelişmede sosyal ve kurumsal faktörlerin, kurumların ve ağ tipi ilişkilerin önemini vurgulamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ash Amin, "An Institutional Perspective on Regional Economic Development", **Institutions and Governance**, Paper Presented at the Economic Geography Research Group Seminar, 1998, s. 6.

⁴⁸ Cox, **a.g.m.**, 1995, s. 231.

marjinal değerinin artması, küresel ile yerelin etkileşimini ve yeni düzenleyici coğrafyaların oluşmasındaki itici güçleri açıklar niteliktedir. Postfordist (esnek) üretim tarzı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlar ile daha hızlı hareket kabiliyeti kazanan sermayenin mekanı isteği doğrutusunda yeniden şekillendirebilmesi de küresel ile yerelin etkileşimindeki kolaylaştırıcı unsurlardan bir tanesidir.

Küreselleşme-yerelleşme tartışmaları; devletin yeniden inşası, ulus-devletin konumu, mekansal yönetim ve üretim ölçeğinin belirlenmesi gibi konuların odağında bulunmaktadır. Bu doğrutuda, yerelci (localist), küreselci (sistemik) ve küresel-yerel etkileşimi olmak üzere üç farklı görüş bulunmaktadır. Söz konusu üç yaklaşım, farklı şeyleri savunmasına rağmen ulus-devletlerin niteliğinin değiştii üzerinden hareket etmektedir.

Yerelci anlayış; yerel yönetimlerin küreselleşme süreci içinde önemine, bu doğrutuda küçük ölçekli mekanların temel ekonomik düzenleme birimleri olarak daha etkin olduğuna vurgu yapmaktadır. Yerelci yaklaşım, küreselleşme ile birlikte müdahale alanları azalan ve kapasiteleri daralan ulus-devletlerin karşısında yerel birimleri öne çıkarma eğilimindedir.⁴⁹ Küreselci anlayış; küresel ekonomik yapılanmaların yerellikler üzerindeki belirleyici rolünün altını çizmektedir. Küreselci yaklaşım, ulus-devletlerin müdahale gücünün küresel yapılanmalar lehine azaldığını,

⁴⁹ Söz konusu yaklaşım, küresel yapılanmaların birer parçası ve etkin bir aktör olan yerel düzeyin sahip olduğu potansiyele dikkat çekmektedir. Yerelin küresel süreçler ile entegrasyonunda mekanı temel ekonomik birim olarak ele alan yaklaşım, mekana özgü içsel gelişme dinamiklerinin ve sahip olunan potansiyelin harekete geçirilmesinin kalkınmaya kattığı değer üzerinde durmaktadır. Yereli edilgen bir yapı olarak ele alan küreselci yaklaşımlardan farklı olarak yerelci yaklaşımlar, yereli ekonomik, sosyal ve siyasi işlevleri artan etkin birimler şeklinde değerlendirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kevin R. Cox, Andrew Mair, "From Localised Social Structures to Localities as Agents", **Environment and Planning A.**, Vol. 23, 1991, s. 204.

bu durumun mekansal ve sosyal eşitsizliklere yol açtığını savunmaktadır.⁵⁰ Küresel-yerel etkileşimi yaklaşımı; küreselleşme ve yerelleşme süreçlerini bir bütün olduğunu, bu sebeple iki düzey arası işbirliği ve ortaklık kültürünün geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵¹ Yerel ve küreselci anlayış arasındaki ilişkinin varlığını öne süren küresel-yerel etkileşimi yaklaşımı, söz konusu iletişim ve üretim ağları aracılığıyla iki sürecin iç içe bulunduğunu ve yerelleşmenin küresel ekonominin bir parçası olduğunu savunmaktadır.⁵² Küresel üretim süreçlerine dahil olanların ve yerelin sahip olduğu değerlerin küresel ekonomi anlayışı içinde düzenlenerek uluslararası piyasada tutunma çabaları bahsi geçen iki sürecin ilişkisi olarak açıklanmaktadır. Farklı düzlemlerin birbiriyle etkileşime geçmesi, mekanın sosyal ve ekonomik anlamının yeniden tanımlanmasını ve bölgeye yönelik politikaları beraberinde getirmektedir.

1.3.3 Yerelleşmede Yeni Bir Boyut: Yeni Bölgeselleşme

Ulusal niteliğin yerini 1980'ler ve daha çok 90'lar ile birlikte yerel nitelik almaya başlamıştır. Ancak burada esas tartışılan üretim biçimi ve devletin mekansal örgütlenme ölçeğindeki, dolayısıyla kalkınmanın kurumsallaşma ölçeğindeki farklılaşmadır. Bu kapsamda yerel yönetim birimlerinden ziyade ulus-devletten küçük yeni örgütlenme birimlerine değinmek yerinde olacaktır. Nitekim 90'dan

⁵⁰ Küreselci yaklaşım, yerel ve ulusal ekonominin uluslararasılaşması ile küresel olanın yerelin karşısında daha baskın olduğunu öne sürmektedir. Yerel birimlerin küresel sermayenin aldığı pozisyona göre yeni yapılanma stratejileri ürettiğini, kalkınma açısından sorunlar karşısında çözüm üreten başarılı yerel örneklerin istisnai olduğunu ve küreselleşmenin bölgeler arası eşitsiz büyüme fırsatları sunduğunu ileri sürmektedir. Yerel düzeyde yaşanan kurumsal parçalanma ve yeniden yapılanma süreçlerini, küresel düzeydeki gelişmeler karşısında yerel düzeyde alınan aksiyonlar olarak değerlendirmektedir. Ayrıntılı okuma için bkz. Alain Lipietz, "From the Regulation of Space to the Space of Regulation", **Geo Journal**, Vol. 44.4, 2002, s. 7.

⁵¹ Öztaşlan, **a.g.m.**, 2004, s. 71.

⁵² Ash Amin, "Post-Fordism: Models, Fantasies and Phantoms of Transition", **Post-Fordism A Reader** (in), (ed. Ash Amin), Blackwell, Oxford, 1994, s. 19-23.

sonra vurgusu artan yeni bölgeselleşme yaklaşımı, üretim ve yönetim ölçeği olarak bölgeleri öngörmektedir.⁵³

Ulus-devlet, kamusal hizmetlerin ulus-devletin sınırları içinde standart bir şekilde örgütlenmesi ve dağıtılması üzerine kurgulanmıştır. Söz konusu örgüt yapısı, kapitalist düzende o dönem etkili olan fordist üretim tarzı ve refah devleti yaklaşımı dahilinde siyasal, yönetsel ve iktisadi bakış açılarının mekandaki ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus-devlet yapılanmasındaki il ve bölge ölçeğindeki bütün birimler, güçlü merkezin çevreyi kontrol altında tutması için oluşturan mekanizmalar olarak ele alınmaktadır. 80'ler ile birlikte ortaya çıkan yeni bölgeselleşme yaklaşımı ise, sınırları eriyen ulus-devletin küresel sermaye birikiminin müdahaleleri ile yeniden ölçeklendirilmesidir.

Neoliberalizm ve küreselleşme, bölgelere ulus-devletin coğrafi bir parçası olmaktan daha farklı misyonlar yüklemiştir.⁵⁴ Artık bölgeler, yeni refah mekanizmalarının küresel ekonomiyi yönlendirdiği yeni toplumsal ve mekansal düzlem olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁵ Bölgeler, ulus-devletin sahip olmadığı rekabet edebilirlik, katılımcı karar verme yapısı gibi yetenekleri ile ulus-devlet sisteminin neden olduğu ve olabileceği sorunların üstesinden gelebilecek niteliklere sahiptir. Ekonomik krizin çözümünün uluslardan bölgelere doğru salınmak olduğunu belirten görüşün arkasında da aynı gerekçe yer almaktadır.⁵⁶

⁵³ Koray Karasu, "Yeni Bir Tür Merkezileşmenin Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", **YAYED Memleket Mevzuat**, Sayı: IIV-46, 2009, s. 25.

⁵⁴ David L. Prytherch, "Reconstructing Landscape to Reconstruct Regionalism?, L'Horta, la Ciutat de les Ciències, and the Ideological Politics of Valencian Modernity", **Treballs de la Societa Catalana de Geografia**, Vol. 61-62, 2006, s. 219.

⁵⁵ Allen J. Scott, "Küreselleşme ve Kent-Bölgelerin Yükselişi", (Çev. Kübra Cihangir Çamur), **Planlama Dergisi**, TMMOB Yayını, Sayı: 3, 2004, s. 26-33.

⁵⁶ Kenichi Ohmae, **Ulus Devletin Sonu: Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi**, Türk Henkel Dergisi Yayınları 6, İstanbul, 1996, s. 28.

Türkiye’de, ulus-devletin bir parçası olan bölgelerin ele alınışındaki farklılaşmayı, kalkınma boyutunda Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırması Projesi (MEHTAP) göstermektedir. 1960’larda gerçekleştirilmiş olan MEHTAP, kamu yönetimi sisteminin bir bütün olarak ele alındığı ilk köklü çalışma kabul edilmektedir. Ulusal kalkınma mitinin esas alındığı dönemde gerçekleştirilmiş olan araştırmada o dönemin gündemindeki kalkınma ve kalkınma teşkilatlanması hakkındaki kanun tasarısı için değerlendirmeler yapılmaktadır. Köyden itibaren altı kademeyi⁵⁷ içine alacak şekilde kurgulanmış bu yapının, koordinasyon, planlama ve programlama faaliyetlerinin etkinliğini azaltacağına ve bu kapsamda sıkıntılara neden olabileceğine işaret edilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, seçilen kalkınma metodu ve örgüt yapısıdır.

MEHTAP kapsamında, mahalli toplulukların gayretlerini merkezi yönetiminkilerle birleştirip gönüllü bir kalkınma hamlesi sağlamak ve mahalli toplulukların meselelerini bir bütün olarak ele almak için teşkilat yapısında gerekli görülen iyileştirmeler dile getirilmektedir. Yeni bir teşkilatlanmadan ve yatırımdan önce eğitim yoluyla bütüncül bir sosyal kalkınmanın gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Söz konusu dönemde mahalli toplulukların kalkınması için düşünülen ve karar tasarısı halindeki teşkilat sisteminde yerel birimlerin önemi ve katılımıcılığı vurgulanmakta, mahalli toplulukların kendileri hakkında alınacak kararlara katılımında kaymakamlıklara sorumluluk düştüğünün altı çizilmektedir. Aynı şekilde bütüncül kalkınmanın esas alındığı tasarıdaki birimler merkezi yönetime hukuksal, yönetsel ve siyasal açıdan sıkı sıkıya bağlı olarak konumlandırılmıştır. Diğer yandan

⁵⁷ Bu kapsamda Merkezde, Bakanlıklararası Toplum Kalkınması Kurulu; Başbakanlıkta, Toplum Kalkınması Genel Sekreterliği; Bakanlıklarda, Bakanlık Toplum Kalkınması Kurulu; illerde İl Toplum Kalkınması Kurulu; ilçelerde, İlçe Toplum Kalkınması Kurulu; köy gruplarında Köy Grubu Toplum Kalkınması Kurulu ve köylerde Köy Toplum Kalkınması Kurulu öngörülmüştür.

“*Genel Sekreterlik*” deyiminin Türk idari sistemindeki kullanım biçimlerinin göz önünde bulundurulması ve bu ifade yerine daha uygun düşecek başka bir deyim kullanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. 90’lardan sonra ise yeni bölgeselleşme yaklaşımı ile birlikte bölgeler, ulusal yapıdan ziyade kendi sahip olduğu içsel potansiyeli harekete geçiren, rekabet edebilirlik gücünün artırılması doğrultusunda üretim ve yönetim ölçeği olarak kurgulanmıştır. İleriki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacak olan yeni bölgeselleşmenin kurumsal ayağı olan kalkınma ajansları da aynı kurgunun örneğidir. Ajanslarda icra organının “*Genel Sekreterlik*” olarak isimlendirilmesi de değişen yaklaşımın bir diğer göstergesidir.

Ortak bir hedefin işaret edilmesine rağmen gerek kullanılan yapı gerekse yöntemler itibariyle bölgeselleşme yaklaşımı, 90’lardan sonra yeni kimliğine bürünmüştür. Bölgelerin yükselişi olarak ifade edilen neoliberal kökenli yeni bölgeselleşme yaklaşımının temel hedeflerinden biri bölgesel ekonomilerin rekabet edebilirliğinin artırılmasıdır. Her şeyin hareket halinde ve akışkan olduğu küresel süreçlerde yükselen bölgeler, sermayenin mekansal sabiti haline dönüşmüştür. Ancak, ulus-devletin geri planda kalması, onun ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir.⁵⁸ Burada dikkat edilmesi gereken nokta, devletin tercih ettiği yöntem ile ilgilidir. Daha önceleri işleyişe doğrudan müdahale ederek dahil olan ulus-devlet, yeni dönemde sermayeyi esas alıp onun dinamikleri üzerinden hareket etmektedir. Bu sistemin çalışması için de yeni mekanizmalara ihtiyaç duymaktadır. Kısacası, değişen, kullandığı üsluptur.

⁵⁸ Ohmae’nin “Ulus-Devletin Sonu” adlı kitabında kaleme aldıkları da bu doğrultudadır. Ulus-devletin önemsiz aktörler haline gelmesi ile ifade edilmek istenen, sermayeyi önceleyen ulus-devletin yeni dönemde esas aldığı politikalarıdır. Ancak, ulus-devletin belli bir konuda politika izlememesi, o alanda düzenleyici olmaması da önemli bir politika olarak değerlendirilebilir. Bkz. Ohmae, **a.g.e.**, 1996, s. 27.

Coğrafi boyutunun yanı sıra “yeni birikim stratejilerinin bir parçası ve postfordist yapının üretim ölçeği” olarak iktisadi boyutuyla tanımlanmaya başlanan bölgeler, ulus-devletin yeni anlayışı dahilinde şekillendirilmiştir. Bu doğrultuda 80’lerden sonra iktisadi ve toplumsal yapılanmanın bir ayağı olarak dile getirilen yerel, 90’lı yıllar ile birlikte bölge kavramı dahilinde açıklanmaya başlanmıştır.⁵⁹ Yeni yerelcilikten yeni bölgeselciliğe geçiş⁶⁰ olarak tanımlanan bu dönemle birlikte bölge, hem kalkınma politikalarının hem de küresel sermayenin ilgi odağına yerleşmiştir.

Küreselleşmenin etkisiyle şekillenen yeni bölgeselleşme anlayışı; bölgeyi, yerel birimlerin birleşmesiyle oluşan fiziksel anlamının dışında bölgesel kalkınmanın itici gücü, ilişkiler ağının ve uluslararası piyasaların bir parçası olarak ele almaktadır. Bölgeler sahip olduğu yerel dinamiklerin harekete geçirilmesiyle kendine rakip olan diğer bölgelerin önüne geçebilmekte ve kalkınma hızı bu sayede artırılmaktadır. Bölgesel kaynakların harekete geçirilmesine odaklanan yeni kalkınma anlayışı, kalkınma ivmesinin artırılabilmesini bilgi üretme, yenilikçilik, rekabet edebilirlik, küresel piyasalara bağlanabilirlik unsurları ile açıklamaktadır. Salt üretim faktörlerine dayanan geleneksel yaklaşımların, kalkınma dinamiklerini ortaya koymak için yetersiz olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, kalkınmanın bölgesel uzmanlığın geliştirilmesi ve farklı faktörlerin bir araya gelmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır.⁶¹

⁵⁹ Bölge kavramı ileriki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

⁶⁰ Deas vd., **a.g.m.**, 2000, s. 287.

⁶¹ OECD, **How Regions Grow**, 2009. (Yeni bölgeselleşme anlayışı kapsamında ele alınan gelişmeler, söz konusu kaynakta; iktisadi kaygıların ulusal ölçekten, daha küçük ölçekli mekanlara indirgenmesine işaret eden “Yeni Ekonomik Coğrafya Teorisi” adı altında incelenmiştir.)

Ulus-devletin kamusal özünden kurtulmayı ve küresel piyasaların risklerini üstlenmesini hedefleyen yeni ekonomi politikalarının⁶² ürünü olan yeni bölgeselcilik yaklaşımı; kendi kendine yeten, yeni mekansal ölçekte özerk yönetim yapısını savunmaktadır. Aynı görüş doğrultusunda kuruluşu gerekçelendirilen kalkınma ajansları, yeni iktisadi düzenin getirdiği ulus-devletin niteliğindeki ve kurumsal ölçekteki değişime işaret etmektedir.

Diğer yandan, ekonomik etkileşim için en uygun düzey olarak ele alınan bölgeler, küresel rekabet süreçlerinde temel aktör olarak ortaya çıkmaktadır. İçsel potansiyellerin gerçekleştirilmesi ve ekonomik değere dönüştürülmesi hedefi ile bölgelere yeni nitelikler kazandırmıştır. Kapitalist gelişme bakımından uygun ölçekler olarak konumlandırılan bölgeler, rekabetçi üstünlükleri, yenilikçi yapıları, kümelenme altyapısı gibi yeni kavramlar eşliğinde anılmaya başlamıştır. Yüksek beceriye sahip rekabetçi kuruluşların yer aldığı bölgelerin daha başarılı olması, ulusal kalkınmaya kıyasla bölgesel kalkınmada daha hızlı yol kat edilmesi ile açıklanmaktadır.

1.3.4 Rekabet Eden Alanlar

Bölgesel politika yaklaşımı, bölgelerin rekabet edebilirliklerinin geliştirilmesi hedefi ile yeni bir içerik kazanmıştır. Bölgeler, rekabetin söz konusu olduğu en temel mekansal birimler haline gelmiştir. Mekansız ekonomi olarak nitelendirilen küreselleşmenin; ekonomik aktivitelerin geniş bir coğrafyaya dağılması olarak açıklanması, farklı boyutların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bir yandan küreselleşme ile birlikte sermaye daha rahat hareket edebilir ve istediği mekanlara

⁶² Swyngedouw vd, **a.g.m.**, 2002, s. 548-549.

daha kolay ulaşabilir hale gelmekte, diğer yandan ekonomik faaliyetlerdeki yoğunlaşma dünyanın belli yerlerinde görülmektedir. Başta bir çelişki gibi görünen bu olgu önemli bir unsura işaret etmektedir: Sermayenin özgür dolaşma hakkına rağmen belli alanları daha çok tercih ediyor olması.⁶³ Bu durum, küreselleşmenin ideolojik yanılığını ortaya koymaktadır.

Bölgelerin sermaye açısından cazip hale getirilmesi ve böylece yeni yatırım alanları olarak tercih edilmesi, rekabet ortamını beraberinde getirmektedir. Yeni bölgeselleşme yaklaşımının özelliklerinden biri olan girişimci ve rekabetçi yönelimlerin arkasında bu düşünce yer almaktadır. Başlangıçta cazibesıyla sermayeyi kendine çekmeyi başaran bölgeler, üretim ve üretime dayalı tüketim çarklarının işlemeye devam etmesiyle birlikte diğer bölgeler karşısında rekabet gücü yüksek bölgeler arasında yerini almaktadır. Yeni ekonomik düzende rekabetin yoğunluğu artmakta; ancak, rekabet; salt üretim süreçleri ile ortaya çıkmamaktadır.

Mekansal birimler; sınırları içinde bulunduğu ulus-devleti aşan iktisadi örgüt işlevine sahip olup küresel dinamiklerin doğrudan bir parçasına dönüşmektedir. Daha küçük ölçekli birimler; artık sadece dahil oldukları ulus-devletin değil, yeni dünya düzeninde küresel ölçekteki hizmet birimlerinin bir parçasıdır. Diğer bir deyişle, üretim ile tüketim ulus ölçeğinde değil, bölgesel ölçekte ve küresel düzeydeki ihtiyaçlara yönelik olarak gerçekleşmektedir.⁶⁴ Artık bölgeler, küreselleşmenin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, örgütlenme yapısının da yeni anlayışa uygun bir şekilde düzenlenmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

⁶³ Bu durumun altındaki nedenleri detaylı bir şekilde ele alan makaleye bakılabilir. Bkz. Kevin R. Cox, Andrew Mair, "Locality and Community in the Politics of Local Economic Development", *Annals of the Association of American Geographers*, 78 (2), 1998, s. 307-325.

⁶⁴ Özasan, *a.g.m.*, 2004, s. 71.

1.3.5 Kurumsal Parçalanma

Coğrafi bütünleşmenin ekonomi temelli dinamikleri, devletin yeniden ölçeklendirilmesine ihtiyaç doğurmaktadır. Devletin yeni yönetsel yapısının hayata geçirilmesi, işbirliğinin daha üst ölçekte genişletilmesi ve yeni yapılanmanın rekabet edebilirlik üzerine kurgulanması, bölgesel ekonomilerin güçlendirilmesi için gündeme getirilmektedir.⁶⁵ Yerleşim merkezleri arasındaki etkileşim, yerellik vurgusu eşliğinde bölge düzeyindeki mekansal planlama, metropoliten kurumsal örgütlenme vb. konuları öne çıkarmaktadır. Yeni devlet mekanlarının üretimi ve bölgesel düzeyde yeniden yapılanma çalışmaları, devletin mekansal örgütlülüğü ile yönetişimin kurumsallaşması arasındaki ilişkiyi göstermektedir.⁶⁶

80'lerin başından beri ekonomi politikalarının girişimci, rekabetçi yapıda ve yerel odaklı olarak esas alınması, bölgesel otoritelerin anahtar rolü üstlenmesi ve yerel ekonomik kalkınmanın dikkate alınması, bölgesel ölçek lehine kurumsal parçalanmanın habercisi olmuştur. Gelişmeler ışığında, yeni yerelleşme ölçeği olarak bölgelerin esas alındığı ve farklı ölçeklerde yeni örgütlerin oluşturulmaya başladığı görülmektedir. Her yeni kurum yeni bir iktidar merkezi oluşumuna yol açtığından, yeni kurumsal oluşumlar bu yönüyle kurumsal parçalanmaları da beraberinde getirmektedir. Burada merkez ile ifade edilmek istenen sadece ast-üst ilişkileri değil, ortak noktada buluşması istenen kurumların karar alma süreçlerindeki etkileme gücüdür. Düzeyi ne olursa olsun yeni bir ölçekte oluşturulan her merkez, iktidar gücünün yeniden paylaşımını gündeme getirmektedir.

⁶⁵ Neil Brenner, "Metropolitan Kurumsal Reformu ve Çağdaş Batı Avrupa'da Devlet Mekanının Yeniden Ölçeklendirilmesi", (Çev: A. Cenap Yoloğlu), **Planlama Dergisi**, TMMOB Yayını, Sayı: 1, 2006, s. 119.

⁶⁶ Stefan Kratke, "A Regulationist Approach to Regional Studies", **Environment and Planning A**, Vol. 31, 1999, s. 696.

Ulus-devlet sistemindeki kamu bölge örgütlerinin kurgusu, kamu hizmetlerinin planlanması, sunulması ve eşgüdümün sağlanması üzerinden şekillendirilmiştir. Diğer bir ifadeyle, yerel birimler üzerinde yeni bir merkez oluşumuna ortam hazırlanmıştır. 1991 yılında yayımlanan Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Genel Raporu'nda benzer tespitlere yer verilmiştir.⁶⁷ İllerde bulunan bölge örgütleri de, farklı otorite merkezlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Hizmetin sunulmasında uygun ölçeğin sağlanması amacıyla kurulan bölge örgütleri, bu yönüyle uygulamada yetki paylaşımı ve koordinasyon sorunlarına neden olmaktadır.⁶⁸ MEHTAP Raporu'nda da benzer değerlendirmelere vurgu yapılmaktadır.⁶⁹

Bölgesel nitelikli yapılanmalar, faaliyet alanı içinde ayrı bir otorite kaynağı teşkil etmektedir. Tüzel kişiliğe sahip olsun ya da olmasın her yeni birimin görev alanı, mevcut başka bir birimin görevi ile çakışmakta; faaliyetin yürütülmesi, iktidar alanı içindeki kurumların eşgüdüm halinde çalışmalarını zorunlu kılmaktadır. Bölgesel nitelikli kurumların görev ve yetkileri arasında sıkça yer verilen “görev alanı içinde eşgüdüm ve koordinasyon sağlama” ibaresinin fonksiyonu da buradan

⁶⁷ Cemal Yıldız, “Türkiye'nin Yönetim Yapısında Yetki Paylaşımı”, **İdarecinin Sesi**, Mayıs- Haziran, 2011, s. 30-35.,

http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/145/10-%20cemal%20v%C4%B1ld%C4%B1z.pdf,

Erişim tarihi: 13.05.2013.

⁶⁸ TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması**, Ankara, 1991,

<http://www.todaie.gov.tr/dosya/kaya.pdf>, Erişim tarihi: 15.05.2013.

⁶⁹ 1960'lı yıllarda gerçekleştirilmiş olan araştırmada o dönemin gündemindeki kalkınma ve kalkınma teşkilatlanması hakkındaki kanun tasarısı için değerlendirmeler yapılmakta olup köyden itibaren altı kademeli içine alan çok kademeli şekilde kurgulanmış bu yapının koordinasyon, planlama ve programlamanın etkin bir şekilde yapılmasına dair sıkıntılarının olabileceğine işaret edilmektedir. Aynı çalışma, 60'lar ile birlikte yeni iktisadi dinamikler dahilinde dönüşmeye başlayan sisteme ilişkin ipuçlarını göstermektedir. Tasarlanan yeni teşkilat yapısı, yeni bir ölçekte oluşturulması düşünülen yeni birimler ve bu birimlere yönelik düşünülen yeni adlandırmalar buna örnek gösterilebilir. Bu kısım ileriki bölümlerde daha detaylı olarak ele alınacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz.

<http://www.todaie.gov.tr/dosya/mehtap.pdf>, Erişim tarihi: 15.05.2013.

gelmektedir. Hiyerarşik ilişkileri net olmasa bile bölgesel yönetim biriminin kendinden daha alt ölçekteki birimler üzerinde otorite kurmaya çalışması olağandır.

Bölgesel ölçekte oluşturulan yapılanmalara bakıldığında ilk akla gelen enerji ve sulama projesi olarak başlayan Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında kurulan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'dır.⁷⁰ Birden çok sayıda ili içine almasıyla bölgesel ölçekte bir yönetim birimi olan GAP İdaresi'nin Başkanlık ve Bölge Müdürlüğü şeklindeki teşkilat yapısı, bölge örgütünün içindeki başka bir bölge örgütünün varlığını göstermektedir. Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi de (BKİ'ler) bölge ölçeğindeki diğer yapılanmalar arasındadır.^{71,72}

Kuruluş amaçlarındaki benzerliğin faaliyetler sırasında yaratacağı koordinasyon sorununun önüne geçilebilmesi amacıyla 2011 yılında 649 sayılı KHK ile BKİ'lerin görevleri arasına bölge planlarının tamamlayıcılığını ve bütünlüğünü gözeterek, kalkınma ajanslarının ortak ve daha etkili çalışmalarına yardımcı olmak ve bu konularda görüş ve öneriler geliştirmek hükmü eklenmiştir.⁷³ Söz konusu hükmün; kalkınma ajansları ile BKİ arasındaki iktidar paylaşımının

⁷⁰ 1989'da tamamlanan GAP Master Planı ile bölgesel kalkınma projesine dönüştürülen ve 9 ili kapsayan GAP'ın temel hedefi Bölge halkının gelir düzeyi ve refahının yükseltilmesi, kırsal alandaki verimliliğin ve iş imkanlarının artırılması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının ortadan kaldırılması olarak ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.gap.gov.tr/>, Erişim tarihi: 12.03.2013.

⁷¹ 2011 yılında 642 sayılı Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan BKİ'lerin amacı da benzer şekilde; Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Projesi ve Konya Ovası Projesi'nin⁷¹ uygulamalarını yerinde koordine etmek ve kalkınma projelerinin uygulandığı illerdeki yatırımların gerektirdiği araştırma, planlama, programlama, projelendirme, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerinin yerine getirilmesi suretiyle bu projelerin kapsadığı bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak olarak ifade edilmiştir. Bkz. 08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı mükerrer Resmi Gazete.

⁷² Adı geçen Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Bakanlığı'na bağlı ve tüzel kişiliğe sahip bir şekilde KHK'nın yayımı tarihinden itibaren beş yıllık süre için kurulmuştur. Bu sürenin Bakanlar Kurulu Kararı ile beş yıla kadar uzatılması söz konusudur. Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş olan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 3/6/2011 tarih ve 643 sayılı KHK ile Kalkınma Bakanlığı'na bağlanmıştır.

⁷³ 17.08.2011 tarih ve 28028 sayılı Resmi Gazete.

netleştirilmesinde ne derece yeterli olduğu tartışabilir. Ancak, böyle bir hükmün gerekli görülüp eklenmesi, her yeni yönetim biriminin yeni iktidar alanı oluşturabileceği savını güçlendirmektedir. Bununla birlikte; aynı ilin, aynı amaçla farklı bölgesel ölçeklerde kurulan bölgesel kuruluşlar içinde yer almasının⁷⁴ yönetsel kargaşaya rahatlıkla yol açabileceği öngörülmektedir.

Kalkınma ajanslarının teşkilat yapısında yer alanların ekonomik ve politik etkisi ile görev ve yetkileri düşünüldüğünde; ajansların kendinden daha küçük ölçekteki birimler üzerindeki otorite baskısını daha da yoğunlaştırdığı öngörülebilmektedir. Bölgesel ölçekte kurulan yönetim birimleri olarak ajanslar, bir yandan farklı kurumların görev ve yetki alanına dahil olarak kurumsal parçalanmanın örneği konumundayken; diğer yandan daha alt düzeydeki yerel birimler açısından yeni bir bölgesel merkezliyetin temsiline işaret etmektedir.⁷⁵ Bütçelerinin önemli bir bölümü genel bütçeden aktarılan, eylem ve işlemlerinden dolayı koordinatör kuruluşuna⁷⁶ karşı sorumlu olan ajanslar, bu yönüyle merkezden yönetilen

⁷⁴ Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın görev alanında yer alan iller; Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Trabzon'dur. Söz konusu görev alanında 3 (üç) farklı Kalkınma Ajansı'nın yer alması buna örnek verilebilir. Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı faaliyet alanı içinde iken; Samsun Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı faaliyet alanında, Bayburt ise aynı zamanda Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı faaliyet alanı içinde yer almaktadır. Aynı şey diğer Bölge Kalkınma İdareleri için de geçerli olup örnekler çoğaltılabilir.

⁷⁵ Merkezi yönetimin iktidar alanını artırıcı etkisi olan bölgesel nitelikli politikalar; merkezi düzeyde yönetilen bölgeselleşme olarak isimlendirilmektedir. Merkezi hükümetlerin bir tercihi olarak ortaya konan politikalar kapsamında çok sayıda küçük yönetim birimi yerine az sayıda daha büyük/bölge ölçekli yönetim birimleri öngörülmektedir. Böylece yerel birimlerin daha kontrol edilebilir nitelikte olması hedeflenmektedir. Sonuç olarak, devletin var olma ve kurumsallaşma süreçleri mekan üzerinden yönetilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Koray Karasu, "Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları", **Memleket Siyaset Yönetim**, Cilt: 4, Sayı: 11, 2009, s. 1-43.)

⁷⁶ 5449 sayılı Kanun'un 4. maddesinde söz konusu hüküm yer almakta olup hükmün içeriğine bakıldığında koordinatörlük görevinin vesayet yetkisini andıran bir kapsamın bulunduğu görülmektedir.

"Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur.

Devlet Planlama Teşkilatı;

a) Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir.

bölgeselleşme aracı konumunu güçlendirmektedir. Merkezi yönetimin ildeki temsilcisinin yönetim kurulu başkanı olması suretiyle karar alma organında merkezi yönetim ile yerel aktörlerin bir arada bulunması, ajansların merkezin yerelle ilişkiye girme biçimlerinden biri olduğunu akla getirmektedir.

Yeni merkezileşme yaklaşımında merkezden bütüncül planlama, programlama ve politika belirleme prensibinden gittikçe uzaklaşmaktadır. Klasik merkezileşmeden farklı olarak devlet aygıtlarının kurumsal parçalanma ile birlikte farklı ölçeklerle daha kolay rekabete girmesi ve hızlı hareket etmesi beklentisinin ortaya çıktığı görülmektedir. Her şeyin biçiminin, özünün değiştiği küreselleşme ve neoliberalizm süreçleri; merkezin de şeklinin değişmesinde etkili olmuştur. Yerelleşme ile birlikte merkez ortadan kalkmamış, merkezin niteliği değişmiştir.⁷⁷

Sonuç olarak; bölgesel olarak yönetilen merkeziyetten (regionally orchestrated centralism); merkezi olarak yönetilen bölgeselleşmeye (centrally orchestrated localism) geçişin yaşandığı söylenebilir.⁷⁸ Farklı birimler arasındaki etkileşim, iletişim ve ortaklık vurgusu ise yeni örgütlenme anlayışının unsurları arasında yer

b) Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usul ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır.

c) Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasları belirler.

d) Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler.

e) Ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar.

f) Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar.

g) Yönetim kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar.

h) Plân ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usuller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usullerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.”

⁷⁷ Karasu, **a.g.m.**, 2009b, s. 25-26. Ayrıca bkz. Neil Brenner, “Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union”, **Urban Studies**, Vol. 36. No. 3, 1999, s. 438-441.

⁷⁸ John Harrison, “Stating the Production of Scales: Centrally Orchestrated Regionalism, Regionally Orchestrated Centralism”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 32, Issue 4, 2008, s. 921-925.

almaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, kalkınma olgusunun da sayılan unsurlar üzerinden şekillendirilmesi açıklanabilir bir durumdur.

1.4 Yeni Kalkınma Sürecinin Kurumsallaşması

Sınırları içinde güç kullanma tekeline ve meşruiyetine sahip olan modern devletin,⁷⁹ küresel sermayenin rahatça hareket edebileceği mekansal bir yapıya dönüştürülmesi ile müdahaleci aktörlerin sayısı artmıştır. Böylece yönetim süreçlerinde çok sayıda yeni aktörün karşılıklı etkileşimi ve iletişimi ile yönetişimden söz edilmeye başlanmıştır. Siyaset coğrafyasının değişmesi, kalkınma coğrafyasının da değişmesine neden olmuştur. Küresel ölçekte rekabet eden bilgi toplumu odaklı kalkınma vizyonu çerçevesinde; devletin ekonomideki rolü yeniden tanımlanmıştır. Bu durum, piyasaların daha etkin işleyişine imkan verecek kurumsal ve yapısal düzenlemeleri öne çıkaran stratejik yaklaşımı beraberinde getirmiştir.⁸⁰

Egemen devletin piyasa, sivil toplum ve mekanı düzenleyip denetlemesinden, devlet otoritesinin iş dünyası ve sivil toplum ile birlikte ortaklık geliştirip ilişkilerin esnek formda yürütülmeye geçilmesi; yönetişimin coğrafyasını ve çok özneli yapısını ortaya koymaktadır. Yönetişim ile klasik devlet yapıları ve kurumları, daha esnek formlarda birlikte çalışarak politikalar üreten ve kalkınma aktörlerini içeren mekanizmanın öncül sağlayıcısı değil, bir bileşeni haline gelmektedir. Yönetişim, farklı mekansal ölçekteki ilişkiler dahilinde, ortaklık kurma çabalarının yanı sıra merkezîyetçi ve bürokratik karar alma mekanizmasının dönüşümünü içermektedir. Burada amaç, kurulan ortaklıkların sürdürülebileceği dinamik bir ortamın hazırlanması ile devlet, iş çevreleri ve sivil toplum üçgeninde ekonomik büyüme

⁷⁹ Max Weber, **Economy and Society**, (ed. Guenther Roth and Claus Wittich), Bedminster Press, New York, 1968, s. 56.

⁸⁰ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006, s. 1.

hedefi doğrultusunda oluşturulabilecek ortaklıkların muhafaza edilmesidir. Geleneksel devlet yaklaşımını, kalkınmanın önündeki engellerden biri olarak gören yeni kalkınma politikaları; sadece farklı ekonomik yaklaşımları değil, yeni kurumsal yapılanmaları da beraberinde getirmektedir.

1.5 Kalkınmanın Kurumsallaşmasında Öne Çıkan Yaklaşımlar

Politika ve karar alma süreçlerinde merkezi otoritenin yanı sıra çoğulcu, kendini yapılandıran işbirliklerinin katılımı, yönetimin yönetişime dönüşümü olarak değerlendirilmektedir.⁸¹ Yönetişim kavramının içeriğinin giderek genişlemesi; kamu yönetiminde yatay ilişkiler, saydamlık, katılımcılık unsurlarını ifade eder hale gelmesi, söz konusu kavrama kalkınma alanında özel bir konum sunmaktadır. Aynı doğrultuda, AB yerel ve bölgesel kalkınma politikalarında, Dünya Bankası, UNDP, OECD gibi uluslararası kuruluşların dokümanlarında yönetişime ayrı bir yer verilmektedir.⁸²

Yönetişim, küreselleşme ile öne çıkan, yatay, esnek, ağ tipi örgüt kuramları tarafından esas alınan ve karar almada kamu-özel-stk üçlüsüne vurgu yapan bir kavramdır. Kavramın yaratıcısı olan Dünya Bankası, yönetişimi üç farklı boyutta açıklamaktadır. İktisadi bir sisteme temel oluşturmasının yanında siyasal bir rejim tarzına işaret eden; etkin, bağımsız, hesap sorulabilen, saydam bir kamu yönetimi yapısı şeklinde ele alınmaktadır. Aynı şekilde yönetişim, sağlıklı kalkınma

⁸¹ Korel Göymen (ed.), “Türkiye’de Özel Girişimin Yerel Kalkınmaya Katkısının Sağlanması”, **Yerel Kalkınmanın Yönetişimi** (içinde), Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, 2009, s. 163.

⁸² Gerek araştırma raporlarında gerekse kurumsal yayınlarında yönetişimin önemi sıkça vurgulanmaktadır. Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri-2015 için belirlenen 8 hedeften biri de aynı konu odaklıdır.

yönetiminin temel unsuru olarak savunulmaktadır.⁸³ Yönetişimin bir kurallar sistemine dayanan egemenlik biçiminden ziyade kamusal ve özel sektör unsurlarını kapsayan, uzlaşma ve uyum süreci olduğunun üzerinde durulmaktadır.⁸⁴

Türkçe literatüre 1996 yılında toplanan Habitat-II konferansı ile giren bu kavramın, devlete ek olarak özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı çok aktörlü yönetim yapısı yönüne dikkat çekilmektedir.⁸⁵ Burada önemli olan toplumun çok aktörlü yönetim yapısında yer alan aktörlerin kim olduklarıdır. Alınan kararlara uygun zemin hazırlamakla görevli devlet, piyasanın ana unsuru olan ve toplumun lokomotif gücü kabul edilen özel sektör ile özel sektör dışındakilerin temsili amacıyla yer verilen sivil toplum kuruluşları, söz konusu aktörleri oluşturmaktadır. Ancak özel sektör dışında kalan çok çeşitli grupların stk çatısı altında toplanması, hükümet ve işverenin doğrudan sistemin içine alınmasının karşısında işçi kesiminin stk içine gömülmesi sisteme getirilen temel eleştiriler arasındadır. Diğer yandan, stk'nın işveren kesimine de açık konumda olmasının ve sermaye dernekleri, meslek birlikleri, üretici birlikleri aracılığıyla sermayenin yönetimde katılmalı bir şekilde yer alabilme imkanının altı çizilmektedir.⁸⁶

Yönetişim ve katılımcılığın başka bir boyutu da hayata geçirilmek istenen politika ve uygulamaların meşruiyet aracı olarak işlev görmesidir. Yönetişim yapısında yer alanların istekli olması, katılıma istekli kesimin dirençlerinin mevcut yapının öz direnci içinde erimesini sağlayarak meşruiyet için gerekli zemini hazırlamaktadır. Burada, katılımcılığın tüm çıkarlara açık olduğu iddiasının

⁸³ World Bank, **Governance and Development**, New York, 1992, s. 37.

⁸⁴ Birgül Ayman Güler, "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", **Praksis**, Sayı: 9, 2003, s. 98-99.

⁸⁵ **Ibid.**, s.110.

⁸⁶ Birgül Ayman Güler, "Devletin Yeniden Yapılandırılması", **Düşün Dergisi**, 2000, s. 7.

tartışılması yerinde olacaktır. Katılımcı süreçler sonrasında elde edilen çıktılar, toplumun genel çıkarına yönelik olması yarışan çıkarların ortak potada eritildiğine işaret edebilir. Ancak bu durumda da yönetişime katılmayan ya da dışarıda kalmak isteyenlerin çıkarlarının süreç içinde yer alıp almadığını kestirmek mümkün değildir. Nitekim bazı gruplar, karar alma süreçlerine hiçbir etkide bulunamayacaklarını düşünerek süreç dışında kalmayı tercih edebilmektedir. Bu açıdan dışarıda tutulan, temsil edilemeyen kesimlerin yanında temsil edilmek istemeyen kesimler de ayrı bir sorun alanı teşkil etmektedir.⁸⁷

Yönetişim biçiminde meydana gelen değişiklikler, yeni teoriler çerçevesinde şekillendirilmiştir. Büyüme Koalisyonu Teorisi (Growth Coalition Theory), Rejim Teorileri (Regime Theories), Düzenleme Teorileri (Regulation Theories), Aktör Ağ Teorisi (Actor Network Theory) bu teorilerin başlıcalarıdır. Büyüme Koalisyonu Teorisi (Growth Coalition Theory), sosyoloji, siyaset bilimi, kentsel planlama gibi farklı disiplinler tarafından kullanılmakta olup ilk olarak 1970’li yıllarda Harvey Molotch tarafından ortaya konulmuştur. Bu teorinin genel kapsamı, kent ve bölgelerin; kurumsal kapasitelerini nasıl oluşturacaklarını, gelişme doğrultusunda kendilerini nasıl yönlendireceklerini *birlikte* tartışarak *birlikte* çözüm önerileri üretmesidir.⁸⁸ Elit Teorisi ile aynı amaca yönelik çalıştığı ifade edilmesine rağmen⁸⁹ farklı yönleri bulunmaktadır.

Elit Teorisi; güçlü iktidar ve sınırlı demokrasiyi savunmaktadır. Bu teorinin önemli temsilcilerinden Pareto, Michels, Mosca’ya göre eşitsizlik toplumsal yaşamın

⁸⁷ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, Aykut N. Çoban, **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s. 367-375.

⁸⁸ Molotch, **a.g.m.**, 1976, s. 320.

⁸⁹ Göymen, **a.g.m.**, 2009, s. 165.

değişmez bir yönünü ortaya koymaktadır. Siyasal iktidar ise azınlığın kitleler üzerinde hakimiyet kurmasıyla oluşmaktadır. Elit kesim nicelik olarak azınlığı teşkil etmektedir, ancak toplumu yönlendiren, toplumun niteliğini oluşturan kitleler değil, bu azınlıktır. Burada elit kesime dahil olmak için önemli yeteneklere ve uzmanlığa sahip olunması beklenir.⁹⁰

Büyüme koalisyonu, varlığını “birlikte yönetim, birlikte karar alma, birlikte uygulama” misyonuna dayandırmaktadır. Aynı şekilde kentsel büyüme koalisyonu temsilcileri, birlikte alınan karar süreçleri sonunda uygulanacak politikaların toplumun her kesimine fayda sağlayacağını düşünmektedir. Koalisyonun kuruluş amacına göre farklı oluşumlar söz konusu olabilmektedir. Fiili duruma bakıldığında ise koalisyonda yer alan ve mekanı dönüştürenlerin belli bir odak grup olduğu görülmektedir. Diğer yandan, koalisyonlar; yönetim odaklı kuruluş idealine rağmen, pratikte korporatist bir yapı sergilemektedir.

1980’lerin sonunda alternatif olarak ortaya konulan Rejim Teorisi ise iktidarın çoğulcu yapısını vurgulayarak iktidarı uzlaştırılmış ve ayrıştırılmış olarak ele almaktadır. Farklı iktidar oluşumlarına dikkat çekerek iktidarın karmaşık yapısını dile getirmektedir. Kentteki farklı iktidar odaklarından hareketle, iktidarın mekan ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşıma göre, iktidar; hiçbir aktöre ait olmayıp yaratıcı bir üretimin ürünü olarak rejim üyelerinin profili ve amaçları doğrultusunda şekillenmektedir. Rejim Teorisi’nin Weber’in çoğulcu iktidar yaklaşımı ile yerel

⁹⁰ Pareto’ya göre elit kesim toplum içinde sirkülasyona tabidir. Dolayısıyla toplum içindeki eski elitlerin yerini toplumun alt tabakasından gelen kişiler yeni elit olarak alabilir. Böylece elitlerin dolaşımı toplum içindeki fikirlerin dolaşımına yol açmaktadır. Michels’a göre ise demokrasinin ideali ile fiili gerçeklik arasında bağdaşmazlık vardır. Kitleler kendini yönetme imkanına sahip değildir. Örgütlenme olmaksızın demokrasinin gerçekleşmesi söz konusu değildir. Bu durum “oligarşinin tunç kanunu” gereği rollerin farklılaşmasını ve kitleler ile yönetici arasında bir ayrımı beraberinde getirmektedir. Ayrıntılı okuma için bkz. Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004, s. 111-120.

farklılıkları ihmal ettiği düşünölen Marxist analizler arasındaki boşluğu doldurduğu üzerinde durulmaktadır.⁹¹

Paris Düzenleme Okulu etrafında şekillenen Düzenleme Teorileri, yönetimdeki değışiklikler ile birlikte ulus-devletin müdahalelerinin biçimini ve nasıl yapılandırıldığını incelemektedir. Goodwin ve Painter'a göre sosyal sistemler karşıtlıkları bir arada bulundurmakta olduğundan krize eğimli doğal bir yapıya sahiptir. Bu yapının düzenlenmesi, ortaya çıkabilecek krizlerin olumsuz etkilerini azaltacaktır. Düzenleme aynı zamanda sosyal bir süreç olduğundan bu süreçte farklı ve hatta karşıt unsurların etkileşimi mümkün olacaktır. Aynı şekilde karşıtlıkların etkileşimi krize yol açma riskini içerdiğinden yapılan düzenlemeler gerektiğinde yenilenmeli ve yeni sosyal sistemler oluşturulmalıdır.⁹²

Heterojen varlıklardan oluşan sosyal sisteme dikkat çeken Aktör Ağ Teorisi, iktidarı farklı ölçekteki örüntülerin etkileşimi ile ele almaktadır. 80'lerin ikinci yarısında Bruno Latour, Michel Callon ve John Law tarafından geliştirilen ve teknoloji, bilgisayar, insan gibi çok çeşitli aktörleri içine alan bu yaklaşım; bu aktörlerin birbirleri ile etkileşimini konu almaktadır. Aktör Ağ Teorisi, olayların ağ ilişkileri aracılığıyla hızlı bir şekilde aktarılıp şekillendirildiğinden hareketle, mekanın çeşitli aktörler tarafından biçimlendirilirken ortaya çıkan süreçlerin analizini incelemektedir. Söz konusu yaklaşımın beşeri ya da beşeri olmayan heterojen unsurlar arasındaki ilişkilerin değışiminin anlaşılmasında katkı sağladığı

⁹¹ Phil Hubbard, Rob Kitchin, Brendan Bartley, Duncan Fuller, **Thinking Geographically: Space, Theory and Contemporary Human Geography**, Continuum Studies in Geography, London, 2005, s. 190.

⁹² **Ibid.**, s. 157.

ancak kurumların ağ olarak tanımlanmasının toplumsal organizasyonu anlamada yetersiz olacağına yönelik eleştiriler literatürde yer almaktadır.⁹³

Yerel kalkınma kavramları arasına eklenen birlikte hizmet üretme sürecindeki birlikte karar alma⁹⁴ girişimleri; kentsel politikalarda çok aktörlülüğün denendiğinin bir göstergesidir. Ancak, kentsel hizmetlerin üretiminin yönetişi; birtakım güçlükleri içermektedir. Süreç içinde yer alan kurumların, kültürel yapıları, karar alma yöntemleri ve ortaklıktan beklentileri genel itibariyle farklılık teşkil etmektedir. Bu açıdan, ortak çalışmalarda birlikte hareket etmeleri ve değişen durumlara uyum göstermeleri çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Süreçlere katılan kurumların tarafları özel sektör, kamu kurumu ve STK gibi çeşitlendikçe ortak paydada buluşabilmenin zorluk derecesi artabilmektedir. Burada, büyüme koalisyonları ile kalkınmanın yönetişiminde ele alınan unsurların gösterdiği benzerlik karşımıza çıkmaktadır. Yeni kalkınma politikalarının dinamikleri hakkında fikir verici olacağından hareketle, büyüme koalisyonları dahilinde karar alımlarına katılan farklı düzeydeki aktörlerin ortak paydada nasıl buluştuğunun incelenmesi önemsenmektedir.

1.6 Büyüme Koalisyonlarının Oluşumu

1.6.1 Kavramsal Çerçeve

Kentler, giderek ekonomik gelişmenin odakları haline gelmektedir. Sermayenin hareketliliği, ulus-devletlerin müdahale gücünün sınırlanması, yerel

⁹³ Töre Seçilmişler, Zekiye Yenen, “Koruma Sorunsalına İlişkin Kuramsal Bir Değerlendirme: Kurumsalçı (Alan Yönetimi) ve Çoğulcu (Aktör Ağ Teorisi) Yaklaşımlarının Karşılaştırılması”, Doktora Tezlerinden Üretilmiş Yayınlar, Sigma 3, 2011, s. 381.

⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. P2P Foundation, <http://p2pfoundation.net/Co-Governance>, Erişim tarihi: 23.11.2013.

birimlerin ve yerel girişimlerin uluslararası mekansal işbölümünde daha avantajlı konum yakalamak için yarışır hale gelmesi kent ekonomisi için başlıca dinamikler arasındadır. Yarışan yerellikler olarak vurgulanan yeni oluşumlar, kalkınma stratejilerinin belirlenmesinde yerel ekonomik büyüme odaklı koalisyonların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sermaye odaklı kentsel politikalar ise yerel yarışma yaklaşımını ve rant merkezli kentsel gelişmeyi hızlandırmaktadır.

Yönetimden yönetim anlayışına geçilmesi ile yereldeki farklı aktörler yönetime dahil edilmektedir. Bu etki doğrultusunda, sermaye ve yerel grupları içine alan çok aktörlü yönetim yapısının, rekabet edebilir kentlerin yaratılmasında gerekli olduğu düşünülmektedir. Devlet merkezli birikim stratejilerinin hızlı değişen koşullar karşısında uyum sağlayamadığı ve yerel dinamiklerin bu durumda daha aktif olabileceği belirtilmektedir.⁹⁵ Yerelin desteğini alamayan merkezin kalıcı olmayacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca, yeterince sahiplenme olmayacağından belirlenen politikaların da uygulanamayacağı düşünülmektedir.⁹⁶ Katı, sınırları keskin yönetim anlayışı yerine kamu ile özel ayrımının esnekleştiği, yönetimin kurumsal yapısının daha geniş bir içerik kazandığı enformel, esnek yapılar tercih edilmektedir.⁹⁷ Neoliberal birikim süreçlerinin hakim olduğu yeni dönemde, özellikle yerel ölçekteki yapılanmalarda yönetime katılım anlayışı vurgulanmaktadır. Yerel düzeyde farklı toplumsal kesimleri bünyesinde barındıran büyüme koalisyonları da devlet-yerel ilişkisi çerçevesinde katılımcı yönetim anlayışının bir göstergesi olarak ele alınmaktadır.

⁹⁵ Chris Pickvance, "Local Economic Situation, Local Environmental Mobilization and Local Government Environmental Policy in Hungary", **Journal of Environmental Policy & Planning**, J. Environ. 4, 2002, s. 88.

⁹⁶ Mark Goodwin, Joe Painter, "Local Governance, Crisis of Fordism and the Changing Geographies of Regulation", **Transaction of the Institute of British Geographers**, Vol. 21, No. 4, 1996, s. 642.

⁹⁷ Nick Devas, Simon Delay, "Local Democracy and the Challenges of Decentralising the State: An International Perspective", **Local Government Studies**, Vol. 32, No. 5, 2006, s. 681.

Koalisyon kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından “çeşitli güçlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan birlik, ortak yönetim” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁸ Burada da görüldüğü gibi koalisyon kavramı farklı unsurların ortaklığına işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yerel kalkınmanın önemli unsurlarından olan ve yerel politikada anahtar kavram olarak ele alınan “büyüme”nin etrafında oluşturulan koalisyon anlamlı görünmektedir. Büyüme olgusu, yerel otorite kaynakları ve toplum üzerinde konsensüsün sağlandığı, sosyal ve ekonomik düzenlemelerde yerel inisiyatifin harekete geçirildiği motivasyon kaynağıdır.

Molotch’un “büyüme motoru” (growth machine) kavramıyla ele aldığı büyüme koalisyonu oluşumu, kentsel siyasal mücadeleleri dile getirmektedir.⁹⁹ Kendi kendine işleyen mekanizma olan ‘makine’ karşılığındaki ‘machine’ kavramının koalisyon kavramına nazaran çok daha güçlü bir ifade olduğu gerekçesiyle anlatılmak istenen karşılamadığına ilişkin görüşler bulunmaktadır. Bir diğer görüş ise, koalisyon fikrinin kendiliğinden otorite farklılığına yaptığı vurgudur.¹⁰⁰ Koalisyonda yer alan kesimlerin hepsinin aynı yönlendirme gücüne ve aynı etkiye sahip olmaması; kavramsal olarak ‘koalisyon’u ritmik bir şekilde işleyen parçalardan oluşan ‘makine/motor’dan ayırmaktadır. Büyüme koalisyonu, 1970’lerin sonlarına doğru büyüme motoru görüşünün bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Aynı doğrultuda, iktidar gücüne sahip olan kişi/kurumların kentsel politika süreçlerine

⁹⁸ Türk Dil Kurumu,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.51ecfa5405fa73.79615968, Erişim tarihi: 21.07.2013.

⁹⁹ Molotch, **a.g.m.**, 1976, s. 310.

¹⁰⁰ Kevin Delaney, Rick Eckstein, “Local Growth Coalitions, Publicly Subsidized Sports Stadiums and Social Inequality”, **Humanity and Society**, Vol. 30, Number 1, 2006, s. 90.

katılarak nasıl fayda sağladığını açıklamak için kullanılan bir kavram haline dönüşmüştür.¹⁰¹

1.6.2 Büyüme Koalisyonunun Amacı ve İşlevi

Devletin dönüşümünün yerel ölçekteki yansımaları ile toplumsal ve siyasal mücadeleler karşılıklı etkileşim halindedir. Kentlerin heterojenliği arttıkça, sosyal yapıda belli düşünceler etrafında toplanan grupların sayısı artmakta ve toplumsal amaçlar da aynı doğrultuda çeşitlenmektedir. Devletin bütün grupların faydasını temsil edemez hale gelmesiyle fayda maksimizasyonu hedefleyen gruplar bir araya gelerek ortaklık kültürü geliştirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda, büyüme koalisyonu, toplumsal güçler arasındaki dengelerin özgün bir ifadesidir. Diğer yandan, toplumun farklı kesimler arasındaki güç dengesi çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Büyüme koalisyonları; büyüme, gelişme, kalkınma vurgusu etrafında oluşan yapılanmalardır. Çoğunlukla bu esasa dayandırılan yapının büyüme motoru, büyüme koalisyonu şeklinde isimlendirilmesi de aynı yaklaşımın ürünüdür. Büyüme koalisyonlarının müdahaleleri; çalışan çoğunluğu destekler, yeni iş alanları yaratır. Yeni fabrikalar, yeni yollar yapılır, yaptırılır. Yapılan her yeni şey, yeni iş alanları oluşturur. Yeni yollara yeni arabalar üretilir. Ekonomide hareketlilik sağlanır. Bu doğrultuda, büyüme koalisyonları oluşumu ile kalkınmanın ivmesinin artırılacağı savunulmaktadır.¹⁰²

Molotch'a göre kent, o alanda yaşayan elitlerin faydasının genel ifadesidir. Örneğin; elitler, arazi kullanımı konusunda toplumunkinden ziyade kendi faydasını

¹⁰¹ **Ibid.**, s. 88.

¹⁰² Molotch, **a.g.m.**, 1976, s. 313.

maksimize etmek için mücadele etmektedir. Devlet otoritesi ise yarışan yerelliklerin hesabına olan bu büyümeyi desteklemekte ve hatta bundan faydalanmaktadır. Toplumsal yaşamın koşulları çoğunlukla büyüme koalisyonunda şekillenen sosyal, ekonomik ve politik güçlerin aracılığıyla oluşmaktadır. Farklı sosyal grupların yararlarının işsizlik ile ilişkilendirilerek sunulması ise toplum üzerinde afyon etkisi yaratmaktadır.¹⁰³

Molotch, kentsel yaşamın; günlük aktivitelerden ziyade arazi kullanım kararlarından hareketle iktidar mücadelesinden bağımsız olmadığını ve kentin farklı çıkar gruplarının mozaiği olduğunu ifade etmektedir. Büyüme motorunu ise toplumdaki iktidar erkleri ile kent ekonomi politiği arasındaki bağlantı olarak ele almaktadır. Büyüme motoru yaklaşımını esaslı bir şekilde ele alan Molotch'un teorisine göre iş dünyası -ki bunlar korporatist yapılanmalardır- toprak kullanımının şekillenmesinde gayrimenkul ve arazi yatırımları aracılığıyla önemli bir güce sahiptir. Büyüme motoru da bu güç doğrultusunda yönlendirilmektedir. Yerel hizmet sağlayıcılarını ve basını büyüme motorunun kalkınma politikaları prosedürlerindeki yardımcı aktörleri olarak tanımlarken ev sahiplerini ve yerel grupları rant baskılarından kendini korumaya çalışan kesim olarak saptamaktadır. Politikacılar ve bürokratlar ise büyüme motorunun faaliyetlerine uygun ortam hazırlanmasına katkı sağlayanlar olarak görülmekte; sivil toplum kuruluşları, sosyal etkisi bakımından büyüme motorunun dolaylı unsurları arasında yerini almaktadır.¹⁰⁴

Yerel aktörler, ekonomik büyüme için uygun fiziksel ortamın oluşturulmasında etkin rol oynamaktadır. İş ikliminin sürdürülmesi, vergilerin

¹⁰³ **Ibid.**, s. 317.

¹⁰⁴ David R. Elkins, "The Structure and Context of the Urban Growth Coalition: The View from the Chamber of Commerce", **Policy Studies Journal**, Vol. 23, No. 4, 1995, s. 585.

sürekliliğinin sağlanması, işgücünün devamlılığı, sağlıklı iş ilişkilerinin kurulması vb. hususlar ekonomik istikrarın ve dolayısıyla büyüme için önem arz etmektedir. Bu açıdan ele alındığında, devlet otoritesinin varsayılan durumunu devam ettirebilmesi, yerel aktörler ile işbirliği içinde çalışması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Kolluk kuvvetlerinin yereldeki zenginlik kaynaklarının korunması için seferber edilmesi, sosyal çatışmaların önlenmesi, huzur, güven ve istikrar ortamının sağlanması; bu ihtiyacın doğal sonuçlarındandır. Kısacası, büyüme koalisyonları; bir yandan devletin politikalarının yerel düzeyde uygulanmasına aracılık etmektedir. Diğer yandan, yerel otorite kaynaklarının süreci kendi lehlerine yönlendirebilmelerine yönelik bir mekanizma konumundadır. Koalisyonların farklı yerlerde, farklı şekillerde eşitsiz olarak gelişen sosyal ve ekonomik ilişkilere dayandırılması; bu düşünceyi desteklemektedir.¹⁰⁵

Farklı çıkar gruplarının bir araya gelerek ortak kararlar almayı hedeflediği platformlar niteliğindeki büyüme koalisyonlarında, daha çok sermaye grupları dikkat çekmektedir. Molotch'un büyüme motoru kavramıyla ele aldığı bu yapılanmalar, kentsel siyasal mücadeleleri ortaya koymaktadır. Kentsel siyasal mücadeleler ise kentsel rantların paylaşımı ile ilişkilendirilmektedir. Toprağın yüksek getirili ve daha garantili gelir kaynağına dönüştürülmesinin toplum üzerinde oluşturduğu rant baskısı, bu konuya getirilen eleştiriler arasındadır.¹⁰⁶

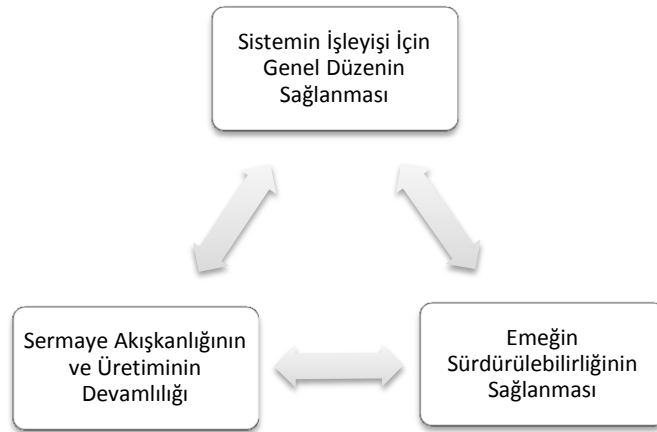
Kentsel alanlara müdahale biçimlerinin içeriği, amaçları ve farklı kesimler açısından sonuçları, dikkat çekilmek istenen bir diğer noktadır. Değişen dünya

¹⁰⁵ Tarık Şengül, "Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler", **Praksis**, Sayı: 9, 2003, s. 196-197.

¹⁰⁶ Warren Magnuson, "Urban Politics and the Local State", **Studies in Political Economy**, Vol. 16, 1985, s. 121-125.

düzeninin hedef ve öncelikleri, sermayenin önceliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yerel devletin emeğin yeniden üretiminde üstlendiği rolü ikinci plana itip sermayenin desteklenmesine yönelik müdahale anlayışına yönelmesi ile buna kanıt olarak gösterilmektedir.¹⁰⁷ Bu durum, kentsel büyüme koalisyonlarının öncelikleri hakkında fikir vermektedir. Kentsel büyüme koalisyonları, sermaye ve emek gücünün yeniden üretilmesinin yanı sıra başka misyonlara da sahiptir. Mevcut otoritenin ve sistemin işlerliğinin sağlanması ile birlikte koalisyon yapılarının katılımcı nosyonu, sistemin kendisine meşruiyet kazandırmaktadır.

Şekil 2: Büyüme Koalisyonlarının İşleyişi

Küresel rekabetçi piyasalar ve iş dünyasının yapısı, özel sektörü; yereldeki aktörler içinde avantajlı duruma getirmektedir. Kentsel müdahale biçimlerinde sermaye akışının sağlanması ve yeni yatırımların kente çekilmesine verilen önem düşünüldüğünde büyüme koalisyonu içindeki etkili aktörler ortaya çıkmaktadır. Cleveland'daki bir kurum temsilcisi koalisyonunun işlevini şu sözlerle özetlemektedir: *“Büyüme koalisyonu, diktatörlük değildir. Fakat, çok üst düzey yönetime ait bir alandır. Biz, orada öncelikleri belirleriz, gündemi oluştururuz ve*

¹⁰⁷ Şengül, a.g.m., 2003, s. 195.

takip edilecek yönü çizeriz. ”¹⁰⁸ Bu doğrultuda, büyüme koalisyonunun fonksiyonunu değerlendirirken yereldeki eşitsiz toplumsal ilişkilerin göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır.¹⁰⁹

Büyüme koalisyonu çerçevesinde, temsiliyet kanalları farklılık göstermektedir. Yönetişimsel yapıda çoğulcu temsiliyet anlayışı; kamu kesimi, özel kesim ve STK'nın yer aldığı üçlü kurumsal yapı aracılığıyla sağlanmaktadır. Her kesimin katılımını öngören çoğulcu katılım anlayışının; korporatist yapıda olması nedeniyle sınırlı kaldığına dikkat çekilmektedir.¹¹⁰ Bu durum hedeflenenin tersine, katılımcı yöntemler eşliğinde alınan kararlarda katılımcılıktan faydalanan kesimlerin sınırlı kalabileceğine işaret etmektedir. Örgütlü olmayan kesimlerin etkisinin ve büyüme koalisyonlarında yer alma imkanının sınırlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, her biri kendi içinde farklı çıkar odakları barındıran temsil gruplarının başka gruplarla bir araya gelerek ortak karar alma mücadelesi ilgi çekicidir.

Yerel kalkınma paradigması, yerel kaynakların harekete geçirilerek kalkınma ivmesinin hızlandırılmasını esas almaktadır. Bunun, diğer yerel birimlerle rekabet edebilme kapasitesinin artırılarak gerçekleştirileceği öngörülmektedir. Burada göz önünde bulundurulması gereken bir husus, yerel kaynakların harekete geçirilmesinin farklı toplumsal kesimler için neyi ifade ettiği ve bunun nasıl yapılması gerektiği hakkındaki görüşlerdir. Dikkat çekilmesi gereken hususlardan bir diğeri ise, katılımın hangi mekanizmalar eşliğinde sağlandığıdır.

¹⁰⁸ Delaney, Eckstein, **a.g.m.**, 2006, s. 89.

¹⁰⁹ Magnuson, **a.g.m.**, 1985, s. 125.

¹¹⁰ Neha Sami, “From Farming to Development: Urban Coalitions in Pune, India”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 37.1, 2013, s. 153; Bernard Jouve, “Urban Societies and Dominant Political Coalitions in the Internationalization of Cities”, **Environment and Planning C: Government and Policy**, Vol. 25, 2007, s. 387-388.

1.6.3 Büyüme Koalisyonlarının Yapısı

Büyüme koalisyonları, çalışmalarını kamuoyu ve politika yapıcılarını etkileyerek projelerini hayata geçirmek üzere yürütmeyi amaçlamaktadır. Koalisyonda yer alan temsilcilerin kimler olduğu ya da etkisi; yerel içindeki güç dengesine ve benimsenen kalkınma stratejilerine göre değişiklik göstermektedir. Peterson'a göre kentsel politikalar 4 farklı grup tarafından kontrol edilmektedir: Ticaret odaları, diğer iş dünyası kuruluşları, orta sınıf çıkar grupları ve iş dünyası tarafından yönlendirilen medya.¹¹¹

İş dünyasının fayda maksimizasyonunun, kentsel kalkınma politikalarında en temel pozisyonda olduğu savunulmaktadır. Koalisyon yapısı içinde daha sınırlı etkiye sahip olduğu ileri sürülen yerel yönetimler ve bürokratlar yetenekli hizmetkarlar olarak nitelendirilmektedir.¹¹² Söz konusu yaklaşımdan farklı olarak kentsel politika süreçlerini, yapısal ve siyasal unsurların konsantre bileşimi olarak ele alan görüş de bulunmaktadır. Buna göre, yerel yönetimler koalisyonda önemli bir otorite kaynağı olarak değerlendirilmektedir.¹¹³

Elkins ise 90'lı yıllarda kentsel büyüme koalisyonunun yapısı üzerine yaptığı araştırmada büyüme koalisyonundaki aktörlerin otorite gücünü, üç temel unsur üzerinden incelemiştir: Katılımcılık, danışmanlık, etkileme gücü.¹¹⁴ Araştırma kapsamında sermayedarların önemli rollere sahip olduğuna, özellikle sermaye odaklarının sesi olarak ticaret ve sanayi odalarının etkisine dikkat çekmiştir.

¹¹¹ Paul E. Peterson, **City Limits**, University of Chicago Press, Chicago, 1981, s. 115-116.

¹¹² **Ibid.**, s. 145.

¹¹³ Kenneth K. Wong, **City Choices: Education and Housing**, Albany: State University of New York Press, 1990. (Akt: Elkins, **a.g.m.**, s. 584.)

¹¹⁴ Söz konusu araştırmada kurumlar faaliyetlerine göre üç gruba ayrılmış (siyaset alanı, iş dünyası ve kalkınma alanı) ve kurumun faaliyetlerini yürütürken ekonomik kalkınma için ne derece katılımcı, diğer grupları etkileyici ve destekleyici olduğuna ilişkin saptamalar yapılmaya çalışılmıştır.

Odalarnın, Őemsiye organizasyon olmasının yanı sıra danışmanlık hizmetleri sunmasına vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte, iş ikliminin analizini yapıp sermaye sınıfının teknik kapasitelerini geliŐtirmesine yönelik katkısı ile koalisyondaki etki alanını geniŐlettiĐi dŐŐünölmektedir. Kendi iÇinde de farklı őkıkarları barındıran, iş dŐnyasını bir araya getiren ve onlar arasındaki iletişimi gŐçlendirmek iÇin őkēitli araŐlara sahip olan odaların fonksiyonel olarak koalisyon yapısı ile benzerliğinin altı őkizilmiŐtir.¹¹⁵

‘Büyöme’ odaklı olarak dile getirilen koalisyonların, değişen dŐnya dŐzeninde büyüme odaklı olmaktan őkıkip sınırlarını geniŐlettiĐi görölmektedir. İŞ dŐnyası temsilcilerinin őkıkarlarının yanı sıra elde edilecek politik őkıkarlar da koalisyonların őkok aktörlö yapısını desteklemektedir.¹¹⁶ Elkins’in araştırma sonuçlarına göre iş dŐnyasının yanı sıra belediye yönetimi de koalisyonda önemli iŐlevlere sahiptir. Koalisyonda alınan kararlar, belediye tarafından kalkınmacı anlayış iÇinde; iş dŐnyası tarafından ise yeni iş imkanlarının ortaya őkıkması őkerçevesinde açıklanmaktadır. Baumgartner, bu durumu yatırım politikalarının devleti ve yereli nasıl yönlendirdiğinin göstergesi olarak ele almaktadır. Ayrıca, kentin imajıyla kalkınmanın nasıl iliŐkilendirildiĐine dikkat őkekmektedir.¹¹⁷ Nitekim iyi imaja sahip bir kent, yeni yatırımlar aÇısından cazibe oluŐturabilecektir. Devletin neoliberalleŐmesi, kentsel büyüme koalisyonunda öne őkıkan aktörlerin kimler olabileceği hakkında fikir vericidir. Belirlenen sistemin dŐzenleyicisinin kim olacağı, kime imtiyaz tanınacağı yeni kalkınma politikaları ile Şekillenmektedir. Kalkınmacı

¹¹⁵ Elkins, **a.g.m.**, 1995, s. 587-589.

¹¹⁶ Jingxiang Zhang, Fulong Wu, “Mega-Event Marketing and Urban Growth Coalitions”, **TPR**, 79 (2-3), 2008, s. 213.

¹¹⁷ Frank R. Baumgartner, Christoffer Green-Pedersen, Bryan D. Jones, “Comparative Studies of Policy Agendas”, **JEPP Special Issue on Policy Agendas**, 2005, s. 18-24, http://www.unc.edu/~fbaum/books/comp/Comp_Agendas_Files/JEPP_Web_May_06/JEPP_Intr_o_May_2006.pdf, Erişim tarihi: 12.11.2013.

koalisyon ve temel siyasalar arasındaki bağlantı aktörlerin kimler olacağını belirleyicisidir.

Farklı ülkelerde, bölgelerde ya da kentlerde yer alan büyüme koalisyonlarının karakterleri de farklılık göstermektedir. Alınan kararlardaki etki alanlarında farklılık olduğu gibi kararları yönlendirme güçleri bakımından da farklılık söz konusudur. ABD’de 9 eyalette yapılması hedeflenen stadyumlar için gündem oluşturan büyüme koalisyonları örnekler arasında yer almaktadır. Stadyumların yapımında ortaya çıkacak istihdam alanları, stadyumlarda düzenlenecek spor organizasyonları sayesinde gelecek turistler, gelen turistlerin konaklama, yeme-içme ihtiyaçlarının karşılanması ile canlanacak kent ekonomisi büyüme koalisyonlarının temel politika hedefleri arasında yer almaktadır. Özellikle spor ekonomistlerinin stadyumların sosyal etkileri ve ekonomik kalkınmaya katkısı üzerindeki vurguları göze çarpmaktadır.¹¹⁸ Diğer yandan, artan gelirden kimlerin ne kadar faydalanacağı, özellikle yoksul kesimin ihtiyaçlarına ne ölçüde çözüm getirilebileceği ve kentin diğer alanlarının bu katkıdan ne kadar faydalanacağı tartışma konusudur. Yeni stadyumların sağladığı gelir artışının, ekonomide ne kadar büyüme sağladığının ölçülebilir olmaması da üzerinde durulan hususlardandır.¹¹⁹ Benzer gerekçelerle 10. Ulusal Spor Oyunlarına ev sahipliği yapılması için Çin’in Nanjing kentinde ortak çalışmalar yürüten koalisyon oluşumları bir diğer örnektir.¹²⁰

Büyümenin en açık göstergeleri arasında işgücü, ticari faaliyetler, kentsel nüfus yoğunluğu, finansal aktivitelerin seviyesi sayılmaktadır. Bütün bunları bir arada tutan unsur ise büyüme motorunun dinamiği olan kentin kendisidir. Yeni

¹¹⁸ Delaney, **a.g.m.**, 2006, s. 91-96.

¹¹⁹ Delaney, **a.g.m.**, 2006, s. 90-95.

¹²⁰ Zhang, Wu, **a.g.m.**, 2008, s. 216.

kalkınma anlayışı içinde bu yapının kurumsallaştığı alanlardan bir tanesi de kalkınma ajanslarıdır. Faaliyet alanları kapsamında birçok kenti bünyesinde barındıran ajanslar kentsel büyüme koalisyonlarının oluşumuna uygun zemin hazırlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KATILIMCI KALKINMA MODELİ: KALKINMA AJANSLARI

Katılımcı kalkınma modeli olarak sunulan kalkınma ajansları, katılımcı yerel yapılanmalar esasıyla kalkınmanın yönetim çerçevesinde kurumsallaştığı örneklerden biridir. Ancak burada üzerinde durulması gereken konu; bölgesel kurumların kuruluş amaçları doğrultusundaki etkisinin toplumsal ve mekansal boyutudur. Bu kapsamda bölgelerin neyi ifade ettiğine değinmek yerinde olacaktır.

2.1 Rekabetçi Bölgelerden Rekabetçi Kent Bölgelerine

Planlama çalışmaları bölgesel düzeyde 1950'lerin sonlarında İmar ve İskan Bakanlığı'na başlatılmış, 60'lı yıllarda DPT'nin çalışmaları ile birlikte hız kazanmıştır. Bölge, üniter devlet yapısı için bir tehdit olarak algılandığından ve bölgeciliğe¹²¹ yol açacağı endişesi ile temkinli yaklaşılan bir kavram olmuştur. 60'lı yıllarda başlatılan bölgesel planlama çalışmaları bir süre geri plana itilmiş ve 80'li yılların ikinci yarısında Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile tekrar gündeme taşınmıştır. Ancak söz konusu idare, yerel yönetim biriminden ziyade birden çok ili içine alan merkezi yönetimin bir uzantısıdır.

Latince 'regio'¹²² olan ve çevre, alan anlamına gelen bölge kavramı, farklı disiplinler açısından farklı şekillerde tanımlanabilmektedir:

- Planlama alanı olarak bölge: Metropoliten Bölge, Koridor Bölge, Kırsal Bölge, Mega Şehir Bölge,

¹²¹ Söz konusu kavram, sonraki bölümlerde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

¹²² Ahmet Apan, "Bölge Kavramı ve Bölge Kalkınma Ajansları", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 13, Sayı: 4, 2004, s. 39.

- Merkezi yönetimin taşra teşkilatı birimi olarak bölge,
- Yönetimsel açıdan yerel yönetim birimi olarak bölge,
- Siyasal yerinden yönetim birimi olarak bölge.¹²³

Bunun dışında kalkınmışlık düzeyi bakımından potansiyeli olan bölgeler, gizli potansiyeli olan bölgeler, düşüşte olan bölgeler¹²⁴ gibi farklı bölgesel sınıflandırmalar ve tanımlamalar da bulunmaktadır. Plan-bölge olarak isimlendirilen bölgeler için toplumsal ekonomik planlamanın basamağı şeklinde çalışmalar yürütülmektedir. Fonksiyonel bölge, kentsel ilişkileri ve diğer kentlerle bağlantılarını ele alırken; homojen bölge, birbirine komşu ve benzer özellikler gösteren alanlardır. Kutuplaşmış bölge ise yerleşim merkezinin kendinden daha küçük yerleşim birim ya da birimlerini etkisi altına alması sonucu oluşan alanlardır.¹²⁵

Coğrafi olarak bölge, ortak özellikler arasındaki bağıllık ve benzer iletişim ağlarından oluşan dünya yüzeyinin belli bir bölümü olarak kabul edilmekte iken iktisadi açıdan ülkeden küçük kentten büyük alanları ifade etmektedir. AB’de ise bölge, planlama açısından farklı büyüklükleri içine almakta olup “Coğrafi, ekolojik, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetimsel açıdan benzer, birbirine yakın olan alan parçaları” olarak tanımlanmaktadır.¹²⁶ Yönetimsel bakımdan yönetimin bir kademesi olarak ele alınmasına rağmen fiziksel, işlevsel ya da siyasal açıdan bölgeler ayrı bir anlam taşımaktadır. Küreselleşen dünya açısından bakıldığında; bölge(ler)in

¹²³ Cevat Geray, “Bölgesel Gelişme İçin Planlama ve Örgütlenme”, **SBF Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 1, 1997, s. 300.

¹²⁴ DTI, **Regional Industrial Development Strategy, Department: Trade and Industry**, 2006, s. 58-60.

¹²⁵ Bölge-alt bölge sınıflandırması açısından yapılan başka tanımlamalar da söz konusudur: Az gelişmiş bölgeler, gerilemekte olan bölgeler, sorunlu endüstriyel bölgeler, büyümenin baskısı altında olan bölgeler, acil müdahale bölgeleri, risk bölgeleri, hassas bölgeler, özel statülü bölgeler vb. Ayrıntılı bilgi için bkz. DPT, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

¹²⁶ Ayşegül Mengi, **Avrupa Birliği’nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler**, İmaj Yayınları, Ankara, 1998, s. 43.

yönetim/plan birimi olmaktan ziyade rekabetçi kimliğinin ön plana çıktığı görülmektedir.¹²⁷ Bölge, küresel sermayenin kendisine çekilebilmesi için stratejilerin geliştirildiği düzey olarak ele alınmaktadır. Geleneksel yaklaşımda bölge, fiziksel anlamda birbirine yakın yerel birimlerin mekansal bütünlüğü kapsamında oluşan, ulus-devletin denetiminde sınırları belli birim olarak ifade edilmektedir. Küresel yaklaşımda ise ağsal ilişkiler ile belirlenen, uluslararası ilişkilere doğrudan eklenilebilen, yerelliklerden oluşan sınırları değişken birim olarak ele alınmaktadır.¹²⁸

Bölgeler, yeni kalkınma politikaları doğrultusunda ekonomik büyümenin mekansal ölçütü olarak önem kazanmaktadır. Yeni bölgecilik ya da yeni bölgeselcilik olarak da ifade edilen bu eğilim bölgesel kalkınma araçları ve yöntemleri üzerinden bölgesel gelişmedeki yeni dinamikleri tanımlamaya yönelik süreci ifade etmektedir.¹²⁹ Ancak Yeni Bölge Politikalarının¹³⁰ (Policy For New Regionalism) Türkçe karşılığı olarak sıklıkla kullanılan yeni bölgecilik kavramı yerine ‘yeni bölgeselcilik’i kullanmak, ikisi arasındaki farka dikkat çekmek açısından yerinde olacaktır. Bölgecilik, bölgeleri bir plan ya da yönetim birimi olarak ele almaktan ziyade etnik, kültürel, tarihsel özelliklere dayanan ve mevcut yönetime karşı bağımsızlık hareketinin mekansal ifadesi şeklinde ele almaktadır. Bölgeselcilik

¹²⁷ Mine Eder, “Deepening Concessions and Rising Barriers to Entry: New Regionalism for Turkey and Mexico”, **Studies in Comparative International Development**, Vol. 36, No. 3, 2001, s. 37.

¹²⁸ DPT, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000, s. 7.

¹²⁹ Fatma Özmen, **Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansları**, SDÜ İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 49-59.

¹³⁰ Raimo Vayrynen, “Regionalism: Old and New”, **International Studies Review**, No. 5, Issue 1, 2003, s. 37.

ise ulus-devletlerde bölünme düşüncesinden uzak idari açıdan ya da planlama birimi olarak bölgesel yönetimin güçlendirilmesi üzerinedir.¹³¹

Neoliberal politikalar, yeni kalkınma politikalarını; yönetim ve ulus-devletin yeni yaklaşımları ile uyumlu olan bölgesel düzeyde yürütmektedir. Yeni aktörlerin katılımı, kamunun önderliği ve özel sektörün girişimiyle oluşan bölgesel ağ ekonomilerinin güç kaynağı konumundaki yönetim; yeni bölgeselcilik anlayışının bileşenlerindedir.¹³² Postfordist üretim yapısı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle ortaya çıkan bilgi toplumu, yenilikçi ve rekabetçi yaklaşımlar; yeni bölgeselcilik yaklaşımının ekonomik ve toplumsal temellerinin şekillenmesinde etkili olmuştur.^{133,134}

Merkezi uygulamalarının yüksek maliyetli olması, etkinliği sağlayamaması ve içsel potansiyelin gerçekleştirilip yerel kaynakların harekete geçirilmesi hedefi, bölgesel düzeyde politikaların geliştirilmesinin gerekçelerini ortaya koymaktadır.¹³⁵ Bu yaklaşım dahilinde ulusal sistemin altında, merkezi olmayan bir alt sistemin oluşturulması, ekonomik kalkınma açısından daha işlevsel görülmektedir.¹³⁶

Ulus-altı yönetimci yapıda yerelleşme ve bölgeselleşme yaklaşımlarının yanı sıra kent bölgeleri gündeme gelmeye başlamıştır. Kent bölgeleri, küresel

¹³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşegül Mengi, Nesrin Algan, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s. 83.

¹³² Manuela Spindler, "New Regionalism and the Construction of Global Order", **Studies in The University of Warwick**, CSGR Working Paper No. 92/02, Vol. 4, 2002, s. 24-26.

¹³³ German A. de la Reza, "The Divide between New and Old Regionalisms: An Analytical Framework", **Autonomous Metropolitan University**, Vol. 23, No. 2, 2005, s. 65-79.

¹³⁴ Küreselleşme ile birlikte şekillenen bilgi toplumunda; diğer toplum biçimlerinden farklı olarak üretim faktörlerinin şekillenmesinde bilginin de etkili olduğu yeni bir yapıdan bahsedilmektedir. Bu doğrultuda bilgi merkezli ve teknolojik temelli üretim süreçleri vurgulanmaktadır.

¹³⁵ Hidayet Keskin, Onur Sungur, "Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye'de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 275.

¹³⁶ Ayşegül Yılmaz, **Regional Innovation Systems: Literature Review and the Picture for Turkey**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, s. 25-27.

ekonomiye daha hızlı uyum sağlayabilmesi, yerelleşme eğilimleri ile birlikte sermaye açısından yeni pazar imkanları sunması, kültürel ve siyasi yeniliklerin merkezi olması ile dile getirilmektedir.¹³⁷ Marka şehir, dünya kenti, marka kent gibi söylemlerle beslenen kent bölgeleri de piyasa ilişkileri temelinde şekillenen yönetişimci ve rekabetçi yapılardan olup esnek örgütlenme eğilimlerini içermektedir.

Bölgeselleşme süreçleri, adem-i merkezileşmenin bir uzantısı olarak ele alınmakla birlikte merkezileşmenin bölgesel düzeydeki izdüşümü şeklinde de değerlendirilmektedir. Bölge düzeyindeki her yeni merkez, iktidarın mekanda yeniden dağılımı anlamına gelmektedir. Yönetim yapısındaki çok aktörlülük, sahip olunan yetkiler, esnek yönetim yapısı, güçlü ilişki ağlarının oluşumu ve sermaye kesimine olan yakınlık bölge ölçeğinde kurumsallaşmanın egemenlik kaynaklarındandır. Hedeflenenin tersine bölgeselleşmenin ve yeni bölgesel kurumsallaşmaların; merkezin dağıtımından ziyade yeni bir merkezin kurulması niteliğinde olduğu görülmektedir.¹³⁸

Neoliberal kökenli yeni kalkınma politikalarının ürünü olan yeni bölgeselleşme yaklaşımı dinamikleri, devletin değişen rolünü rekabet eden alanlar üzerinden ortaya koymaktadır. Yerel aktörlerin bir araya gelip işbirlikleri geliştirdiği yapılar olan kalkınma ajansları, mekansal ölçekte ilişkilerin değiştiği ve rekabetçi kent bölgelerinin desteklendiği yeni yapılardır. Merkez ile yerel ve yereldeki aktörler arasındaki ilişkileri yönlendiren ajanslar, aynı zamanda birbiriyle rekabet halindeki yerel koalisyonları da bünyesinde kurumsallaştırmaktadır. Bu bağlamda, kalkınma

¹³⁷ Karasu, **a.g.m.**, 2009a, s. 12.

¹³⁸ **Ibid.**, s. 15-25.

ajanslarının dinamiklerinin daha kolay anlaşılması için ortaya çıkış süreçlerine değinmenin faydalı olacağı öngörülmektedir.

2.2 Kalkınma Ajanslarının Dünyadaki Gelişimi

Kalkınma ajansları, yerel düzeyde kamu kesimi, özel kesim, üniversite, odalar, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları ile paydaşların katılımı ve işbirliğine dayalı sinerji kurumları olarak öne çıkmaktadır.¹³⁹ Katılım, yerellik, verimlilik, yönetim odaklı söylemler eşliğindeki toplumsal ve siyasal ihtiyaçlar ile özdeşleştirilmektedir. Kalkınma ajansları, komünizm sonrası Avrupa'sında, AB'nin bütünlüğü ve devamlılığı için uygun zemin oluşturmaya yönelik projeler arasında değerlendirilmektedir.¹⁴⁰ AB'ye üye ya da aday olan ülkelerin de bölgesel politikalarının benzer doğrultuda olduğu ya da belirlenen kapsamda şekillendirildiği görülmektedir. Özellikle aday ülkelerin uyum paketlerinde bölgesel düzeyde oluşturulacak yeni yapılara olan ihtiyacın vurgulanması, bu ilişkiye işaret etmektedir.¹⁴¹

Dünya genelinde 15.000'den¹⁴² fazla sayıda olduğu öngörülen ve 'kalkınma ajansı' olarak adlandırılan kuruluşların hukuki ve örgütsel yapıları, yetki ve sorumlulukları, görev ve faaliyet alanları değişiklik göstermekte olduğundan

¹³⁹ Akpınar, **a.g.e.**, 2004, s. 84.

¹⁴⁰ Martin Ferry, "Polish Regional Development Agencies in a Changing Regional Context", **East European Politics and Societies**, Vol. 21, No. 3, s. 447-448.

¹⁴¹ AB'nin kalkınma ajanslarının kuruluş süreçlerindeki etkin rolünü gösteren örnekler çoğaltılabilir. Bkz. Ilona Palne Kovacs, "Region-Building In Hungary- The Case of South- Transdanubia", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 73-91; Richard Harding, "Regional Development Agency Experiences in England and Romania", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 110-135 ve Deniz Akkahve, "AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programlarının Yönetimi ve Yapısal Fonlara Hazırlık", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 161-196.

¹⁴² Debra Mountford, **Organising For Local Development: The Role of Local Development Agencies- Summary Report**, OECD Leed Programme, 2009, s. 2.

kalkınma ajansı tanımları da çeşitlilik göstermektedir. Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği (EURADA-European Association of Development Agencies), kalkınma ajanslarını, kalkınmanın önündeki sektörel ve/veya genel sorunları tespit eden, söz konusu sorunların çözümü için uygun projeler geliştiren ve bunları destekleyen operasyonel yapılar olarak tanımlamaktadır.¹⁴³ Bu doğrultuda, kalkınma ajanslarının kuruluşlarına, faaliyetlerine, yetki ve sorumluluklarına göre sınıflandırıldığı görülmektedir.¹⁴⁴

1933 yılında ABD’de ucuz enerji ihtiyacını karşılamak¹⁴⁵ için kurulan Tennessee Valley Authority,¹⁴⁶ kalkınma ajanslarının ilk örneği olarak ele alınmaktadır. Ancak, Avrupa Birliği tarafından önemle üzerinde durulan bölgesel politikaların etkisiyle kalkınma ajanslarının çoğu AB ülkelerinde bulunmaktadır. Yaklaşık 25 yıllık uzun vadeli bir programın bir parçası olarak kurulan TVA’nın faaliyetleri, kapsamlı çalışmalar içermektedir. Söz konusu projelerin gerçekleştirilmesi için yürütülen çalışmalar ve kurulan ortaklıklar arkasında önemli bir güç yer almaktadır.

1950 ve 60’lı yıllarda kurulan kalkınma ajanslarının çalışmaları, yoğunlukla yabancı yatırımcıların bölgelerine çekilmesi ve endüstriyel parkların yönetilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Daha sonraları ise ajanslar; girişimcilere danışmanlık

¹⁴³ EURADA, **Creation, Development and Management of RDA’s**, 4th Version, Brussels, 1999, s. 16.

¹⁴⁴ Kuruluşlarına göre; Merkezi Yönetim tarafından kurulanlar, Yerel/bölgesel yönetim olarak kurulanlar, Yerel/bölgesel yönetim tarafından kurulanlar ve Kamu-özel ortaklığı olarak bağımsız olarak kurulanlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Yetki ve sorumluluklarına göre ise; Strateji Geliştiren, Küresel Ölçekte Faaliyet Gösteren Ajanslar, Sektörel Ölçekte Faaliyet Gösteren Ajanslar, Yatırımlar için İçsel Cazibe Merkezi Oluşturan Ajanslar. Faaliyetlerine göre; Klasik konularda finans desteği sağlayan, İnovatif konulara farklı destekler sağlayan ajanslar. (**Ibid.**, s. 18.)

¹⁴⁵ Çalışmalar kapsamında 11 adet fosil yakıttan enerji üreten işletme, 3 adet nükleer enerji üreten tesis, 29 hidroelektrik santrali, 11 adet biyogaz tesisi, 9 rüzgar enerjisi üretim hattı, 16 güneş enerjisi sitesi kuruluşu gibi ciddi projeler yürütülmüştür. (Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.tva.com/>, Erişim tarihi: 23.07.2013.)

¹⁴⁶ TVA at a Glance, http://www.tva.com/abouttva/pdf/tva_glance.pdf, Erişim tarihi: 23.06.2013.

yapan, yatırımcılar arasında iletişim ağı oluşturan, yatırımcılara başlangıç sermayesi sağlayan durumuna gelmişlerdir. İşletmeler için mali, teknik ve fiziksel altyapı imkanları sunan kuluçka merkezlerinin; iş çevreleri arasında işbirliğini güçlendiren merkezlerin; bilgi ve ileri teknolojiye dayalı sanayi firmalarının, teknoparklar gibi yapıların desteklenmesi de ajansların görev alanına girmiştir.¹⁴⁷

Genel olarak Anglo-Sakson ülkelerinde kurulan kalkınma ajansları, KOBİ'lere yönelik çeşitli destek mekanizmaları ile öne çıkmakta olup ajansların tarihsel gelişimi 1962'de Belçika'da kurulmuş olan IDELUX Kalkınma Ajansı ile özdeşleştirilmektedir.¹⁴⁸ Bu doğrultuda ajansların gelişimi Olgunlaşma (1962-1972), Kalkınmaya Giriş (1972-1978), Kalkınma (1978-1992), Düzenleme ve Çeşitlendirme (1992-vd.) süreçleri olmak üzere 4 ana süreç altında değerlendirilmektedir.¹⁴⁹ Olgunlaşma döneminde kuruluş çalışmaları devam ederken, 2. dönemde yabancı sermaye için bölgesel çekim merkezi oluşturma çabaları, 3. dönemde özel sektör kuruluşlarına AB fonlarının kullandırılması, son dönemde ise işletmelere sağlanan desteklerin çeşitliliğinin artırılması ve destek bürokrasisinin düzenlenmesi söz konusudur.

II. Dünya Savaşı'nın ardından bölgesel farklılıklar daha hissedilir olmaya başlamış, bununla birlikte kalkınma politikaları bölgesel farklılıkların azaltılması üzerine şekillendirilmiştir. Kalkınma ajanslarının, bölgesel kalkınma aracı olarak uygulanması 60'lı yıllara uzanmaktadır. 1965 yılında İskoçya ve Adalar Kalkınma Kurulu, 1976'da İskoç Kalkınma Ajansı ve Galler Kalkınma Ajansı, 1977'de ise

¹⁴⁷ EURADA, **Creation, Development and Management of RDA's**, 4th Version, Brussels, 1999, s. 19.

¹⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. http://www.idelux-aive.be/pages/qui_menu_b_groupe_en/our-businesses/cinq-metiers.html?LANG=en&ACTION=contenu, Erişim tarihi: 21.06.2013.

¹⁴⁹ EURADA, **a.g.e**, s. 19.

Kırsal Geller Kalkınma Kurulu kurulmuştur. 90'ların sonuna kadar hükümet programlarında yer alan projeler BKA'lar aracılığıyla yürütülmüş, ancak bu dönemden sonra AB politikası doğrultusunda 1998'de kabul edilen Bölgesel Kalkınma Ajansı Kanunu ile birlikte bölgesel gelişme konusunda önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de 1999'da bölgesel gelişmeye verilen önem ile birlikte 9 adet bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur.¹⁵⁰ Bu dönemde Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ajansların sayısı çoğalmaya başlamıştır. Ajansların kuruluş felsefesinin temelinde, fordizmden postfordizme; merkeziyetçi yapıdan adem-i merkeziyetçi yapıya geçiş olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktadır.¹⁵¹

Dünya Bankası, UNDP, AB gibi uluslararası kuruluşların da etkisi ile 1990'larda birbirinden farklılık gösteren çok sayıda kalkınma ajansı ortaya çıkmıştır. Yatırım yapan firmalara mali destek sağlayan ajanslardan yerel yönetimlerin şehir planlama projelerine destek sağlayan ajanslara kadar çok geniş bir yelpazeye sahip olan ajanslar bünyesinde, karar alma ve işbirliği süreçlerinin aktörleri de farklılık göstermektedir. Bölgelerin farklılaşan sosyo-ekonomik özelliklere cevap verebilmesi, kalkınma ajanslarının farklı yapılarda kurulmasının gerekçesi olarak açıklanmaktadır. Ancak, farklılıkların daha çok siyasi süreçlerden kaynaklandığı yönündeki görüşler ağırlık kazanmaktadır.¹⁵² Örneğin, Almanya'da federal hükümet; bölgesel politikaları, eyaletlere yaptıkları mali yardımlar aracılığıyla yönlendirmektedir. Sınırları içinde ekonomik ve bölgesel kalkınma politikalarını

¹⁵⁰ Giancarlo Canzanelli, **Models of Territorial Development Agencies in Europe and in the World**, ILS LEDA, Paper No. 13, 2011, s. 12.

¹⁵¹ Yahya Can Dura, **Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Bir Adım: Kalkınma Ajansları ve Türk Planlama Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi**, Uzmanlık Tezi, İçişleri Bakanlığı, Ankara, 2006, s. 31.

¹⁵² Henrik Halkier, "Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives", Aalborg University, s. 1-15, http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum1/1_1_halkier.pdf, Erişim tarihi: 15.03.2013.

belirleme yetkisi eyaletlere aittir. Bu doğrultuda Almanya’da kurulan BKA sayısı 400’den fazladır.

Avusturya’da 9 federal eyalette kalkınma ajansı kurulmuş olup bu ajanslar kamusal niteliğe sahiptir. Belçika’da sanayi politikasının oluşturulması, bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi, işletmelere mali ve teknik destek verilmesi amacıyla 1950’lerle birlikte bölgesel kalkınma organizasyonları oluşturulmuştur. İlk kalkınma ajansı 1977’de kurulmuş olup yerel yönetimler, vilayet yönetimi, sendikalar, iş adamları çevreleri, ticaret odaları ve sendikaların katılımı esas alınmıştır.¹⁵³

1993 yılında Çek Cumhuriyeti’nin Ostrava kentinde kurulan BKA, AB’nin bir programının parçası olarak hayata geçirilmiştir.¹⁵⁴ Diğer ajanslar ile paralel olarak kamu-özel sektör ortaklığını geliştirmek, bölgesel kalkınma çalışmalarını koordine etmek, bölgesel ağ oluşumunu desteklemek, bölgenin tanıtımını yapmak ve bölgeye yatırım çekmek gibi genel amaçlarla kurulmuştur. Ancak, söz konusu BKA, devlet tarafından kurulmamış olup yasayla belirlenmiş bir statüye de sahip değildir.¹⁵⁵ Fransa’da ise bölgesel kalkınma ile ilgili faaliyetler yürüten ve bu konuda çeşitli fonlara sahip olan DATAR’ın (Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Delegasyonu) yanı sıra yerel yönetimlere bağlı olarak kurulan ajanslar da bulunmaktadır. DATAR, ajansları desteklemek ve ajanslar arası koordinasyonu sağlamakla görevlidir.¹⁵⁶

¹⁵³ **Ibid.**, s. 5.

¹⁵⁴ Cooperation of Metropolitan Regions in Spatial Planning and Development in the Central European Space, **North Moravia-Silesia Region Regional Actors Map**, Ostrava Science and Technology Park, INTERREG IIIC, 2005, s. 20.

¹⁵⁵ TEPAV, **Çek Cumhuriyeti’nde Bölgesel Kalkınma**, TEPAV Yönetişim Etüdüleri, Ankara, 2007, s. 18.

¹⁵⁶ Henrik Halkier, Mike Danson, “Regional Development Agencies in Western Europe- A Survey of Key Characteristics and Trends”, **European Urban and Regional Studies**, 1997, Vol. 4, No. 3, s. 249.

1959’da bölgesel kalkınmanın sağlanması için kurulan ve sonrasında bölgesel düzeyde plan yapma ile uygulama görevi verilen Kuzeydoğu Brezilya Kalkınma İdaresi (SUDENE) de dünyadaki ajans örneklerindedir. Yukarıda bilgisine yer verilen ülkeler dışında İspanya, İtalya, Polonya, Macaristan, Avustralya, Çin, Japonya’da bölgesel kalkınmayı desteklemek amacıyla BKA’lar görev yapmaktadır.

2.3 Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kalkınma ajansları, Türkiye gündemine AB’ye üye olma hedefi ile birlikte girmiştir. AB’ye üye olmaya yönelik süreç, AB müktesebatına uyumu gerektirmektedir. AB’nin bölgesel politikalarına uyum sağlanması, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (2001-2005) temel amaç ve politikalar arasında yerini almıştır.¹⁵⁷ Üye ülkelerdeki bölgesel gelişmişlik farklarının en aza indirilmesi, bölgesel kalkınma politikalarının temel gerekçesi olarak dile getirilmektedir. İçsel potansiyelin etkin değerlendirilememesi, ulusal kalkınma planlarının hedeflerine ulaşamaması, AB’ye üye olma süreçlerinin hızlandırılması, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının oldukça fazla olması gibi dışsal nedenler, ajansların kurulması için gerekli zeminin meşrulaştırılmasında rol oynamıştır.

Türkiye’de kalkınma ajanslarına ilişkin ilk adımlar ise 90’lı yıllarda görülmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamında kurulan Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri (GİDEM), Ege Ekonomiyi Geliştirme Vakfı (EGEV), Mersin Bölgesel Kalkınma Ajansı projesi ilk kalkınma ajanslarına örnek olarak gösterilmektedir.¹⁵⁸ Eski adıyla Devlet Planlama Teşkilatı’nın Doğu Anadolu

¹⁵⁷ DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, 2000.

¹⁵⁸ Erdal Arslan, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, **Kamu-İş**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2010, s. 97. Ayrıca bkz. Raif Okutucu, “Türkiye’de Bir İlk:

Projesi içinde yer alan Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA) önerisine de burada değinmek gerekmektedir. Bölgesellik, kamusalılık, özerklik, tamamlayıcılık ve katılımcılık ilkeleri kapsamında geliştirilen ve kuruluş önerisi yapılan EKA'nın hedefleri kalkınma ajanslarının kuruluş gerekçeleri ile benzerlik taşımaktadır.¹⁵⁹

Diğer yandan, 2000 yılında Antalya-Burdur-Isparta illerinde ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel ve bilimsel gelişme ve kalkınmayı sağlamak amacıyla Akdeniz Belediyeler Birliği, Akdeniz Üniversitesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya Deniz Ticaret Odası, Burdur Ticaret Borsası, Burdur Ticaret ve Sanayi Odası, Isparta Ticaret Borsası, Isparta Ticaret ve Sanayi Odası, Süleyman Demirel Üniversitesi, Antalya Sanayici ve İşadamları Derneği, Yalvaç Ticaret ve Sanayi Odası, Dinar Ticaret ve Sanayi Odası, Alanya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı (BAGEV) kurulmuştur. Bu doğrultuda, bölgesel potansiyeli ortaya koyabilmek amacıyla TOBB'un mali desteği, Akdeniz ve Süleyman Demirel Üniversiteleri işbirliği ile 2003 yılında Batı Akdeniz Gelişim Projesi hazırlamıştır.¹⁶⁰ Türkiye'de kalkınma ajanslarının yasal dayanaklarının oluşturulduğu döneme yakın bir zamanda kurulan BAGEV, kuruluş prensipleri ve yürüttüğü çalışmalar ile daha sonradan kurulacak olan kalkınma ajanslarına benzetilmektedir.¹⁶¹

Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 399-407.

¹⁵⁹ Filiz Tutar, Mehmet Demiral, "Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2 (1), 2007, s. 74.

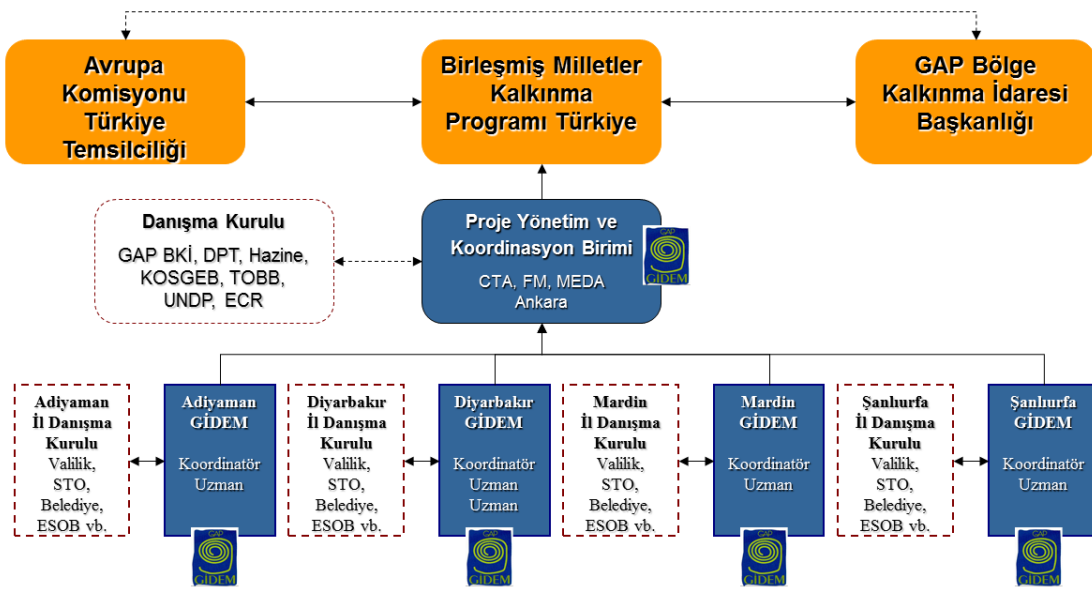
¹⁶⁰ Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı, www.bagev.org.tr, Erişim tarihi: 12.06.2013.

¹⁶¹ Arslan, **a.g.m.**, 2010, s. 98.

2.3.1 Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi (GİDEM)

GAP kapsamında kalkınmanın entegre bir şekilde sağlanması ve sosyo-ekonomik dengesizliklerin azaltılması amacıyla 1997’de Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin’de GİDEM’ler kurulmuştur. GAP İdaresi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) arasındaki sözleşme kapsamında hizmete giren GİDEM’lerin; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Kalkınma Bankası, Devlet Planlama Teşkilatı (Kalkınma Bakanlığı), Küçük-Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ile işbirliği içinde çalışması öngörülmüştür.

Şekil 3: GİDEM Organizasyon Şeması

Kaynak: www.gap.gov.tr¹⁶²

Organizasyon şemasına bakıldığında il danışma kurullarında, farklı kesimlerden kurumların yer aldığı görülmektedir. Bir kalkınma projesi olarak düşünülen GİDEM’ler yeni yatırımların yapılması için özendirici çalışmalarda

¹⁶² Ibid.

bulunulması, yerli ve yabancı sermayenin bölgeye çekilmesine yönelik danışmanlık yapılması amacıyla kurulmuşlardır.¹⁶³

2002’de projeyi sona erdirmeye kararı alınmasına rağmen AB’den alınan yeni fonlar ile projenin beş yıl daha uzatılması yönünde karar alınmıştır. GİDEM’lerin vizyonu, GAP Bölgesi’ndeki KOBİ ve girişimcilerin ulusal ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması olarak ifade edilmektedir. Potansiyel paydaşlarla kurulacak güçlü ilişkilerin proje kapsamında önemli bir yer teşkil ettiği GİDEM’in görevleri arasında ayrıca vurgulanmaktadır.¹⁶⁴ Yerel ekonomik kalkınma modeli olarak kurgulanan GAP-GİDEM Projesi’ndeki yapılanmanın kalkınmanın motoru olduğuna ilişkin görüşler bulunmaktadır.¹⁶⁵

2.3.2 Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı (EBKA)

Ege Bölgesini Geliştirme Vakfı (EGEV) tarafından oluşturulan Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı için AB’deki kalkınma ajanslarından teknik destek sağlanmıştır. İzmir ilini kapsayan ve kuruluş çalışmalarına 1993’te başlanan EBKA’nın temel amacı, ortaklık kültürü içinde kalkınma stratejisinin oluşturulması olarak belirlenmiştir. Kurucu üyeleri arasında İzmir Valiliği, Büyükşehir Belediyesi, İzmir Ticaret Borsası, İhracatçı Birlikleri, İzfaş, EGİAD (Ege Genç İş Adamları Derneği) ve Gazeteciler Cemiyeti’nin yer aldığı EBKA; EGEV’in AB Med-Invest programı kapsamında destek aldığı projenin bir parçası olarak kurulmuştur. 1995’te projenin

¹⁶³ GİDEM Tanıtım Sunuşu, <http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-bilesenleri/gap-ve-sanayi/gap-girisimci-destekleme-merkezleri/gap-gidem-projesi-1.-faz>, Erişim tarihi: 12.06.2013.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Meral Sayın, “Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP-GİDEM Projesi”, **TEPAV Sempozyum Bildirileri** (içinde), Bölüm 5 (3), Ankara, 2006, s. 347.

tamamlanmasından sonra EBKA; EGEV'in bünyesinde şirkete dönüştürülmüş olup varlığını bu şekilde devam ettirmektedir.¹⁶⁶

EBKA'nın kuruluşu doğrudan kentsel aktörlerin inisiyatifi ile başlatılmıştır. Yaptırım gücünden yoksun olan bir kuruluşun, çevresindeki illeri de içine alacak şekilde büyümesi, hedeflerini gerçekleştirebilmek için ciddi bir bütçe ayırabilmesi, otorite gerektiren kalkınma programları oluşturması ve uluslararası işbirlikleri kurabilmesi kentteki bir diğer otorite kaynağının varlığına işaret etmektedir.¹⁶⁷ Daha sonradan kurulmuş olan kalkınma ajansları ile yapısal benzerliği vurgulanan EBKA'nın, İzmir'in uluslararası ilişkilerinin istenen düzeye gelmesindeki ve dış ticaret potansiyelinin artarak üstün rekabet gücüne ulaşmasındaki katkısına ayrıca değinilmektedir.¹⁶⁸

2.3.3 Mersin Kalkınma Ajansı

Mersin Ticaret ve Sanayi Odası (MTSO) bünyesinde 2002 yılında faaliyete geçirilen Mersin Kalkınma Ajansı'nın temel amacı "Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanma ve gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmek" olarak belirlenmiştir. Ajansın kurulma çalışmaları kapsamında 1998 yılında proje koordinatörlüğü oluşturulmuştur. 2001'de ise öncelikli görülen sektörlerde başarılı olduğu düşünülen AB'deki ajansların yetkilileri ile tecrübe paylaşımında

¹⁶⁶ EGEV,

http://www.egev.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200, Erişim tarihi: 13.06.2013.

¹⁶⁷ Tutar, Demiral, **a.g.m.**, 2007, s. 73.

¹⁶⁸ "Nihai amacımız, bölgenin ekonomisinin gelişmesini, sürdürülebilir rekabet avantajı kazanmasını sağlamak ve iyi yaşanabilir ve dünya standartlarında şehirler yaratmaktır. Bunun için bölgeye yabancı yatırımcı çekmek gerekir. Şimdiye kadar bölgeye yatırım yapma niyetiyle gelen kişilere verecek sağlıklı ve derli-toplu bilgiden yoksunduk. Elimizdeki veriler ve yol haritası sayesinde yatırımları optimum şekilde yönlendirmek mümkün olabilecektir."(EGEV Başkanı, "Kalkınma Ajansları'nın Önemi ve EGEV-EBKA Deneyimi", **TEPAV Sempozyum Bildirileri** (içinde), Bölüm 6 (1), Ankara, 2006, s. 395.)

bulunulmuştur. Kalkınma Ajanslarının kuruluşuna ilişkin yasa tasarısının gerekçesinde yerel ve bölgesel kalkınma bilincinin örneği olarak gösterilen Mersin Kalkınma Ajansı'na, Dünya Bankası'nın Türkiye raporunda da yer verilmiştir.¹⁶⁹

2004 yılına gelindiğinde Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi (MEKİK) kurulmuş ve Mersin Kalkınma Ajansı'nın görevleri MTSO bünyesindeki MEKİK'e devredilmiştir. Konseyin kurucu üyeleri arasında Valilik, Mersin Milletvekilleri, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Ticaret ve Sanayi Odası, Akdeniz İhracatçı Birlikleri, Mersin Esnaf ve Sanatkarları Birliği, Ziraat Odası, Deniz Ticaret Odası, Mersin Sanayici ve İşadamları Derneği, Tarsus Sanayici ve İşadamları Derneği gibi kurumlar yer almaktadır. Konseyin amacı; Mersin'in ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan canlanmasını, gelişmesini sağlamak ve yaşam kalitesini yükseltmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Mersin'in sorunlarının konseyde görüşülmesi, hızlı çözümler üretme doğrultusunda ortak kararların alınması ve uygulanması esas alınmıştır.¹⁷⁰ Daimi Kurul, Yürütme Kurulu ve Genel Sekreterlik bölümlerinden oluşan teşkilatın başkanı Mersin Valisi¹⁷¹ olup ilin milletvekilleri kurulun doğal üyesidir.

Bölgesel kalkınmaya yönelik geliştirilen sivil inisiyatifler, kalkınma ajanslarının ilk temelleri olarak nitelendirilmektedir. Bu oluşumların genellikle yerel yönetimler, ticaret ve sanayi odaları ile şirketler, vakıflar, güç birliği holdingleri vb. bölgesel platformlar tarafından harekete geçirildiği görülmektedir. Söz konusu girişimlerin toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşimi ile

¹⁶⁹ World Bank, **The World Bank In Turkey: 1993-2004**, 2006, s. 14.

¹⁷⁰ TEPAV, "Mersin Kalkınma Ajansı", 2005,

http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1281359802-9.Mersin_Kalkinma_Ajansi.pdf, Erişim tarihi: 11.06.2013.

¹⁷¹ Vali, hem Danışma hem de Yürütme Kurulu'nun başkanı olarak belirlenmiştir.

kalkınmayı yönlendirici; bir diğer ifadeyle kalkınma için kentsel büyüme koalisyonlarının oluşumunu destekleyici olduğu söylenebilir. Diğer yandan, Türkiye’de kalkınma ajanslarının kurulduğu pilot bölgelerin Mersin’i içine alan Çukurova ile İzmir olarak seçilmesinde, bu alanlarda daha öncesinde başlamış olan sivil girişimlerin ve belli bir seviyeye gelen farkındalığın etkisi olduğu sonucuna varılabilmektedir.

2.3.4 Türkiye’de Kurulan Kalkınma Ajansları

Kalkınmanın getirilerinin ve ekonomik refahın farklı toplumsal kesimler arasında ve mekanda dengeli bir şekilde dağılımı, yerel kaynakların etkin bir şekilde kullanımı, içsel potansiyelin harekete geçirilmesi kalkınma ajanslarının kuruluş gerekçeleri arasında sayılmaktadır. Her ne kadar yerel ve bölgesel gelişmenin Sekizinci Beş Kalkınma Planı’nın en öncelikli alanlarından biri olduğu vurgulansa da bu önem çok daha eskiye dayanmaktadır. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1963-1967) yerel kalkınmanın sağlanması için yerel kurumsal yapıya ilişkin ihtiyaç ortaya konulmuştur. Bölge planlamasının yetişmiş eleman azlığı ve ayrıntılı bilgi toplama zorluğu sebebiyle uzun sürede gerçekleştirilebilecek bir iş olduğunun altı çizilmiştir. Bu nedenle, bölgesel araştırmaların nitelikli eleman yetiştirme ve buna paralel olarak ekip kurmaya yönelik bir program dahilinde yapılabileceği belirtilmiştir. Bölge kalkınma ve planlaması kapsamındaki çalışmaların, merkezin yanı sıra bölgelerde de elverişli teşkilat ve personelin bulunmasını gerektirdiği vurgulanmıştır. Son olarak, her bölgede araştırma takımları kurarak, yapılacak genel plan çerçevesine uygun bölge planlarının hazırlanması ve bunların uygulanması açısından gerekli idari örgütlerin kurulması hedeflenmiştir. Hazırlanan Bölge Kalkınma Planlarının 2000’li yıllara kadar uygulanamamasının ve yerel kalkınmayı

sağlamak üzere örgütlenen yerel kalkınma girişimlerinin, kalkınma ajanslarının oluşturulmasına etkili olduğu belirtilmektedir.¹⁷² Ancak AB'ye uyumun bir parçası olarak kalkınma ajanslarının gündeme getirilmesi, bu sürecin temel dinamiğidir.¹⁷³

2001 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, bölgesel politika ve yapısal unsurların eşgüdümü için topluluk kurallarına uygun olarak istatistiki bölge birimleri sınıflandırılması, belli bir strateji kapsamında etkin bir bölgesel politika geliştirilmesi, planlama sürecinde proje seçimi bakımından bölgesel politikaların oluşturulması kaleme alınmıştır.¹⁷⁴ 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 12 Düzey 1, 26 Düzey 2, 81 Düzey 3 Bölgesinin yer aldığı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) yürürlüğe konulmuştur.¹⁷⁵ 2004-2006 dönemini içeren Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda bölgesel gelişme politikalarını yerel düzeyde uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi ve orta vadede bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarına¹⁷⁶ devredilmesi öngörülmüştür. Ajanslar kurulana kadar AB

¹⁷² Serap Kayasü, Suna Yaşar, "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 199.

¹⁷³ Menaf Turan (der.), "Bölgesel Kalkınma Programları", **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?** (içinde), Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s. 159-160.

¹⁷⁴ Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı, 235/AT, 08.03.2001.

¹⁷⁵ Türkiye'de İBBS çalışmaları; Devlet İstatistik Enstitüsü, DPT ve İçişleri Bakanlığı ile birlikte yürütülmüştür. Bu kapsamda başlatılan Türk İstatistik Sisteminin Geliştirilmesi Projesi ile bölgesel veri tabanının oluşturulması hedeflenmiştir. Bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların geliştirilmesi ve bunlara ulaşabilmek için bölgesel verilerin toplanabilmesi, söz konusu projenin temel amaçlarını oluşturmaktadır. Proje dahilindeki çalışmalar, iki unsur temelinde ele alınmıştır: Bunlardan ilki yapılan sınıflandırmanın istatistiki birimler olmaktan daha öteye gidemeyeceği, diğeri ise nüfus ölçütü göz önünde bulundurularak yapılan sınıflandırmada illerin uluslararası düzlemdeki karşılığıdır. Ayrıntılı okuma için bkz. Kübra Cihangir Çamur, Özge Gümüş, "İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)", **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?** (içinde), (Der: Menaf Turan), Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s. 147-157.

¹⁷⁶ Gerek Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda gerekse kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair hazırlanan yasa taslağının başlığı Bölge Kalkınma Ajansları şeklindeyken ajansların bölgecilğe neden olabileceği eleştirileri karşısında kalkınma ajanslarının isminden taslakta yer alan "bölge" sözcüğü çıkarılmıştır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Birgül Ayman Güler, "Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi

fonlarından desteklenen bölgesel kalkınma programlarının uygulanmasında rol alacak geçici bir yapıdan bahsedilmektedir.¹⁷⁷

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un Genel Gerekçesi'nde katılımcı, esnek bir yapıya sahip, yerel ve bölgesel gelişmeyi hızlandırmaya odaklı kalkınma ajanslarına duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir. Bu ihtiyacın bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları, yerel ve küresel rekabetteki değişimler, AB'ye uyum sürecindeki yükümlülükler, çevresel duyarlılıktaki artış, finansal ve beşeri kaynakların rasyonel dağılımının eksikliği ile birlikte ortaya çıktığı belirtilmiştir. İlerlemeler göz önünde bulundurulduğunda söz konusu süreçlerin dünyadaki genel ekonomik eğilimler ile iç içe olduğu görülmektedir.

Küresel dinamiklerin ülke hatta daha yerel birimlerle entegrasyonunun sağlanması, ajansların kuruluşunda hedeflenen bir durumdur. Nitekim Genel Gerekçe'de 35 kez etkin, 15 kez rekabet, 12 kez işbirliği, 12 kez esnek, 26 kez katılımcı(lık) ve ortak(lık) kavramları kullanılmıştır. Tekrar edilen kavramlar düşünüldüğünde yeni kalkınma anlayışı kapsamında vurgulanan kavramlar ile paralellik dikkat çekmektedir. Bu durum, yeni kalkınma kuramlarının bölgesel kurumsallaşma üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktadır.

2006 yılında yürürlüğe giren 5449 sayılı Kanun'un ardından Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı ile İzmir'i kapsayan İzmir Kalkınma Ajansı, ilk uygulama örnekleri olarak kurulmuştur. 2008'de 8 kalkınma ajansının, son olarak 2009 yılında 16 adet kalkınma ajansının kurulması ile Türkiye'de bulunan

Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel 'Kalkınma' Ajansları", **Memleket Mevzuat Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 15, 2006, s. 6.)

¹⁷⁷ DPT, **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, Ankara, 2003, s. 131 ve 148.

26 kalkınma ajansının kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Kalkınma ajansları; kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmuştur. Kuruluş gerekçesinde de belirtildiği gibi ajanslar için kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapı öngörülmüştür. Kalkınma ajansları, bu yönüyle büyüme koalisyonlarının bünyesinde kurumsallaşmasına imkan tanımaktadır.

2.4 Kalkınma Ajanslarında Büyüme Koalisyonu Mekanizmaları

2.4.1 Organizasyon Yapısı

Kalkınma ajansı, “merkezi ve yerel hükümetin dışında bölgesel ekonomik kalkınmayı sağlamak üzere genel itibariyle bulunduğu bölgeyi esas alan bölgesel aktörler tarafından finanse edilen esnek organizasyonlar” olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁸ Yeni kalkınma politikaları kapsamında şekillenen yeni bölgeselcilik yaklaşımının bir ürünü olarak kabul edilen ajanslar,¹⁷⁹ yerel politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında yerel aktörlerin katılımını esas alan yapısıyla öne çıkmaktadır.

Kalkınma ajanslarının, 1980’lerde yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ve küreselleşme ile yoğunlaşan yerel rekabet ve yönetişimin bir ürünü olarak şekillendiği düşünülmektedir.¹⁸⁰ Bu görüş, ajansların yeni kalkınma politikalarının örgütsel biçimi olduğu düşüncesini de desteklemektedir. Ajansların organizasyon yapısı ve ajanslara verilen roller de ajansların üstlendiği misyon çerçevesinde

¹⁷⁸ Halkier, Danson, **a.g.m.**, 1997, s. 244.

¹⁷⁹ Özmen, **a.g.e.**, 2004, s. 36.

¹⁸⁰ Pınar Özen, **Bölge Kalkınma Ajansları**, TEPAV, Ankara, 2005, s. 2.

şekillendirilmiştir. Yerel/bölgesel kalkınmanın değişken ve dinamik bir süreç olarak kabul edilmesi, ajansların kurumsal yapılarının oluşturulmasında etkili olan diğer bir unsurdur. İşbirliği ve bölgesel aktörler arası iletişim, kalkınma ajanslarının kuruluş felsefesinde ayrı bir yere sahiptir. Bölgesel aktörler ile mekansal ölçekte (bölge düzeyinde ya da daha küçük yerel ölçekte) birlikler, ticaret odaları, sanayi odaları, ticaret borsaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler gibi etkili olduğu düşünülen otoriteler işaret edilmektedir.¹⁸¹ Kalkınma ajanslarının organizasyon yapısında söz konusu aktörlerin yönetişimine zemin hazırlayacak bir kurgu esas alınmıştır.

Bölgesel gelişme açısından gerekli altyapının hazırlanmasında, devletin otoritesinin izdüşümü olarak kamu sektörü, anahtar aktör olarak yer almaktadır. Kamu; yaptırım gücünün bulunması, kolluk yetkilerini elinde bulundurması, kaynak aktarımında söz sahibi olması, hukuki ve idari yapıların oluşturulmasında belirleyici olması bakımından ajansların yapısında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu açıdan kalkınma ajanslarının yerelleşmeden ziyade merkezileşmenin yeni bir boyutunu resmettiği görülebilmektedir. Ajanslar, devletin niteliğinin nasıl değiştiğini göstermekte olup devletin ekonomiye, mekana ve dolayısıyla toplumsal kesimlere müdahalesini içermektedir.

Diğer yandan, korporatist temsile imkan tanıyan ajanslar; özel sektörü, çeşitli kurum/kuruluşlar aracılığıyla bünyesinde barındırmaktadır. Üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirileri ve halk ile

¹⁸¹ Iain Deas, Kevin G. Ward, "From the New Localism to the New Regionalism, The Implications of Regional Development Agencies for City-Regional Relations", **Political Geography**, Vol. 19, 2000, s. 281.

olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslekî disiplin, ahlâk ve dayanışmayı korumak amacıyla kurulan Odalar,¹⁸² bölgesel kurumsallaşmanın özel kesim boyutunu oluşturmaktadır. Ticaret ve sanayi odalarının, kalkınma ajanslarının organizasyon yapısındaki temel aktörleri arasında yerini alması; kalkınmanın ekonomik yönüne odaklanan yeni kalkınma politikalarının olası sonuçlarındandır.

Kalkınmanın yerindenleşmesi vurgusu ile birlikte yerel yönetimlerin, kalkınmanın itici gücü olarak ele alınması; yeni kalkınma politikalarının bölgesel düzeydeki kurumsallaşması açısından çelişkili görünmemektedir. Yerel yönetimler; yerelin katılımının sağlanması ve yerelde yaşayanlar tarafından seçilmiş olmaları açısından önem arz etmektedir. Bu durum, kalkınmanın mekansal ölçekte kurumsallaşması noktasında yerel yönetimleri kapsama almaktadır. Başka bir açıdan, yerel yönetimler; ajansların faaliyetlerini gerçekleştirmesinde gerekli olan kentsel hizmetlerin görülmesi ve yereldeki sorunlara çözüm üretebilme açısından önemli bir aktör olarak ele alınmaktadır.¹⁸³

Dünya genelinde BKA'ların organizasyon yapıları, kurucularına göre değişiklik göstermektedir. Ancak genel itibariyle ele alındığında BKA'lar; Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Yürütme Komitesi, Teftiş Komitesi, Genel Sekreter ve

¹⁸² 11.06.2004 tarihli ve 25479 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu'nun 4. maddesinde yer alan odalara ilişkin genel esaslar dikkate alınmıştır. Söz konusu Kanunun genel amacı ise; ticaret ve sanayi odaları, ticaret odaları, sanayi odaları, deniz ticaret odaları, ticaret borsaları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin kuruluş ve işleyişine ilişkin esasları düzenlemektir.

¹⁸³ EURADA, **Creation, Development and Management of RDA's: Does It Have To Be So Difficult?**, Brussels, 1999, s. 21.

Genel Sekreterlik Personelini içermektedir.¹⁸⁴ Kurucularına, özel kuruluş amaçlarına ve yasal statülerine göre organlarının kompozisyonu da farklılaşmaktadır.¹⁸⁵

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un Genel Gerekçesi'nde Türkiye'de kurulacak ajansları teşkilat yapısının nasıl olması gerektiğine ilişkin ifadelere yer verilmiştir. Buna göre; ajanslar,

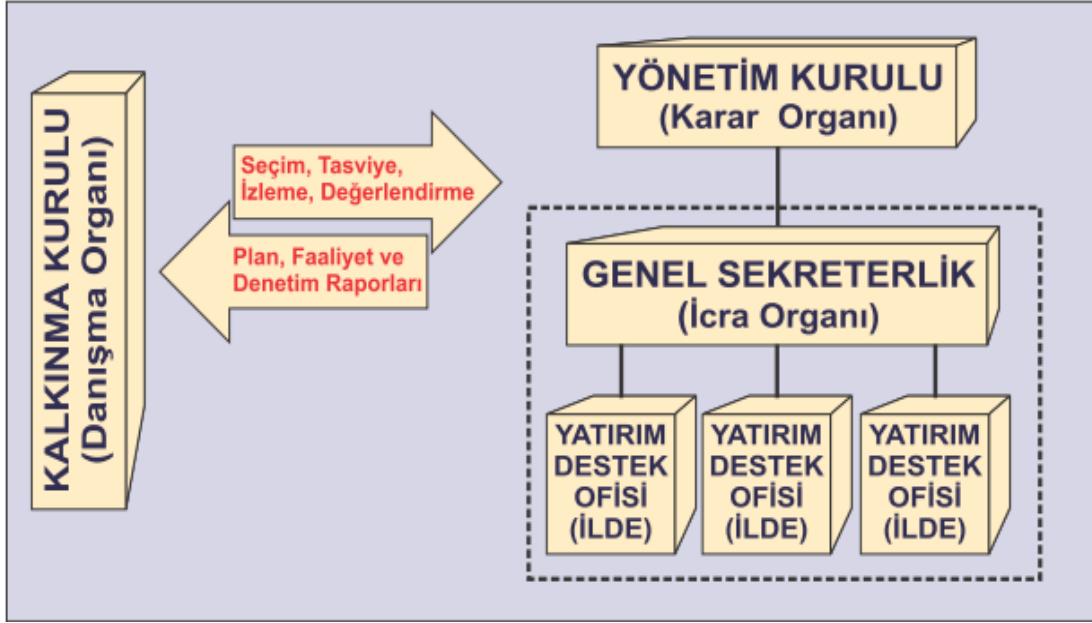
- Danışma işlevi daha ağırlıklı olan geniş katılımlı bir *Kalkınma Kurulu*'ndan,
- Karar alma organı olarak kamu-özel sektör işbirliği ile çalışacak bir *Yönetim Kurulu*'ndan,
- Teknik kapasitesi yüksek, özel sektör kuruluşu gibi faaliyet gösterecek olan icra organı niteliğindeki *Genel Sekreterlik*'ten oluşmaktadır.

Karar alma organlarında özel sektör ve STK temsilcilerine yer verilmesinin gerekçeleri; organizasyon yapısında kamu-özel sektör ortaklığı anlayışını yansıtmak, özel sektör ve STK'ların bölgesel kalkınma amacına yönelik yürütülecek faaliyetleri sahiplenmesini ve çalışmalarda sorumluluk almasını sağlamak şeklinde açıklanmaktadır. Ajansların, hantal, büyük ölçekli, geniş kadrolu bir kuruluş olmayacağı; tam tersine küçük, etkin, çekirdek bir teknik kadro ile çalışan, hizmetlerini maliyet etkin yöntemlerle karşılayan ve yeni şartlara hızlı uyum sağlayan esnek yapılı kuruluşlar olacağına dikkat çekilmektedir.

¹⁸⁴ Akpınar, **a.g.e.**, 2004, s. 92. ve Özen, **a.g.e.**, 2005, s. 8.

¹⁸⁵ Kurucularına göre BKA'lar; merkezi hükümet tarafından kurulan BKA'lar, yerel yönetimler tarafından kurulan BKA'lar, yerel ve bölgesel hükümet tarafından kurulan BKA'lar, Kamu-özel ortaklığı ile oluşturulan BKA'lar olarak ayrışmaktadır. Yönetim Kurulu'nda bankaların yer aldığı BKA'lar olabildiği gibi, üniversitelerin bulunduğu Yönetim Kuruluna sahip BKA'lar da mevcuttur. Yasal statüleri açısından ise kamu kuruluşu olarak kurulmuş BKA'ların yanı sıra şirket, vakıf, belediye girişimi olarak kurulmuş BKA'lar söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.eurada.org ve OECD, **Organising for Local Development: The Role of Local Development Agencies**, Summary Report, CFE/LEED, No: 18, 2009.

Şekil 4: Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı

Bu ilkeler ışığında 5449 sayılı Kanun ile belirlenen Türkiye’deki ajansların teşkilat yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Yatırım Destek Ofisleri’nden oluşmaktadır.

2.4.2 Karar Alma Süreçlerine Katılım Mekanizmaları

Katılımcı kalkınma modeli olarak sunulan ajanslar, yeni yerel yapılanmalar esasıyla kalkınmanın yönetim çerçevesinde kurumsallaştığı örneklerden biridir. Bu kapsamda, ajansın danışma organı olan kalkınma kurulları, farklı toplum kesimlerini bir araya getirerek bölgenin sosyal sermayesinin ajansa taşındığı, bölgenin sorun ve potansiyellerinin değişik bakış açılarıyla ve ortak akılla ele alındığı, ajans faaliyetlerinin bölgedeki paydaşlarca yönlendirilebildiği platformlar¹⁸⁶ olarak ele

¹⁸⁶ Ajansların internet sitelerinde yayımlanan haber metinlerinden de bu yönde çıkarımda bulunulabilir. Güney Marmara Kalkınma Ajansı, “GMKA Kalkınma Kurulu üyeliği için başvuru süresi uzatıldı”, **Haber Bülteni**, 04.04.2012, http://www.gmka.org.tr/haber/gmka_kalkinma_kurulu_uyeligi_icin_basvuru_suresi_uzatildi, Erişim tarihi: 28.08.2013. Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, “Ajansımız Kalkınma Kurulu Üyelik Başvuruları Başlamıştır”, **Duyurular**, 02.04.2012, http://www.daka.org.tr/ESKI_SITE2/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=307, Erişim tarihi:

alınmaktadır. Kalkınma paradigmasındaki değişimin yansıması niteliğindeki örgütler olan kalkınma ajanslarının genel yapıları da aynı doğrultuda kurgulanmıştır. Ajansın kurumsal organizasyonunun birer parçası olan Kalkınma Kurulu, ajansın danışma organı; Yönetim Kurulu, karar organı; Genel Sekreterlik ise ajansın icra organıdır. Karar alma süreçlerine katılımdan bahsedildiğinde danışma organı ile karar organının oluşumlarının incelenmesi yerinde olacaktır.

2.4.2.1 Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Kalkınma Kurulu ve Oluşumu

Kalkınma kurulu; bölgesel gelişme hedefleri kapsamında kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasındaki işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek amacıyla oluşturulmaktadır. Üye sayısı en fazla 100 olup kurul yapısında, faaliyet alanındaki illerin dengeli dağılımı esas alınmaktadır. Kurulun oluşumunda; ilgili valiliğin görüşleri ile kuruluşların; kurulda sorumluluk alma konusundaki istekleri, ildeki etkinlikleri ve ili temsil yetenekleri, kalkınmaya sağlayabilecekleri katkılar ve sahip oldukları üye sayıları ayrıca göz önünde bulundurulmaktadır. Kalkınma kurulunun görevleri arasında;

Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek,¹⁸⁷

28.08.2013. Ahiler Kalkınma Ajansı, “Kalkınma Kurulu Üyeliği Başvuru Süresi Uzatıldı”, **Haber Bülteni**, 05.03.2012, <http://www.ahika.org.tr/index.php?page=haber&id=342>, Erişim tarihi: 28.08.2013. Ankara Kalkınma Ajansı, “Kalkınma Kurulu Üyeliği Başvurusu”, **Duyurular**, 23.05.2012, <http://www.ankaraka.org.tr/tr/data.asp?id=618>; Erişim tarihi: 28.08.2013.

¹⁸⁷ Kalkınma kurulunun bu maddede sayılan görevine ilişkin çeşitli tartışmalar gündemde yer almaktadır. Yapılan seçimlerde belli bir görüşün temsil edildiği, yönetim kurulu üyelerini belirleme yetkisi olan kalkınma kurullarının bölgenin kalkınması hedef ve amacı doğrultusunda kesimler arasındaki denge ve uzlaşmayı sağlayamadığı dile getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, “Bölge Ajanslarının Her Birinin Kalkınma Kurulundan Başka Bir de Birer Yönetim Kurulu Var. Bu Kurullarda Kimler Var?”, **Haber Bülteni**,

Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak,

Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak yer almaktadır.

Kalkınma kurulunda temsil edilecek kurum ve kuruluşların kurulda en üst düzeyde temsil edilmeleri zorunlu olup bunun sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması valiliklerin yükümlülüğündedir. Ancak bunun nasıl sağlanabileceğine ilişkin bir husus bulunmamaktadır. Diğer yandan, yerel ve bölgesel kalkınma konusunda sahip olduğu geniş bilgi birikimi, faaliyet ve çalışmaları yahut tecrübeleri nedeniyle kalkınma kurulunun çalışmalarına önemli katkı sunabilecek kişilerin de kurulda yer alması mümkündür. Bu durum, ilgili kuruluşun talebi ve genel sekreterin onayına bağlanmıştır. Kalkınma kurulu çalışmalarının yürütülmesinde alt komisyon gibi yapıların oluşturulması ile bölgedeki tüm kesimlerin görüş ve önerilerinin en üst seviyede alınması¹⁸⁸ söz konusudur. Bu durum kalkınma kurulu nezdinde ajansların katılımı sağlama yönelik sahip olduğu bir diğer mekanizmayı göstermektedir.

Kalkınma kurulunda özel sektör temsilcileri, doğrudan kendi firmalarını temsilen bulunmak yerine genellikle sivil toplum kuruluşunun temsilcisi olarak yer almaktadır. Nitekim vakıflar, dernekler, sendikalar, meslek kuruluşları; sivil toplum

<http://www.yaved.org/kalkinma-ajanslari-haber-22/bolge-ajanslarinin-her-birinin-kalkinma-kurulundan-baska-bir-de-bire.php>, Erişim tarihi: 28.08.2103.

¹⁸⁸ İlgili hüküm, 06/07/2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2006/10550 Sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı Ek 1- Kalkınma Ajansları Çalışma Usul Esaslarının 2. maddesinde yer almaktadır. “Kalkınma kurulu, özellikle bölge kalkınma stratejisinin, bölgenin potansiyellerini ortaya çıkaracak ve bölgenin kalkınması yönünde etkili ve verimli bir biçimde kullanılmasını sağlayacak, bölgenin sorunlarına makul ve etkili çözümler üretecek ve bölgenin geleceğine yönelik güçlü bir perspektif sunacak şekilde hazırlanması yönünde aktif ve yoğun olarak çalışır. Bu çalışmaların yürütülmesi sırasında, alt komisyon ve benzeri mekanizmaları kullanarak, bölgenin tüm toplum kesimlerinin görüş ve önerilerini azami düzeyde alır.”

kuruluşlarının birer parçasını oluşturmaktadır. Kalkınma kurullarının oluşturulmasında, kurula temsilci gönderecek kurum ve kuruluşların belirlenmesinde dikkate alınan hususların da etkili olduğu düşünülmektedir.¹⁸⁹ Söz konusu hususların kurul üyelerinin seçiminde objektifliği ne ölçüde sağlayabileceği ise tartışma konusudur. Diğer yandan, istisnai de olsa korporatizmi aşan nitelikte, doğrudan holding sahiplerinin üye olduğu kalkınma kurulları da bulunmaktadır.¹⁹⁰ Gazeteci cemiyetleri, kent konseyleri, il özel idareleri, kaymakamlıklar, il müdürlükleri, organize sanayi bölgeleri (OSB) müdürlükleri ve kooperatifler kurullarda yer alan kurumlar arasında yer almaktadır. Kalkınma kurulları kapsamında farklı sektörlerin bir araya getirilmesi, büyüme koalisyonlarının oluşum esasları ile paralellik arz etmektedir.

2.4.2.2 Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Yönetim Kurulu ve Oluşumu

Yönetim kurulu; merkezi yönetim, yerel yönetimler ve özel kesim ile sivil toplum kuruluşlarını temsil eden bir şekilde kurgulanmıştır. Diğer yandan yönetim kurulu başkanlığı, devletin ve hükümetin temsilcisi olan mülki idare amirine aittir.

Ajansın karar organı olan yönetim kurulunun öne çıkan belli başlı görevleri;

Yıllık çalışma programının kabulü,

Bütçenin revize edilmesi,

Yıllık mali raporların ve ajans bütçesinin onaylanması,

¹⁸⁹ İlgili BKK'nın 2. maddesinin 3. fıkrasında bu hususlara yer verilmiştir: Kalkınma kurullarına temsilci gönderecek kurum ve kuruluşların belirlenmesinde, ilgili valiliğin görüşleri ile söz konusu kuruluşların; kurulda görev alma konusundaki istekleri, il içerisindeki etki ve etkinlikleri, misyonları ve ili temsil yetenekleri, ilin ve bölgenin kalkınmasına sağlayabilecekleri muhtemel katkılar ve sahip oldukları üye sayıları gibi hususlar dikkate alınır.

¹⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için 28663 sayılı 31.05.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurullarına Temsilci Gönderecek Kurum ve Kuruluşların Belirlenmesi ve Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı'nın ekli listesine bakılabilir.

Taşınır-taşınmaz mal alım, satım ve kiralanması ile hizmet alımına karar verilmesi,

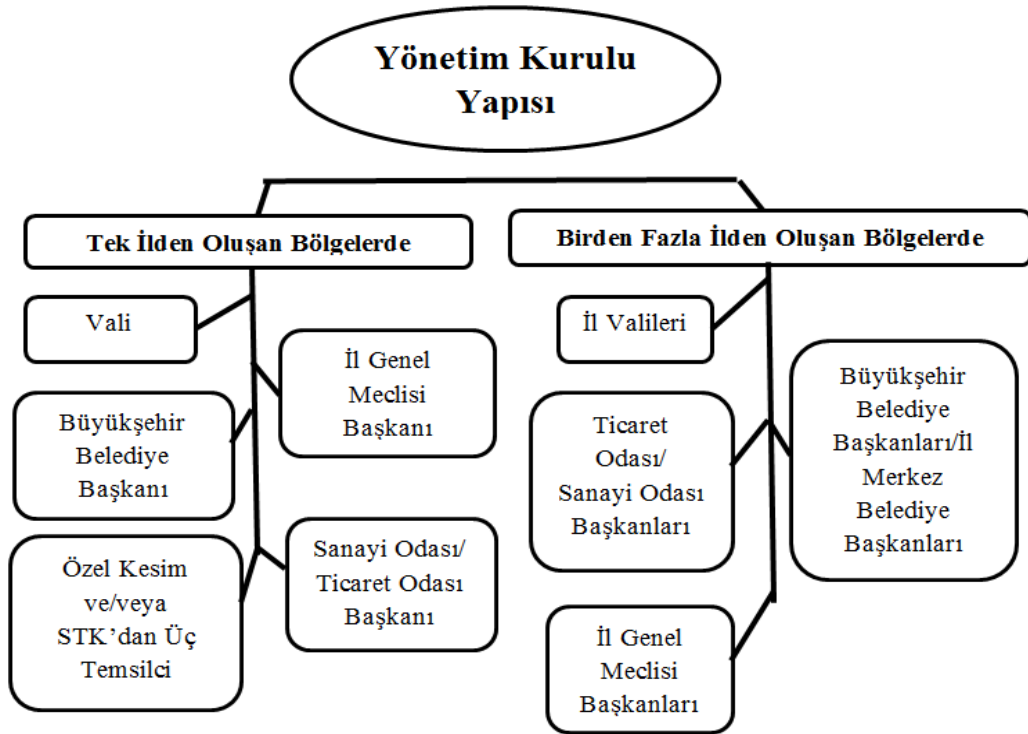
Program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesi ile ilgili teklifleri ve yapılacak yardımların onaylanması,

Bağış ve hibelerin kabul edilmesi,

Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar verilmesi ile

Genel Sekreterin belirlenmesi ve Kalkınma Bakanlığı'na onay için sunulmasıdır.

Şekil 5: Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu Yapısı

Ajans genel sekreteri de yönetim kurulu toplantılarına katılmakta olup oy hakkı bulunmamaktadır. Kurul, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alırken eşitlik olması durumunda başkanın oyu önem kazanmaktadır. Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından yönetim kurulu üyeliği için özel kesim ya da

STK'lar arasından seçilen yönetim kurulu üyeleri iki yıl süre ile görev yapmaktadır. Görevi sona eren üyelerin tekrar seçilmesi mümkündür. Birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde ticaret ve sanayi odalarının ayrı olması durumunda, kurulda yer alacak temsilci; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından belirlenmektedir.¹⁹¹

Ajans yönetim kurulları, kuruluş amaçları ve misyonları farklı kesimlerin bir araya geldiği ve bir konsensüs oluşturmaya çabaladığı platformlar olan büyüme koalisyonunu en iyi temsil eden örneklerdendir. Yönetim kurulunun görevlerine bakıldığında bir yıl içinde ajansın gerçekleştireceği ana faaliyetlerin ve yapılacak harcamaların belirlendiği çalışma programı ile bütçenin belirlenmesinin yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesi ile ilgili kararlar da yönetim kurulunun görev alanındadır. Ajansların bölgesel gelişme hedeflerine yönelik faaliyet gösterdiğinden hareketle, yönetim kurullarının bu esas dahilinde plan, program oluşturduğu ya da proje geliştirdiği söylenebilir. Nitekim büyüme koalisyonları büyüme, gelişme, kalkınma temaları üzerine şekillenmektedir.

Kentin ve/veya bölgenin rekabetçi yapısının iyileştirilerek yeni yatırım imkanlarının ortaya koyulması ve yeni istihdam alanlarının oluşturmasını esas alan yönetim kurulunun kararlarının büyüme koalisyonlarının hedefleri ile örtüştüğü görülmektedir. Neticesinde, ajanslar tarafından yürütülen her çalışma yönetim kurulu kararının bir ürünüdür. Yönetim kurulunun onayı sonrasında ajanslar tarafından çıkarılan mali destek programlarının isimleri ve öncelikleri de bu savı güçlendirmektedir. 2011 yılında kar amacı güden kuruluşlara yönelik çıkan toplam

¹⁹¹ 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanununun 10. maddesi söz konusu hükümleri düzenlemektedir.

463.090.000 TL tutarındaki mali destek programlarının Rekabet Gücünün Artırılması, İktisadi Kalkınma, Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi, başlıkları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.¹⁹²

Yönetim kurullarının yapısı, ajans faaliyetlerinin katılımcı süreçler dahilinde gerçekleştirilmesinin yanı sıra organizasyon yapısının da aynı anlayış çerçevesinde oluşturulduğunun kanıtıdır. Böylece, koalisyon yapıları üzerinden sistemin meşruiyetinin sağlanması hedeflenmektedir. Üretim ve beraberinde tüketimin devamlılığı, koalisyonel yapıların misyonlarından bir diğeri olup yönetim kurullarının yarışma kültürüne bağlı olarak verdikleri destekler ve aldıkları diğer kararlar, bu misyonla ilişkilendirilebilecek niteliktedir.

2.4.2.3 Katılımcı Karar Alma Süreçleri: Diğer Oluşumlar

Ajansların görev ve yetkileri arasındaki bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğini geliştirmek hükmü doğrultusunda gerçekleştirdikleri faaliyetleri, katılımcı süreçlere zemin hazırlamaktadır. Kuruluş gerekçesinde altı çizilen yeni bölgesel gelişme ve planlama anlayışının sürdürülebilir, dengeli, insan odaklı, esnek, rekabetçi, katılımcı olması ve yerel aktörlerin çabalarını, yerel potansiyelleri ve dinamikleri içermesi ilkeleri de bu yaklaşımın temelidir. Kısacası, kalkınma ajansları; teşkilat yapısının imkan tanıdığı katılımcı süreçlerin dışında gerçekleştirdikleri faaliyetler ve edindikleri misyon aracılığıyla da karar alma süreçlerine katılımı beraberinde getirmektedir.

¹⁹² Kalkınma Bakanlığı, **Yerel Desenler, Kalkınma Ajansları 2011 Yılı Genel Faaliyet Raporu**, Ankara, 2012, s. 16.

Ajansların paydaşların katılımını esas alarak gerçekleştirdiği çalıştaylar, konferans, işlik, sempozyumlar ve diğer kurumlarla işbirliği içinde yürüttüğü ortak faaliyetler, katılımcı karar alma süreçlerine örnek gösterilebilecek diğer oluşumlar arasındadır. Ulusal ve uluslararası tecrübe paylaşımı amacıyla düzenlenen konferanslar, gelecek arama yöntemiyle gerçekleştirilen ortak akıl toplantıları, bölgenin sektördeki geleceği üzerinde düzenlenen çalışma toplantıları söz konusu faaliyetlerin yoğunlaştığı konu başlıklarındandır.¹⁹³ Söz konusu faaliyetlerin kamu, özel ve sivil toplum işbirliği ile gerçekleştirilmesi ilke edinilmiştir.

Büyüme koalisyonu; toplumdaki aktörlere ortaklar olarak bakmakta, toplumdaki ekonomik, siyasal ve toplumsal aktörlerin etkileşimi ile birlikte toplumsal yapıyı yönlendirme ve denetleme niteliğine sahip olmaktadır. Bu doğrultuda, katılımcılık, yönetim kapsamında yukarıda bahsedilen mekanizmalar da doğrudan ajans organları kadar etkili olmasa da büyüme koalisyonlarının oluşum örnekleri arasında yerini almaktadır.

2.4.3 Büyüme Koalisyonu Oluşumunda Ajansların Rolü

Neoliberal politikaların daha önceki dönemde esas alınan politikalardan farkı sadece devlet merkezli gelişme stratejilerinin, diğer bir ifadeyle sosyal devlet anlayışının terk edilmesi değildir. Sermaye birikim süreçlerinin mekansal ölçeğindeki değişimi de dikkate değer boyuttadır. Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların sermaye birikim coğrafyaları üzerindeki etkisi ile birlikte devletin üstlendiği görevlerde benzer boyutta değişiklikler olmuştur.

¹⁹³ Kalkınma Bakanlığı, **a.g.e.**, 2012, s. 92-99. Ayrıca ajansların internet sitelerinde de bunlara ilişkin faaliyetlere sıklıkla rastlanılmaktadır.

1980 sonrası dönemde devletin kentsel alana müdahalesinin kapsamı farklılık göstermektedir. Devletin kentsel hizmetlerin sağlanmasından çekilmesinin yanı sıra çekilmediği alanlarda hizmetin sağlanmasını ihale, kamu-özel ortaklığı, yap-işlet-devret vb. yöntemlerle özel sektöre bırakması söz konusu olmuştur. Merkezden yerel birimlere kaynak aktarımı, yarışmacı stratejiler dahilinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 2000'lerde kurulan ve devletin yerelde yeniden yapılanmasının göstergesi olan kalkınma ajansları da aynı yaklaşımın ürünüdür. Nitekim desteklerin proje bazında sağlanması, ajansların kamu-özel sektör ortaklığı anlayışına uygun bir yapıda kurulması ve normal kamu kuruluşu niteliğinde bir kurum olmadığı¹⁹⁴ vurgulanması söz konusu tutuma işaret etmektedir.

Klasik devlet örgütlenmesinin dışına çıkan bölgesel kurumsallaşma ile birlikte gündeme gelen kalkınma ajansları, bölgesel gelişmeye farklı mekanizmalar aracılığıyla katkı sunmayı amaçlamaktadır. Katılımcılık, yönetim ilkeleri çerçevesinde farklı çıkar gruplarının ortak paydada buluşabilmesine yönelik kurgulanan ajanslar, buna ilişkin mekanizmaları bünyesinde barındırmaktadır. Kalkınma ajanslarının ortak paydaları; kalkınma odaklı olmaları, belirli bir coğrafi bölgenin çıkarlarını gözetmeleri ve bu bölgenin içsel potansiyelini harekete geçirmeyi hedeflemeleridir. Bu doğrultuda, yeni bölgeselleşme anlayışı içinde devletin üstlendiği kalkınma misyonunun toplumun farklı kesimleri tarafından paylaşılmasını esas almaktadır. Toplumun farklı kesimleri ise farklı çıkar gruplarını işaret etmekte olup büyüme koalisyonları; çıkarları aynı olmayan kesimlerin aynı odak noktasında buluşabilmesinin ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁹⁴ Söz konusu husus, 5449 sayılı Kanunun Genel Gerekçesinde de vurgulanmaktadır.

Büyüme koalisyonları, toplumdaki aktörlere ortaklar olarak bakmakta; ekonomik, sosyal ve siyasal aktörlerin etkileşimi ile birlikte mevcut yapıyı yönlendirme gücüne sahip olmaktadır. Katılımcılık, içsel potansiyelin harekete geçirilmesi, ortak paydaşlar, paydaşlar arası gönüllülük esasına dayalı işbirliği, birlikte karar alma esaslarının örgütlenme biçimi olan Kalkınma Ajansları ile büyüme koalisyonu arasındaki ilişki de buradan ileri gelmektedir. Büyüme koalisyonları, somut, elle tutulur kurumlar olmaktan ziyade farklı kanallar aracılığıyla iletişim kurabilen ortak platformlardır. Kalkınma ajansları ise söz konusu platformların oluşturulmasına katkı sağlayan mekanizmalara sahiptir. Diğer yandan, kalkınma ajanslarının, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte oluşturdukları kurumsal yapı olarak, söz konusu kesimler arasındaki ortaklık kültürünü geliştirmesi ve yerelin kapasitesini güçlendirmesi beklenmektedir. Bu şekilde sadece kamu kesiminin değil, diğer kesimlerin gücünün de ajanslar aracılığıyla kullanılıp yerel kalkınmanın sağlanacağı düşünülmektedir.¹⁹⁵

Ajansların görevleri içinde en çok öne çıkarılanlar arasında; iş çevreleriyle kamusal örgütlerin, yönetim anlayışı beraberinde bir araya getirilerek sinerjinin oluşturulması yer almaktadır. Organizasyon yapısı ele alındığında, söz konusu yaklaşımı hayata geçirecek araçların, ajanslar bünyesinde bulunduğu görülmektedir. Danışma organı olan Kalkınma Kurullarının yapısına bakıldığında kalkınma kurullarının yaklaşık %40'ının özel sektör temsilcileri, %30'unun kamu sektörü temsilcilerinden, %30'unun ise sivil toplum kuruluşlarından oluştuğu görülmektedir. İzmir ve İstanbul Kalkınma Ajansları ile birlikte Adana ve Mersin illerini kapsayan Çukurova Kalkınma Ajansı'nda; kurulda yer alan özel sektör temsilcilerinin oranı,

¹⁹⁵ DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, Ankara, 2007, s. 20.

genel ortalamanın üzerindedir.¹⁹⁶ Söz konusu bölgelerde, özel sektörün daha belirleyici bir konumda yer aldığı söylenebilir. Korporatist temsilin modeli olan kalkınma kurullarında sivil toplum kuruluşu statüsünde temsil edilen kuruluşların çoğu da; iş çevreleri tarafından özel kesimin etkinliğini artırmaya yönelik oluşturulan yapılardır. Bu durum özel sektörün kalkınma kurullarındaki payının aslında daha yüksek olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Yılda en az iki kez –ki son iki yıl içinde ikiden fazla toplanan kalkınma kuruluna rastlanılmamıştır- bir araya gelen kalkınma kurullarının ne kadar etkin olduğu tartışılır niteliktedir.¹⁹⁷ Önemli bir çoğunluğu özel sektörden oluşan bir topluluğun toplumun genel yararına olan görüşleri savunması beklentisinin, hayatın pratikleri ile ne ölçüde uyduğunun sorgulanması gerekmektedir. Kalkınma kurulu üyeleri arasındaki yönetimleri merkezden atanan, eylem ve işlemlerinden dolayı bakana karşı sorumlu olan ve bütçeleri merkezden gelen kamu sektörünün; alınan kararları etkileme gücünün ne düzeyde olduğu öngörülebilir. TÜSİAD yönetim kurulu üyesinin; yeni kalkınma anlayışının kurumsallaşmasını savunan ve ajans

¹⁹⁶ Söz konusu oranlar, 28663 sayılı 31.05.2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurullarına Temsilci Gönderecek Kurum ve Kuruluşların Belirlenmesi ve Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı neticesinde kesinleşen Kalkınma Kurulu Üye Listeleri dikkate alınarak ortaya konmuştur. Özel sektör kesimine yönelik oranlar hesaplanırken, ihracatçı birlikleri, ticaret odaları, sanayi odaları, ticaret borsaları, deniz ticaret borsası, ziraat odası, esnaf ve sanatkarlar odaları ve diğer meslek kuruluşları ile birlikte işadamları dernekleri, işkadınları dernekleri ve genç iş adamları dernekleri esas alınmıştır. Bunun dışındaki üretici birlikleri, üretici kooperatifleri, belli bir sektörün geliştirilmesine yönelik kurulan dernekler, vakıflar, kültür ve dayanışma dernekleri, teknopark yönetimleri dikkate alınmamıştır.

¹⁹⁷ Söz konusu tartışmalar, buna örnek teşkil etmektedir. **Timtv**, 26.08.2013, “Kalkınma Ajansları Yeniden Yapılandırılıyor”, <http://www.timtv.com.tr/duzenlemeler/kalkinma-ajanslari-yeniden-yapilaniyor>, Erişim tarihi: 12.08.2013. **Dünya Gazetesi**, 04.03.2013, (Osman Arolat, “Kalkınma Ajansı Yönetiminde Revizyon İsteği”), <http://www.dunya.com/kalkinma-ajansi-yonetiminde-revizyon-istegi-151279vv.htm>, Erişim tarihi: 14.08.2013. **Dünya Gazetesi**, 13.06.2013, (Osman Arolat, “Kalkınma Ajansları Yolunu Bulurken”), <http://www.dunya.com/kalkinma-ajansi-yonetiminde-revizyon-istegi-151279vv.htm>, Erişim tarihi: 12.08.2013. **Dünya Gazetesi**, 26.08.2013, “Bu Sene Kalkınmanın Çılgın Senesi”, <http://www.dunya.com/bu-sene-kalkinmanin-cilgin-senesi-201004h.htm>, Erişim tarihi: 15.09.2013. **Dünya Gazetesi**, 05.05.2013, (Taylan Erten, “Ajans Modeli Kalkındırarak Mı?”), <http://www.dunya.com/ajans-modeli-kalkindiracak-mi-86510vv.htm>, Erişim tarihi: 13.08.2013.

kalkınma kurulları, yönetim kurulları gibi organların iş dünyası açısından önemini vurgulayan konuşması, ajanslardan beklentisi olan kesimleri işaret etmektedir. Söz konusu konuşmada, özel sektörün ajans yapılanmasındaki yerinin halihazırda yetersiz olduğunun ve daha da güçlendirilmesi gerektiğinin de altı çizilmektedir.¹⁹⁸

Ajansların karar organı olan Yönetim Kurulları da kamu sektörü, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının etkin kamu-özel sektör işbirliğini sağlayacak şekilde örgütlenmesi ile oluşturulmuştur. Yönetim kurullarında; ajansın faaliyet alanı içinde bulunan illerin valilerinin yanı sıra belediye başkanları, il genel meclisi başkanları, ticaret odaları, sanayi odaları başkanları bulunmaktadır. Burada ticaret ve sanayi odalarının ajans yapılanmasındaki ağırlığına dikkat çekilmek istenmektedir.¹⁹⁹ Ticaret ve sanayi odaları; yönetim kurulu üyesi olmakla birlikte aynı zamanda kalkınma kurullarında da temsil edilmektedir.

¹⁹⁸ “Ülkemizde de son dönemde ekonomik kalkınma anlayışının, Avrupa Birliği örneğinde olduğu şekilde formüle edilmeye başlanmasını, yerel ve bölgesel temelli kalkınma modeline geçilmiş olmasını memnuniyetle karşıladığımızı ifade etmek istiyorum. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurularak faaliyete geçmiş olması güçlü bir organizasyon, yüksek kalitede bir insan kaynağı ve artan finansman imkanlarıyla desteklenmesi ve tabii en önemlisi devlet planlama teşkilatının yeniden yapılanarak Kalkınma Bakanlığı'nın kurulmuş olması; yeni büyüme ve kalkınma modeline güçlü bir altyapı ve inanç sağlamıştır...Mevcut yapısıyla kamu ağırlıklı bulduğumuzu her platformda dile getirdiğimiz Ajansların arzu ettiğimiz düzeyde sivil, katılımcı ve dinamik bir yapıya kavuşmasını, esas amaçları olan bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve kalkınmasının sağlanması için de elzem görüyoruz... Ajans yönetimlerinde daha aktif rol almalarının, iş dünyasının dinamizminin Ajanslara aktarılması açısından da yarar sağlayacağını düşünüyoruz.....Bu çerçevede bizler de, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının paralelinde iş dünyasını temsil edecek “Kalkınma Kurulları”nda ve “Ajans Yönetim Kurulları”nda yer alabilecek yapılanmayı bir an önce tamamlamalıyız.”

(TÜSİAD, “TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesinin TÜRKONFED “Kalkınmada Bölgesel Dinamikler” Sempozyumu Açılış Konuşması”, **Basın Bülteni**, <http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/basin-odasi/konusmalar/tusiad-yonetim-kurulu-uyesi-muharrem-yilmazin-turkonfed-kalkinmada-bolgesel-dinamikler-sempozyumu-acilis-konusmasi/>, Erişim tarihi: 12.08.2013.)

¹⁹⁹ Basında çıkan haberler de iş dünyasının ajansları ne derecede önemseydiğine ilişkin fikir vermektedir.

“İstanbul Kalkınma Ajansı yönetiminde Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin (TÜSİAD) yer almayı patronlar kulübünü fena karıştırdı. TÜSİAD'ın, İstanbul Kalkınma Ajansı yönetimine girmediğini kendi gazetesinden öğrenen ise çılgına dönmüş. Başkan, "İstanbul'un sorunlarını da çok önemsiyoruz ve mutlaka bu ajansın yönetiminde yer almak istiyoruz" talimatı vermiş. Ama fırsat kaçmış!..”

(<http://www.yaved.org/kalkinma-ajanslari-haber-22/bolge-ajanslarinin-her-birinin-kalkinma-kurulundan-baska-bir-de-bire.php>, Erişim tarihi: 30.08.2013.)

Mevzuatta yer alan bir kimsenin hem kalkınma kurulunda hem de yönetim kurulunda aynı anda görev yapamaması²⁰⁰ kuralı ise oda başkanının yönetim kurulunda, oda genel sekreterinin ise kalkınma kurulunda yer almasını engellememektedir. Bu doğrultuda, büyüme koalisyonlarının yerel düzeyde kurumsallaştığı ajans yapılanmalarında öne çıkan dinamikler görülmektedir. Belli bir siyasi ekolü temsil eden belediye başkanlarının, kalkınmayı kâr odaklı algılaması muhtemel oda başkanlarının ve başında valilerin bulunduğu il genel meclisi başkanlarının bir araya geldiği ajans platformlarında; politik ve ekonomik güçlerden tamamen bağımsız kararlar alınmasını beklemek gerçekçi değildir. Devletin ve hükümetin temsilcisi konumundaki valilerin, koalisyonel ajans yönetim kurullarında başkan olarak yer alması da bu savı güçlendirmektedir Dolayısıyla, büyüme koalisyonları kapsamında dile getirilen eleştirilerin, koalisyonel yapılanma örneği olan ajanslar için de gündeme gelmesi olasıdır.

Toplumdaki iktidar erklerinin bir araya geldiği ajans yönetim kurullarının, ajanslar ile büyüme motoru yaklaşımı arasındaki bir diğer bağlantıyı oluşturduğu görülmektedir. Burada merkezi yönetimin temsilcileri; koalisyonun ekonomik büyüme için yürüteceği faaliyetlere uygun ortam hazırlanmasına katkı sağlamaktadır. Nitekim, politika belirleme ve bunları hayata geçirme konusunda devlet otoritesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yereldeki diğer aktörler ise başta özel sektörün temsilcileri olmak üzere büyüme için önem arz eden iş ortamının devamlılığı, yeni istihdam kaynakları ile devlete karşı oluşabilecek negatif etkilerin süspanse edilmesi, işgücünün devamlılığı

²⁰⁰ İlgili BKK'nın 2. maddesinin 6. fıkrasında bu hususa yer verilmiştir: Kalkınma kurulunda görev alan temsilciler bu görevleri sırasında temsil ettikleri kuruluşlardaki görevlerini de sürdürebilmektedir. Ancak bir kimse hem kalkınma kurulunda hem de yönetim kurulunda aynı anda görev yapamaz.

gibi hususlar kapsamında özne konumundadır. Yönetim kurulunda yer alan il özel idareleri ile sanayi ve ticaret odalarının kesinleşmiş bütçe gelirlerinden belli bir yüzdesinin ajansın gelir kalemleri arasında yer alması ise koalisyonun etkisini güçlendirmektedir. Bu açılardan değerlendirildiğinde, ajansların büyüme koalisyonu oluşumuna etkisi açıkça görülmektedir.

Ulus-devlet; bölgesel kalkınmanın yerel aktörlerin katılımıyla gerçekleşebileceği bir süreç olarak kabul edildiği yeni kalkınma politikaları anlayışı içinde inşa edilmektedir. Merkezi yönetim temsilcilerinin bölgesel kalkınmaya bakış açıları da aynı doğrultuda şekillenmektedir. Bu durum, mülki idare amirlerinin başında bulunduğu ajans yönetim kurullarındaki kamu-özel ortaklığına zemin hazırlamaktadır. Neoliberal süreçler içinde oluşan yeni kalkınma politikalarını savunan devlet anlayışı çerçevesinde, görev yapan mülki idare amirlerinin özel sektörün ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alması olasıdır. Ajans yönetim kurulu başkanları tarafından yapılan açıklamalar da bu görüşü güçlendirir niteliktedir.²⁰¹

²⁰¹ Şanlıurfa Valisişunları söyledi: “*Son 10 yılda Türkiye ekonomisi çok önemli gelişmelere imza attı. Bir yandan ekonomi gelişirken, diğer yandan bölgeler arası gelişmiş farkının azaltılmasına yönelik çalışmalar hız kesmeden sürdürüldü. Bu kapsamda Türkiye genelinde 26 kalkınma ajansı kuruldu. Ekonomik gelişmenin ve kalkınmanın özel sektör aracılığıyla gerçekleşeceğine inanıyoruz. Bu gelişmelerin itici gücü olan firmalarımız dünyada hem pazar hem de yatırım için yoğun bir şekilde araştırmalar yapmakta ve heyetler halinde tüm ülkelerde temaslarda bulunmaktadır.*”

(Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, “Güney Afrika’da Win-Win Politikası ile Fırsatları Yakalayabiliriz”, **Haber Bülteni**, <http://www.sutso.org.tr/odamiz-haberler/713-vali-g%C3%BCven%C3%A7-g%C3%BCney-afrika%E2%80%99da-win-win-politikas%C4%B1-ile-f%C4%B1rsatlar%C4%B1-yakalayabiliriz.html>, Erişim tarihi: 12.08.2013.)

Van, Hakkâri, Bitlis ve Muş illerini kapsayan Kalkınma Ajansı Yönetim Kurulu’nun ilk toplantısı yapıldı. Açılış konuşmasını yapan Van Valisi, kalkınma ajansının özel sektör mantığı ile çalışacağını kaydetti. Kurulan yapının kesinlikle uygulayıcı değil koordinasyonu sağlayarak girişimciye öncülük edeceğini belirtti. (Haberler, “Kalkınma Ajansları Bölgeler Arası Gelişmişlik Farkları Azaltır”, **Haber Bülteni**, 04.12.2008, <http://www.haberler.com/vali-cakacak-kalkinma-ajanslari-bolgeler-arasi-haberi/>, Erişim tarihi: 12.08.2013.)

Gaziantep Valisiise şu ifadeleri kaydetti: “*Gelişmiş ülkelerde, yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olan ve o ülkelerin ekonomik gelişmesinde önemli fonksiyonlar üstlenen kalkınma ajansları, ülkemizde de kuruldukları bölgelerde, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında önemli katkılar sağlamıştır. Yerelde kalkınma anlayışına uygun yeni bir model olarak kurulan kalkınma ajansları, bölgedeki etkin kuruluşları bir araya getirmeyi başarmış ve yerel ekonomiyi güçlendirmiştir.*”

Projelere verilecek destek ve hibelerin belirlendiği yönetim kurullarında, kalkınmayı hangi sektörün hızlandıracağına ve yeni istihdam alanlarının nasıl oluşturulacağına ortak hareket etme anlayışı kapsamında karar verilmektedir.

Büyüme motorunun yereldeki temsilcisi olan ajanslar, teşkilat yapısının yanı sıra sahip olduğu diğer mekanizmalar aracılığıyla da koalisyon oluşumuna imkan vermektedir. Ajanslar, çeşitli protokoller aracılığıyla bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirlikleri oluşturmaktadır. Ayrıca, kalkınma kurulu çatısı altında kurulan alt ihtisas komisyonları ve bölgenin potansiyelinin araştırılmasına yönelik sıklıkla düzenlenen çalıştaylar, ajansların koalisyon oluşumundaki rolünü gösteren diğer süreçlerdir.²⁰²

(Kilis Valiliği, “İpekyolu Kalkınma Ajansı Dönem Başkanlığını, Sayın Valimiz Devraldı”, **Haber Bülteni**, <http://www.kilis.gov.tr/index.php?page=haberDetay&dataID=233>, Erişim tarihi: 12.08.2013.)

²⁰² Ajansın, kaymakamlıklarla koordineli bir şekilde düzenlediği, ilçe çalıştaylarında ilçedeki kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör, oda, borsa, siyasi parti temsilcileri, kooperatifler, köy muhtarları, sivil toplum kuruluşları ve fikir önderleriyle birlikte ilçe ve ilçelerdeki sektörlerin mevcut durumları ve gelecek vizyonları masaya yatırılıyor.

(Güney Marmara Kalkınma Ajansı, “İlçe Çalıştayları Erdek ve Marmara’da Tamamlandı”, **Haber Bülteni**, http://www.gmka.org.tr/haber/ilce_calistaylari_erdek_ve_marmarada_tamamlandi, Erişim tarihi: 30.08.2013.)

Çukurova Kalkınma Ajansı tarafından 2014-2023 Bölge Planı çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen “Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı”, “Yenilenebilir Enerji” ile “Lojistik” sektörleri çalıştaylarına Mersin’deki kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve özel sektör temsilcileri katılım sağladılar. Çukurova bölgesinde öne çıkan sektörler arasında yer alan gıda ürünleri ve içecek imalatı, yenilenebilir enerji ve lojistik sektörlerinin mevcutta karşı karşıya olduğu temel problemlerin, sektörlerin güçlü yanları ile birlikte değerlendirildiği çalıştaylarda bölgemizdeki fırsatlar ışığında bu üç sektörün geleceğine ilişkin değerlendirmeler yapıldı. Çalıştaylarda katılımcı stratejik planlama yöntemleri kullanılarak 2014 – 2023 Çukurova Bölge Planı’na girdi sağlayacak temel sektörel hedef ve stratejiler belirlenmeye çalışıldı.

(Çukurova Kalkınma Ajansı, “Çukurova Kalkınma Ajansı Bölge Planı çalışmalarına Sektörel Çalıştaylar ile devam ediyor”, **Haber Bülteni**, <http://www.cka.org.tr/HaberDetay.aspx?HaberID=191>, Erişim tarihi: 25.08.2013.)

26-27 Haziran tarihlerinde gerçekleşecek Çalıştay’ın ana temaları; üretim, ürün işleme ve pazarlama. Bağcılık sektörünün bu konulardaki sorunları, çözüm önerileri ve hedeflerinin konuşulacağı çalıştayın açılışına; Vali..., Belediye Başkan Vekili, Rektör Vekili, Tarımsal Politikalar ve Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) Daire Başkanı, Trakya Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri, Tekirdağ Bağcılık Araştırma ve İstasyon Müdürü, kurum müdürleri ve çalıştaya davetli katılımcılar, akademisyenler, çiftçi örgütleri, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcileri katıldı.

Söz konusu ortaklık kültürünün kapitalizmin eşitsiz büyüme yasasını ne yönde etkileyeceğinin ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına nasıl katkıda bulunacağıının tekrar değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, bir sonraki bölümde anket çalışması kapsamında elde edilen veriler, kalkınma ajansları aracılığıyla oluşan büyüme koalisyonlarının kalkınmaya etkisinin değerlendirilmesi açısından yol gösterici olacaktır.

(Tekirdağ Valiliği, “Vizyon 2023 Bağcılık Çalıştayı Başladı”, **Haber Bülteni**, 26.06.2013, <http://www.tekirdag.gov.tr/anasayfahaberleroku.asp?id=691&geridon=anasayfa>, Erişim tarihi: 30.08.2013.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÜYÜME KOALİSYONLARININ KALKINMAYA ETKİSİ

3.1 Araştırma Verilerinin Toplanması

3.1.1 Araştırmanın Yöntemi

Fordist üretim biçiminin etkinliğini yitirip postfordizmin güçlenmesi ile birlikte üretim biçimindeki değişiklikler, bölgelerin ön plana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bölgelerin önem kazanması, politika ve planların odak noktasını değiştirmiş, bu yaklaşım kendini kalkınma politikalarında da göstermeye başlamıştır. Ulusal kalkınma miti yerine mekanın öne çıkarıldığı yaklaşımlar, kalkınma politikalarında ağırlık kazanmaya başlamış; bölgesel sistemlerin kuruluşu ve etkinleştirilmesi temel gündem başlıkları arasında yerini almıştır. Bu doğrultuda kurulan yeni sistemler yerelleşme hareketi olmakla birlikte devletin sınıflara, ekonomiye ve mekana müdahalesini içermektedir.

Yeni anlayış paralelinde kalkınma paradigmalarında önemli bir değişim yaşanması söz konusu olmuş ve bu değişimi hayata geçirmek için farklı yaklaşım ve örgütlenme biçimlerine yönelinmiştir. Katılımcı kalkınma modeli olarak sunulan kalkınma ajansları da yereldeki yapılanmalar esasıyla kalkınmanın yönetim çerçevesinde kurumsallaştığı örneklerden biridir. Bu çalışma ile birlikte yeni kalkınma politikaları kapsamında karşılaşılan büyüme koalisyonlarının bölgesel gelişme üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Kalkınmada sosyal ağların ve büyüme koalisyonlarının rolü incelenmekte olup koalisyonel mekanizmaların etkisi farklı toplumsal kesimler dahilinde kalkınma ajansları örneği üzerinden çözümlenmektedir.

Çalışma kapsamında daha önceki bölümlerde teorik olarak ele alınan çerçeve, bu bölümde uygulama boyutu ile ele alınacaktır. Bu kapsamda teoride yer verilen görüşlerin dış dünyadaki yansımalarının çözümlenmesi amacıyla anket çalışması ve derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Böylece bulguların güvenilirliğinin ve geçerliliğinin test edilmesi amaçlanmaktadır.

3.1.2 Araştırmanın Amacı ve Sınırlılıkları

Kalkınma, her mekân ve zamanda tartışılan konu başlıkları arasındadır. Bu açıdan bakıldığında geniş bir perspektifi içine alan problem alanı söz konusudur. Tezde temel alınan araştırma problemi ise katılımcılık yaklaşımı temellerine dayanan büyüme koalisyonu oluşumunun ve ajanslar üzerinden büyüme koalisyonu mekanizmalarının kalkınma süreçlerine etkisinin tespit edilmesidir.

Bölgesel kurumsallaşma, neoliberal sistem içinden çözüm önerileri şeklinde sunulan yeni kalkınma politikalarının ürünü konumundadır. Bu doğrultuda araştırma, yeni kalkınma politikaları ile ortaya çıkan bölüşüm sorununu, bu süreçten toplumsal sınıfların nasıl etkileneceğini ve yeni kalkınma kuramlarının bölgesel kurumsallaşma üzerindeki etkisini esas almaktadır. Bölgesel kurumların etkisi, sadece idari ve siyasi boyutu ile sınırlandırılmamış olup koalisyonel yapılar üzerinden toplumsal ve mekansal olarak da ele alınmıştır. Bu kapsamda tezin oluşma aşamasında sorgulayıcı, araştırıcı, eleştirel bir literatür taramasının ardından edinilen bilgilerin desteklenir olması açısından anket çalışması ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Var olan bütün unsurları inceleme alanı içine almak ile oluşacak bilgi yığını; çalışmanın etkinliğini azaltacağından anketin uygulanacağı araştırma evreninin, genel nitelikleri temsil eden bir gruptan oluşması hedeflenmiştir.

Karşılaştırmalı analiz yapılabilmesi açısından çalışmanın evrenini; Türkiye'deki 26 kalkınma ajansı, örneklemini ise 26 ajans içinden seçilen bir kalkınma ajansı oluşturmaktadır. Kalkınma ajansları ile ilgili çalışmalara bakıldığında; örnek olay olarak incelenen ajansların genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye'nin önemli büyük merkezleri olarak ele alınan İstanbul, Ankara, İzmir de çalışmalara sıklıkla konu olan ajanslar arasında yer almaktadır. İkinci olarak; koalisyonel yapılar; yereldeki aktörlere bağlı hareket ettiğinden çok küçük alanlarda bile çok değişken özellikler gösterebilmektedir. Dolayısıyla çok sayıda ili içine alan ajanslarda; daha fazla sayıda dinamiğin koalisyonel yapılar üzerinde etkili olabileceği ve isabetli sonuçlara ulaşamayacağı öngörülmüştür. Bu sebepler ışığında, Balıkesir ve Çanakkale illerini içine alan Güney Marmara Kalkınma Ajansı; çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Diğer yandan, faaliyet alanı içindeki illerden Balıkesir'in büyükşehir statüsüne alınmış olması, bu bölgedeki yerel siyaset süreçlerini daha aktif hale getirmiştir. Böylece gelir dağılımı, kalkınma ve bölüşüm sorunu, temel gündem başlıkları arasında yerini almaya ve koalisyon oluşumları yoğunlaşmaya başlamıştır. Koalisyonel yapıların bu sayede daha fark edilir hale gelmesi, söz konusu bölgenin çalışma açısından diğer bir avantajını oluşturmaktadır.

Ajansların kuruluş felsefesi ile uygulama pratikleri arasında karşılaştırma yapılabilmesi açısından çalışma süreçlerine daha hakim olduğu düşünülen gruplara anket çalışması yapılmıştır. Söz konusu gruplar olarak; ajans personeli ve ajanstan

destek alan kurum/kuruluşlar, bir diğer adıyla yararlanıcılar²⁰³ ele alınmıştır. Çeşitli destek mekanizmalarına sahip olan ajanslardan destek alan kurum/kuruluşlar arasında ticaret ve sanayi odaları, özel sektör temsilcileri ve kamu kurumu temsilcileri gibi farklı kesimlerin yer alması, farklı grupların görüşlerine ulaşabilme açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında, farklı sektörlerden özne niteliği oluşturabilecek çeşitli kurum/kuruluş temsilcileri ile birlikte ajans personeline anket yapılmıştır. Ajans uzmanlarının bölgesel kalkınma alanında edindikleri tecrübeler, planlama ve uygulama süreçlerinde yer almaları, araştırma evreninin seçim nedenleri arasındadır. Anket sonuçlarının güvenilirliğini test etmek için öngörülen süreçleri bizzat yürüten ve görev alanında yer alan aktörlerle doğrudan iletişim kurabilen kalkınma ajansı yetkilileri ile ayrıca derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu sayede, alanın bilgisi; sistemli olarak ve bir yöntem dahilinde somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

Alanın bilgisi bir yöntem dahilinde ortaya koyulmaya çalışılırken birtakım zorluklarla karşılaşmış olup söz konusu güçlükler araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Oluşumunu, açık ve net bir şekilde ortaya koymayan koalisyonel yapıların kendine özgü sınırları bulunmaktadır. Dolayısıyla, koalisyonların dinamiklerini ele almak doğası gereği birtakım güçlüklerle sahiptir. Kavramsal açıdan büyüme koalisyonlarının yerli literatürde, genellikle tek yönlü olarak ele alınması da araştırmanın sınırlılıklarındandır. Bu doğrultuda uluslararası literatürdeki tartışmalara yer vermeye çalışılmıştır.

²⁰³ 08.11.2008 tarih ve 27048 sayılı Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği 4. maddesinde yararlanıcı, “söz konusu yönetmelik hükümleri çerçevesinde ajanstaki destek almaya hak kazanan gerçek veya tüzel kişiler” olarak tanımlanmıştır.

Diğer yandan, yararlanıcılar ile ajans uzmanları aracılığıyla iletişime geçilebilmiş olması da araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Bu durumun, yararlanıcıların ajanslar hakkındaki düşüncelerini doğrudan dile getirmesindeki etkisi göz ardı edilmemiştir. Söz konusu olumsuz etkinin azaltılabilmesi için anket soruları kapsamında, kimlik ve iletişim bilgilerine yer verilmemiştir. Yerel siyasetin baskısı ve kurumsal yapının bu baskıya açık bir şekilde yapılandırılmış olması da anket sorularının oluşturulmasında göz önünde bulundurulmuştur.

3.2 Araştırmanın Analizi

3.2.1 Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri

Yeni kalkınma politikalarının bölgesel kurumsallaşma üzerindeki etkisini toplumsal ve mekansal boyutu ile incelemek amacıyla yapılan çalışma kapsamında 15'i ajans personeli, 69'u destek yararlanıcısı tarafından olmak üzere toplam 74 anket cevaplandırılmıştır. Anket çalışmasının gerçekleştirildiği Güney Marmara Kalkınma Ajansı'nın personel yapısı; 1 iç denetçi, 8 destek personeli ve 1'i genel sekreter vekili, 1'i hukuk işlerinden sorumlu uzman olmak üzere 29 uzmandan²⁰⁴ oluşmaktadır. Bu kapsamda anketler, farklı kademedeki ajans çalışanlarının görüşlerini ihmal etmeyecek şekilde üst düzey yönetim kadrosunun, uzmanların ve destek personelinin de içinde bulunduğu 15 ajans personeli tarafından cevaplandırılmıştır.

²⁰⁴ GMKA, 2013 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu, Balıkesir, 2013, s. 16.

Tablo 1: Ajanstaki Unvanına Göre Anketi Cevaplayanların Dağılımı

Yönetici	Uzman	Destek Personel
%20	%67	%13

Anketleri cevaplandıran personel, yaş grubu açısından ele alındığında çoğunluğun 26-30 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Bu veri, ajansların kuruluş gerekçesinde belirtilen dinamik kadroya işaret etmektedir. Personelin %80'inin 0-3 yıl çalışma süresine sahip olması da bu durumu desteklemektedir.

Tablo 2: Ajans Personelinin Yaş Dağılımı ve Çalışma Süresine Göre Durumu

Yaş Dağılımı					Çalışma Süresi/Yıl			
20-25	26-30	31-35	36-40	41+	0-3	4-7	8-10	11+
%6,6	%60	%26,8	-	%6,6	%80	%6,8	%6,6	%6,6

Eğitim durumu değerlendirilecek olursa; ajans personelinin %40'ının yüksek lisans yaptığı ya da bir yüksek lisans programına devam ettiği, yaklaşık %27'sinin doktora mezunu olduğu ya da doktora programına devam ettiği görülmektedir. Anketleri cevaplayan personelin cinsiyet dağılımına bakıldığında %40'ının kadın, %60'ının ise erkek olması söz konusudur.

Tablo 3: Ajans Personelinin Eğitim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı

Eğitim Durumu			Cinsiyet	
Lisans	Y.Lisans (+devam)	Doktora (+devam)	Kadın	Erkek
%33,4	%40	%26,6	%40	%60

Anket uygulanan yararlanıcı profiline bakıldığında daha farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. 2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı²⁰⁵ ile kurulan Ajansın, ilk personeli 1 Ekim 2010 tarihinde istihdam edilmiş olup faaliyetlere bu tarihten sonra başlanmıştır. Şimdiye kadar toplam 43 milyon bütçeli olmak üzere 6 (altı) kez mali destek programına çıkılmış olup 3 (üç) mali destek programının dönemi tamamlanmıştır. Tamamlanan mali destek programları kapsamında 122 adet proje tamamlanmıştır. Araştırma kapsamında, projeleri karşılığında ajanstan destek almaya hak kazanmış olan 122 yararlanıcının 69'una ulaşılmıştır.²⁰⁶

Tablo 4: Ankete Katılan Yararlanıcıların Çalıştığı Yere Göre Durumu

Çalışılan Kurum						
Merkezi Yönetim	Yerel Yönetim	Üniversite	Meslek Odaları	STK	Kooperatif/ Birlik	Özel Sektör
%32	%7	%10	%3	%5	%3	%40

Yararlanıcılar arasında merkezi yönetim kurumları, yerel yönetim birimleri, üniversite, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, kooperatif ve birlikler ile özel sektör kuruluşları yer almaktadır. Anketlerin uygulandığı kesim de bu kapsamda çeşitlilik göstermekte olup memurdan, işçiye; yöneticiden sözleşmeli personele kadar farklı unvanlara sahip kişiler, araştırmaya dahil edilmiştir.

²⁰⁵ 25.07.2009 tarih ve 27299 sayılı Resmi Gazete.

²⁰⁶ GMKA, 2013/I. Olağan Kalkınma Kurulu Sunumu, Balıkesir, 03.07.2013.

Tablo 5: Ankete Katılan Yararlanıcıların Unvanına Göre Dağılımı

Çalışılan Sektöre Göre Unvanlar							
Kamu Sektörü					Özel Sektör		
%60					%40		
Yönetici/Üst Düzey Memur	Memur	İşçi	Sözleşmeli Personel	Diğer	Firma Sahibi	Yönetici	İşçi
%33	%36	%6	%8	%17	%61	%35	%4

Anketin uygulandığı yararlanıcıların %40'ı özel sektör kuruluşunda çalışmakta olup anketleri cevaplandıran özel sektör temsilcilerinin %61'ini firma sahipleri, %35'ini yöneticiler, %4'ünü ise işçiler oluşturmaktadır. Aynı doğrultuda anketlere katılanların %60'ı ise kamuda çalışanları içermekte olup kamudaki temsilcilerin büyük çoğunluğunu memurlar ile yönetici konumundaki üst düzey memurlar kapsamaktadır. Sivil toplum kuruluşu temsilcileri ise geçimlerini sağladıkları sektör kapsamında bu bölümü cevaplandırmışlardır.

Tablo 6: Yararlanıcıların Eğitim Durumu ve Cinsiyet Dağılımı

Eğitim Durumu					Cinsiyet	
İlköğretim	Yüksekokul	Lisans	Y.Lisans (+devam)	Doktora (+devam)	Kadın	Erkek
%7	%17	%49	%17	%10	%24	%76

Yararlanıcıların genel durumuna bakıldığında araştırmaya katılanların %24'ü kadınlardan, %76'sı erkeklerden oluşmakta olup yaş aralığı bakımından büyük çoğunluk 41 yaş ve üzeridir. Eğitim durumu kapsamında ankete katılanların yaklaşık yarısı lisans mezunu iken lisans mezunlarının ardından yüksekokul mezunlarının

geldiği görülmektedir. Anket sonuçları %39 ile 11 yıl ve üzeri çalışma süresinin bulunduğu işaret etmektedir.

Tablo 7: Yararlanıcıların Yaş Dağılımı ve Çalışma Süresine Göre Durumu

Yaş Dağılımı					Çalışma Süresi/Yıl			
20-25	26-30	31-35	36-40	41+	0-3	4-7	8-10	11+
%5	%3	%29	%24	%39	%29	%15	%17	%39

3.2.2 Ajansların Görevlerine İlişkin Algı

Anket soruları kapsamında ankete katılanlardan kendi görüşleri doğrultusunda ajansların görevlerinin en önemlisinden en önemsizine doğru sıralamaları istenmiştir. Ajansların görevleri sıralanırken 5449 sayılı Kanun'da sıklıkla ifade edilen ve görevler arasında sayılan faaliyetler olmasına özen gösterilmiştir. Bölgedeki Diğer Projeleri İzleme, Bölgesel Tanıtım Yapma ve Bölgeye Yeni Yatırımcı Çekme, Destek Sağlama ve Bu Destekleri İzleme, Kurumlar Arası İşbirliği ve Koordinasyon Sağlama, Bölgesel Düzeyde Planlama ve Programlama Yapma sayılan ajans görevleridir.

Ajans personelinin görüşlerine göre ajansların en önemli görevi; %66,6'lık pay ile bölgesel düzeyde planlama ve programlama yapmaktır. Bölgedeki diğer projeleri izleme ise önem sırası bakımından en son sırada gelen görevidir. Ankete katılan personelin %66,6'sı; ilk sıraya 'bölgesel düzeyde planlama ve programlama yapma'yı yerleştirmiştir. Yararlanıcılar ise %49,1'lik oran ile ajansın en önemli görevi olarak, ilk sırada 'destek sağlama ve bu destekleri izleme'ye yer verirken son sırada ise 'bölgedeki diğer projeleri izleme' görevine yer vermiştir.

Tablo 8: Ajans Görevlerinin Önemine Göre Sıralandırılması

Ajansın Görevleri (1 en önemli, 5 en önemsiz)	Ajans Personeli	Yararlanıcı
Bölgesel düzeyde planlama ve programlama yapma	1	2
Bölgesel tanıtım yapma ve bölgeye yeni yatırımcı çekme	2	3
Destek sağlama ve bu destekleri izleme	3	1
Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlama	4	4
Bölgedeki diğer projeleri izleme	5	5

Ajans personeli ile yararlanıcıların bakış açılarında birtakım farklılıklar bulunmakta olup bu durum olağan karşılanmaktadır. Nitekim bir grup hizmet veren iken diğer grup hizmet alan konumunda olup misyonları da birbirinden farklıdır. Yeni kalkınma kuramlarının bölgesel düzeydeki kurumsal örneğini teşkil eden ajanslar, yeni kalkınma politikalarının yürütülmesine doğrudan katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yararlanıcılar ise söz konusu politikaların kendileri açısından çıktılarını göz önünde bulundurmaktadır. Diğer yandan; araştırmanın amaçlarından biri de; hizmet alan kesim ile veren kesimin yaklaşımları arasındaki farklılıkları nedensellik ilişkisi içinde dile getirmektir. Bu açıdan, yararlanıcıların daha çok önemsedikleri destek sağlama ve izleme faaliyetini, ajansların en önemli görevi olarak görmesi muhtemeldir.

Ulus-devlet çatısı altında bölgeler arası dengeli kalkınmayı hedefleyen geleneksel kalkınma politikaları küreselleşme ve neoliberal politikalar ile birlikte yerini; bölgelerin içsel dinamiklerine, rekabet edebilme ve yeni sermaye çekebilme kapasitesine dayanan yeni kalkınma politikalarına bırakmıştır. Yeni yaklaşım beraberinde bölgesel gelişme politikalarında yerindenlik ve katılımcılık ilkeleri ile

ortaklık ve işbirliğinin esas alındığı sıklıkla dile getirilmektedir.²⁰⁷ Ulus-devletin kalkınma ve planlama yaklaşımında yetersiz kaldığına, küresel süreçlere eklenmede başarısız olduğuna dikkat çekilmektedir. Ekonomik ve toplumsal örgütlenmede ulus-devlet ikincil aktör düzeyine çekilmekte/itilmektedir. Yeni bölgeselcilik olarak ifade edilen yeniden yapılanmadaki bu dönüşüm süreci; bölgeleri kalkınma doğrultusundaki kilit aktörler olarak ele almaktadır. Bölgesel düzeyde planlama, bölgelerin küresel dünya ile bütünleşme sürecinde gerekli görülmektedir.²⁰⁸ Anket sonuçları göz önüne alındığında bölgesel planlama ve programlamanın ajansların en önemli görevleri arasında yer verilmesi, ajans personelinin söz konusu yaklaşım doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir.

Yeni kalkınma anlayışı, bölgelerin birbiriyle rekabet etmesini ve ekonomik gelişmenin katalizörü konumundaki sermaye kesimi için çekim gücü oluşturabilmesini kapsamaktadır. Bu yaklaşım, bölgelerin büyüme için çaba göstermesini ve tanıtıma ayrıca önem vermesini gerektirmektedir. Böylece, bölgelerin içsel potansiyellerini ve üstünlüklerini küresel piyasaya sunabilmeleri beklenmektedir. Anket sonuçlarına göre, 'bölgesel tanıtım yapma ve bölgeye yeni yatırımcı çekme'nin ajansların en önemli ilk üç görevi arasında yer alması da ajansların söz konusu yaklaşım ile paralellliğini göstermektedir.

Merkezden yapılan kaynak dağıtımlarını kaynak israfı ve verimsiz yatırım olarak değerlendiren yeni yaklaşım; bölgeler arası dengesizliklerin bu şekilde arttığı üzerinde durmaktadır.²⁰⁹ Böylece, yerel düzeydeki yatırımların projecilik mantığı ile

²⁰⁷ DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006, s. 92-93.

²⁰⁸ Eraydın, **a.g.m.**, 2010, s. 17.

²⁰⁹ Barış Övgün, "Geleneksel Bölgecilikten Yeni Bölgeciliğe", **Küreselleşme-Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları-Yapılar, Sorunlar ve Çözüm Arayışları** (içinde), (Editörler: Prof.

rekabet kültürü içinde desteklenmesi önem kazanmaktadır. Merkezden yereldeki küçük ölçekli yatırımlara doğrudan ödenek tahsis edilmesi yerini, kalkınma ajanslarının yatırımları yönlendirebilmesine bırakmaktadır. Bir başka açıdan, destek mekanizması; kalkınma ajanslarının sermayeyi bölgeye çekebilmesi ve bölgenin rekabet edebilirliğini artırabilmesi için kullanabileceği önemli araçlardan biridir. Yararlanıcıların, destek sağlama ve bu destekleri izlemeyi ajansların en önemli görevi olarak görmesinin altında yeni yaklaşımın yansımalarının bulunduğu düşünülmektedir. Nitekim yararlanıcıların %40'ının özel sektör ve özel sektör temsilcilerinin de %61'inin işletme sahibi olduğu da düşünüldüğünde sermaye kesiminin neoliberal politikalar doğrultusunda şekillenen yeni kalkınma anlayışını benimsediği görülmektedir.

Sıklıkla dile getirilen ajans fonksiyonlarından olan işbirliğinin, son sıralarda yer almasının ise bu fonksiyonun tam olarak çalıştırılmadığından ileri geldiği düşünülmektedir. Nitekim diğer bölümdeki kalkınma kurulu ile ilgili cevaplar da bu görüşü desteklemektedir. Bu kapsamda farklı kesimlerin işbirliği yapabilmesinin ifade edildiği kadar basit olamayacağı ve farklılıkların kolay bir şekilde bir araya gelemeyeceği söylenebilir. Bu bağlamda, yapılan işbirlikleri açısından toplumsal ve ekonomik etkinin ne olduğunun sorgulanması gerekmektedir. Bir çeşit işbirliği olan büyüme koalisyonlarının oluşma ve koalisyon üyelerinin bir araya gelme nedenlerinin de tartışılması yerinde olacaktır. Söz konusu süreçlerin ajansların en önemli görevleri olarak seçilmesi, ajansların yeni kalkınma anlayışına uygun olarak şekillendirildiğini göstermektedir. Anket sorularına verilen cevaplar ise aynı yaklaşımın getirdiklerini desteklemektedir. Büyüme koalisyonlarının oluşumunda da

benzer gerekçelerin yer alması, ajanslar ile koalisyonlar arasındaki bağlantıyı gösterir niteliktedir.

3.2.3 Ajansların Bölgesel Merkeziyete Katkısı

Her şeyin yeni biçimini aldığı, yeniden tanımlandığı, her şeye yeniden başlandığı yeni dönemle birlikte yerelleşmenin de merkezileşmenin yeni biçimi olduğu öngörülmektedir. Bu kapsamda yerelin öne çıktığı yeni bölgeselleşmenin altında, merkezden yönetilen bölgeselleşmeye işaret edilmektedir. Yerelleşme ile birlikte merkezin yerine yerelin geçtiğini söylemekten ziyade merkezin niteliğinin değiştiğini söylemek daha yerinde olacaktır. Bu yaklaşım; plan, program ve politikaların bütünlüğünden ziyade mekana özgü olan ve mekanı cazip kılan parçacıl planların önemini vurgulamaktadır. Devletin niteliğinin değişmesiyle birlikte daha hızlı hareket eden ve küresel düzene daha hızlı entegre olabilen küçük birimler oluşturma isteği söz konusu yaklaşımın arka planını oluşturmaktadır.

Yukarıda ifade edilen görüşleri test etmek için bu bölümde oluşturulan anket soruları sadece ajans personeline yöneltilmiştir. Ajansın iç işleyişine hakim ve koordinatör kuruluş olan Bakanlık ile doğrudan irtibat halinde olmaları, yürütülen plan ve programların takibini yapmaları bu bölümdeki soruların neden sadece ajans personeline yöneltiltiğini açıklamaktadır.

Tablo 9: Ajansların Kurumsal Yapılanmalarına İlişkin Cevaplar

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	AP*	AP*	AP*	AP*	AP*
Ajanslar bölgesel kalkınma için en uygun yapıya sahip kuruluşlardır.	% 7	% 13	% 20	% 47	% 13
Ajansların bölgesel özelliklerine göre farklı şekillerde örgütlenmeleri gerekir.	-	% 7	% 13	% 40	% 40
Ajanslar kuruluş gerekçesinde ifade edilen yaklaşımdan uzaklaşmıştır.	-	% 7	% 20	% 47	% 26
İkincil mevzuat, ajansların yapılarını bürokratikleştirmiştir.	-	-	-	% 47	% 53
Ajanslar kuruluşunda amaçlanan dinamik, esnek ve hızlı hareket eden bir yapıya sahiptir.	% 7	% 53	% 26	% 7	% 7

*AP: Ajans Personeli.

Ajans personelinin yaklaşık yarısı, ajansların bölgesel kalkınma için en uygun yapıya sahip kuruluşlar olduğunu düşünmektedir. Buna rağmen, bölgesel özelliklere göre farklı şekillerde örgütlenmeleri gerektiğine %40'ı katılmakta; %40'ı ise kesinlikle katılmaktadır. Örgütlenme şekillerindeki tek tipliğin yanı sıra başka hususlarda da ajanslar arasında önemli benzerlikler görülmektedir. Ajanslar genelinde yürütülen faaliyetlerin, çıkılan mali destek programlarının ve/veya ajansların üzerinde çalıştıkları konu başlıklarının neredeyse aynı olması bunun örneklerindedir. Bu durum, bölgelere özgü olma niteliğinin geri planda kaldığına işaret etmektedir.

Kalkınma ile birlikte ortaya çıkan refahın, farklı toplumsal kesimler arasında dengeli dağılımı, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve yerel kaynakların etkin bir şekilde kullanımı kalkınma ajanslarının kuruluş gerekçeleri arasında yer almaktadır. Esnek, rekabetçi, katılımcı yaklaşımın esas alındığı ajanslar,

kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliğinin geliştirilmesiyle bölgesel gelişmenin önündeki engellere çözüm bulunması üzerine kurgulanmıştır. Ajans personelinin yaklaşık yarısının ajansların kuruluş gerekçesinde ifade edilen yaklaşımdan uzaklaştığını düşünmesi, kuruluş gerekçesinde belirtilen hedeflerin ne kadar uygulanabilir olduğu tartışmasına ışık tutmaktadır. Ajansların, kuruluşunda amaçlanan dinamik, esnek ve hızlı hareket eden bir yapıya sahip olduğu görüşüne, %53'lük oran ile ajans personelinin katılmaması; kuruluş hedeflerinin yeterince hayata geçirilemediği düşüncesini desteklemektedir.

Kuruluş gerekçesinde sıkça belirtildiği gibi ajanslar; kamu-özel sektör ortaklığı anlayışı dahilinde yapılandırılmıştır. Böylece, büyüme koalisyonlarının ajanslar bünyesinde kurumsallaşması için uygun zemin hazırlanmaktadır. Ancak ajansların işleyişinde mevzuatta bahsedilen yaklaşımdan uzaklaşmış olduğunun düşünülmesi, koalisyonel yapıların da hedeflendiği şekilde çalışamayacağı düşüncesini akla getirmektedir.

Tablo 10: Kalkınma Bakanlığı'nın Ajanslar Üzerindeki Yetkilerine İlişkin Önergeler ve Cevaplar

Verilen Önergeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	AP*	AP	AP	AP	AP
Kalkınma Bakanlığı, ajansların iş ve işlemleri üzerinde fazla müdahaleci davranmaktadır.	-	% 7	% 27	% 53	% 13
Kalkınma Bakanlığı koordinasyon görevini, ajansların bölgesel niteliğinden kaynaklanan farklılıklarını ortaya koymasını engelleyecek şekilde yürütmektedir.	-	-	% 27	% 60	% 13

*AP: Ajans Personeli.

Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Kalkınma Bakanlığı sorumludur. Bu kapsamda Bakanlığın; bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirler almak, ajansların performansının nasıl ölçüleceğini belirlemek ve ölçümünü yapmak, ajansların yıllık çalışma programını onaylamak, ajans genel sekreterini onaylamak, ajansın işgücü, bütçesi, denetimi ve faaliyetlerine ilişkin unsurları belirlemek gibi yetkileri bulunmaktadır. Her ne kadar mevzuatta açıkça ifade edilmese de Bakanlığın ajanslar üzerinde vesayeti andıran yetkileri olduğunu düşünülmektedir. Söz konusu yetkiler ise merkezin yerele müdahalesini kolaylaştırabilecek niteliktedir. Bakanlığın, fazla müdahaleci davrandığının ve koordinasyon görevini, ajansların bölgesel farklılıklarını engelleyecek şekilde yürüttüğünün; ajans personelinin yarısından fazlası tarafından kabul edilmesi de bu savı güçlendirmektedir. Diğer yandan, sonrasında yürürlüğe giren çeşitli kanunlarda ajanslara ilişkin çok sayıda düzenleyici hükme yer verilmiştir. Bunun yanı sıra ikincil mevzuat da ajansların hiyerarşik ve bürokratik nitelik kazanmasını kolaylaştırmıştır.²¹⁰ İkincil mevzuatın ajansların yapılarını bürokratikleştirdiği hakkındaki görüşe; personelin %53 oranında kesinlikle katılması, geriye kalan %47'nin de katılıyor olması bu savı güçlü bir şekilde desteklemektedir.

²¹⁰ Ajansların Çalışma Yönetmeliği, 25.07.2006 tarih ve 26239 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği, Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, Proje ve Faaliyet Destek Yönetmeliği, Denetim Yönetmeliği, Mal, Hizmet ve Yapım İşi Satın alma İhale Usul ve Esasları, Destek Yönetimi Kılavuzu ve Ekleri, Proje Uygulama Rehberi gibi kendi mevzuatının yanı sıra 5523 sayılı Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun, 01.12.2012 tarih ve 28484 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 15.09.2012 tarih ve 28412 sayılı RG'de yayımlanan Kümelenme Destek Programı Yönetmeliği, 28723 sayılı ve 30.07.2013 tarihli RG'de yayımlanan Kooperatifçilik Proje Destek Yönetmeliği, 18.04.2013 tarih ve 28622 sayılı RG'de yayımlanan Sayıştay Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 14.04.2011 tarih ve 27905 sayılı RG'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı RG'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 15.02.2013 tarih ve 28560 sayılı RG'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı gibi yasal düzenlemelere sıkça konu olması bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Kalkınmanın kurumsallaşmasında yeni ölçek olan bölgeler, bir yandan merkezden yönetilen bölgeselleşmenin örneğini teşkil ederken diğer yandan yeni bir merkez oluşumunu beraberinde getirmektedir. Neoliberalizm ile birlikte devletin küçültülmesi politikaları ve yerelin öne çıkarılması devletin ortadan kalktığı düşüncelerini akla getirmeye başlamıştır. Ancak izlenen politikalar, süreçler ve kurulan yeni sistemlerin işleyişine bakıldığında her şeyin yeni biçimine kavuştuğu bu dönemde merkezleşmenin de yeni biçiminin karşımıza çıktığı görülmektedir. Kamusal hizmetlerin eşit ve standart şekilde kurumsallaşmasının hedeflendiği dönemde siyasal, yönetsel ve ekonomik ölçek üniter devlet sınırlarını kapsamaktayken; 80'ler ile birlikte ulus-devlet sınırları işlevini yitirmeye başlamıştır. Yeni dönemde ölçek, bölge olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, yeni bölgeselleşmenin rekabetçi bölgesel ekonomiler yaratma hedefine sahip olduğu vurgulanmaktadır. Yeniden ölçeklendirme doğrultusunda hareket eden bu yaklaşım, ulus-devletin yerine bölgeleri öne çıkarmaktadır.²¹¹

Bölge ölçeğinin esas alındığı bir yaklaşımın ürünü olan kalkınma ajansları ise yerelin ihtiyaçlarının yerelden belirlenmesi ihtiyacına dayandırılmasına rağmen merkezleşmenin aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim uygulama boyutunu sorgulamak amacıyla oluşturulan anketlere verilen yanıtlar da buna işaret etmektedir. Yönetimi merkezden onaylanan, bütçesinin önemli bir kısmı merkezden aktarılan, yürütülecek eylem ve işlemleri merkez tarafından belirlenen ve performansı merkezden ölçülen ajanslar, merkezleşmenin yeni biçimini sergilemektedir. Yeni biçim ise yeni kalkınma politikalarının temel aldığı hususları içinde barındırmakta olup onların hayata geçirilmesine imkan tanımaktadır. Yönetişimci karar verme

²¹¹ Karasu, **a.g.m.**, 2009b, s. 27.

yapısı ve bu yapıdan güç alarak ortaya çıkan büyüme koalisyonları aynı çerçevede değerlendirilmektedir.

3.2.4 Katılımcı ve Dinamik Karar Alma Süreçleri

Kalkınma ajanslarının, bürokratik hiyerarşiyi ve işlemleri esas alan bir kamu kuruluşu şeklinde yapılanması yerine, bölgelerin rekabet gücünü artırmak üzere hızlı karar alabilen, hızla hizmet sunabilen, değişen koşullara uyum sağlayabilen, özel sektör mantığı ile çalışan, bölgedeki tarafları katılımcı bir platformda toplayarak ortak bölgesel kalkınma hedefi doğrultusunda yönlendirebilen, hesap verebilir, saydam, esnek bir yapıda kurulması öngörülmektedir.

Kalkınma kurulu, söz konusu ortak platformun bir örneğini teşkil etmektedir. Kalkınma kurulu nezdinde ajansların katılımcı ve dinamik karar alma süreçlerindeki etkisini ölçmek için anket formunda kalkınma kurulu ile ilgili olarak birtakım önermelere yer verilmiştir. “Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım/fikrim yok, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum” seçenekleri altında yararlanıcı ve ajans personelinin görüşleri istenmiştir.

Mevzuatta, ajansın danışma organı olarak ifade edilen kalkınma kurullarının bu görevini etkin bir şekilde yerine getirip getiremediği ankette yer alan sorular aracılığıyla ölçülmeye çalışılmıştır.

Tablo 11: Kalkınma Kuruluna İlişkin Önermeler ve Cevaplar

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP	Y*	AP*	Y	AP	Y	AP	Y	AP	Y
Kalkınma kurulları, yönlendirme ve danışma organı işlevini etkin bir şekilde yerine getirmektedir.	% 40	% 2	% 47	% 12	% 13	% 19	-	% 59	-	% 8
Kalkınma kurulları; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının homojen dağılımı ile oluşmaktadır.	-	% 2	% 20	% 18	% 40	% 34	% 40	% 43	-	% 3
Kalkınma kurulu, ajansın görev alanındaki illerin dengeli şekilde temsilini sağlamaktadır.	-	-	-	% 14	% 27	% 25	% 60	% 53	% 13	% 8
Kalkınma kurulları, bölgenin gelişme hedefine yönelik farkındalığı artırma, işbirliği geliştirme açısından çok etkili bir organdır.	% 47	% 3	% 20	% 5	% 13	% 16	% 20	% 41	-	% 35
Kalkınma kurulunda iş dünyası temsilcileri daha aktif şekilde görüş ve önerilerini dile getirmektedir.	% 20	% 5	% 27	% 14	% 20	% 32	% 33	% 35	-	% 14

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Anket sorularına verilen cevaplara bakıldığında, yararlanıcılar ile ajans personelinin bakış açılarının birtakım farklılıklar içermesi makul görünmektedir. Kalkınma kurullarının mevzuatta geçen yönlendirme ve danışma organı işlevini etkin bir şekilde yerine getirdiği yönündeki önermeye yararlanıcıların %59'u katılırken; ajans personelinin %47'si bu görüşe katılmadığını, %40'ı ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Bu konuda, söz konusu mekanizmanın yürütücüsü olan ajans personelinin görüşlerinin esas alınması yerinde olacaktır. Yararlanıcıların kalkınma kurulunun etkisine ilişkin olumlu bakışı ise diğer önermelere verilen cevaplar ile bağlantı kurulduğunda açıklık kazanmaktadır. Aynı doğrultuda ajans personelinin yaklaşık yarısı; kalkınma kurullarının işbirliği geliştirme açısından çok etkili bir

organ olduğu görüşüne kesinlikle katılmazken; yararlanıcıların %41'i bu görüşe katılmaktadır. Kalkınma kurulunun yararlanıcılar üzerindeki olumlu etkisi, son önerme ile birlikte ele alındığında anlam kazanmaktadır. Nitekim koalisyonel yapılanma örneği teşkil eden kalkınma kurulları, iş dünyası için görüş ve önerilerini daha aktif bir şekilde dile getirildiği bir platform niteliğindedir.

Kalkınma kurulu, yararlanıcılar tarafından bölgenin kalkınmasında etkili bir organ olarak görülmektedir. Kalkınma kurulunun yapısının dile getirildiği bölümde de belirtildiği gibi kurulda özel sektör önemli bir yere sahiptir. Nitekim, anketi cevaplayan yararlanıcıların da %40'ını özel sektör temsilcileri oluşturmaktadır. İş dünyasının, kurulda düşüncelerini rahatlıkla dile getirebilmesinin bu görüş üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Kalkınma kurullarında daha aktif role sahip olan kesimin, kurulu etkin bir organ olarak görmesi de muhtemeldir. Bu durum, kalkınma kurullarında özel sektörün daha belirleyici olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Yararlanıcıların yanı sıra ajans personeli de kalkınma kurulunda taleplerini dile getirmede iş dünyasının daha etkili olduğunu düşünmektedir. Ancak ajans personeli, kalkınma kurulunu bölgenin gelişmesine katkı sağlayacak işbirliklerinin geliştirilmesi açısından etkili bir organ olarak görmemektedir. Kalkınma kurulunda belli bir kesimin daha çok yönlendirici olması, kurulun etkili bir organ olma özelliğini de zayıflatabilmektedir. Görev alanındaki illerin dengeli temsilinin sağlanması ve nicelik olarak farklı sektörlerden oluşturulması, toplumdaki farklı kesimlerin kuruldaki temsil gücünü artırmada yeterli olmamaktadır. Kalkınma kurulları, farklı sektörleri bir araya getirerek ortaklık kültürü ve işbirliği geliştirme üzerine kurulu olan büyüme koalisyonlarının nasıl işlediğine bir örnek teşkil

etmektedir. Koalisyonel bir yapılanma olarak kalkınma kurullarının işleyişi; yereldeki otorite kaynaklarının, karar alma süreçlerini kendi lehlerine yönlendirebilmelerine yönelik mekanizmaya işaret etmektedir.

3.2.5 Bölge İçindeki Farklılıkların Koalisyon Oluşumlarına Etkisi

Türkiye, İBBS dahilinde 26 istatistiki bölgeye ayrılmıştır. Sosyo-gelişmişlik, sosyal ve kültürel açıdan birbirine benzediği iddiasıyla farklı illerden oluşan her bir bölge, ajansların görev alanını oluşturmaktadır. Devlet mekanlarının kalkınma boyutunda yeniden ölçeklendirildiği yapılar olan ajanslar, büyüme koalisyonlarının oluşumuna da zemin hazırlamaktadır. Ancak, büyüme koalisyonlarının niteliği, bağlı olduğu toplumsal ilişkiler doğrultusunda farklılıklar göstermektedir. Aynı bölge içindeki kentlerin farklılığı ise farklı büyüme koalisyonu oluşumları ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma ilişkin çıkarımda bulunabilmek için oluşturulan anket sorularında ajansın görev alanındaki kentlerin karakteri ve söz konusu karakterin ajansın faaliyetlerine nasıl yansıdığı sorgulanmaktadır.

Tablo 12: Ajansın Görev Alanındaki Kentler Arasındaki İlişki

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP*	Y	AP	Y*	AP	Y	AP	Y	AP	Y
Ajansın görev alanı içindeki iller arasında içsel potansiyeller, kalkınma dinamikleri, toplumsal ve kültürel açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır.	-	% 2	% 13	% 23	-	% 14	% 67	% 46	% 20	% 15
Bölge içindeki iller arasında bulunan farklılıklar ajansın faaliyetlerindeki etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.	-	% 8	% 40	% 36	% 13	% 25	% 40	% 23	% 7	% 8

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Ajansın görev alanı içindeki iller arasında içsel potansiyeller, kalkınma dinamikleri, toplumsal ve kültürel açıdan önemli farklılıklar bulunduğu konusunda ajans personeli ile yararlanıcılar hemfikirdir. Diğer yandan, bölge içindeki iller arasında bulunan farklılığın ajansın faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediğine ilişkin bir kararsızlık bulunmaktadır. Yararlanıcılar %36 ile kentler arasındaki farklılıkların ajansın faaliyetlerini olumsuz etkilediğine katılmazken; bu görüşe katılan ile katılmayan ajans personeli %40 ile eşitlik göstermektedir.

Bölge içindeki farklılıkların, ajans faaliyetlerini olumsuz etkileyip etkilemeyeceği literatürde de hala tartışılırken kentlerdeki farklı dinamiklerin mekandaki ilişkilerin niteliği üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir. Ajansın faaliyet gösterdiği bölgedeki kentler arasında içsel potansiyeller, kalkınma dinamikleri, toplumsal ve kültürel açıdan önemli farklılıklar bulunduğunun her iki grup açısından kabul görmesi, bu savı güçlendirir niteliktedir. Nitekim görev alanı içindeki kentler arasındaki benzerliklerin ve ortak noktaların azlığı koalisyonel yapılarda konsensüsün sağlanmasını da zorlaştıracaktır.

3.2.6 Desteklerin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi

Kalkınma ajansları, gelişmişlik farklarının azaltılması ve bölgenin sahip olduğu potansiyelin harekete geçirilmesi için birtakım araçlarla donatılmıştır. Sahip olduğu araçlardan en göze çarpanı ise mali destek programlarıdır. Kaynakların merkezden dağıtımının verimsizliği ve etkisizliği 58. Hükümet Acil Eylem Planı'nda bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluş gerekçesi olarak yer almaktadır. Bununla birlikte Eylem Planı'nda kaynakların merkezden dağılımı, verimsiz olarak görülmekte olup bunun israfa yol açtığı savunulmaktadır. Bunun yerine bölgesel

düzyeyde oluşturulacak yeni hizmet birimleri ile kaynakların yerinde ve daha etkin kullanılmasının, iller arasındaki gelişmişlik farklarını azaltacağı düşünölmektedir. Bu bağlamda kaynak dağılımlarının doğrudan merkezden değil, kalkınma ajansları tarafından yerel ihtiyaçlara yönelik olarak yapılacağıın altı çizilmektedir. Yeni kalkınma politikalarında rekabet edebilirliğin artırılmasına doğrudan katkıda bulunulması, bölgelerin yeni yatırımlara açılması ve piyasaya daha kolay eklenilebilmesi, destek sisteminin gerekçeleri arasında yer almaktadır. Bu yönüyle ajanslar, iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek üzere politika araçlarına sahip olan, dinamik, esnek ve bölgesel örgütler olarak tanımlanmaktadır.

Bölgesel gelişmişlik farklarının ve gelir dağılımındaki dengesizliklerin azaltılmasında en önemli araçlardan biri olarak görölen destek mekanizmasının, ne kadar etkili olabileceği hakkında fikir yürütebilmek için neye göre, nasıl ve kimlere destek verildiğine değinmek gerekmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar ve işletmeler ajans desteklerinden yararlanabilecekler kurum/kuruluşların başlıcalarını oluşturmaktadır. Ancak belirtilen işletmelerin KOBİ ölçeğinde olması istenmektedir.²¹² 2008-2013 döneminde 26 ajans genelinde 34 bin proje ile desteklerden yararlanma için başvuruda bulunulduğu ve bunlardan 8 bin 780 projenin desteklendiği bilinmektedir. Desteklenen projelere sağlanan mali kaynak ise 1.6 milyar TL civarında olup eş finansman ile birlikte yaklaşık 3 milyar TL'nin kalkınma için harekete geçirildiği söylenmektedir.²¹³

²¹² KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik'e göre 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu Yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimler KOBİ olarak tanımlanmaktadır.

²¹³ Kezban Karaboğa, "Kalkınmacılar 8.780 Projeye 1.6 Milyar Lira Kaynak Sağladı", **Dünya Gazetesi**, 20.08.2013, <http://www.dunya.com/kalkinmacilar-8780-proje-16-milyar-lira-kaynak-sagladı-200647h.htm>, Erişim tarihi: 13.09.2013. Ayrıca bkz. **Milliyet**, 20.08.2013, "1.6

Ajanslar tarafından çıkılacak mali destek programlarının, bölgelerin ihtiyacı doğrultusunda oluşturulması hedeflenmekte olup desteklerin hangi öncelikler kapsamında çıkılacağına yönetim kurulu karar vermektedir. Başka bir ifadeyle büyüme koalisyonlarının katkısı ile şekillendiğini söyleyebileceğimiz destek mekanizmasının uygulamadaki boyutu ve bölgesel kalkınmaya etkisinin, anketin bu bölümündeki sorulara verilen cevaplarla analiz edilmesi hedeflenmektedir. Nitekim koalisyonel yapılar ile temas halindeki destek süreçlerinin ne olduğundan ziyade nasıl çalıştığı burada ele alınmaya çalışılacaktır. Böylece, destek programlarından hareketle büyüme koalisyonlarının büyümeyi hangi açıdan değerlendirdiği incelenecektir.

Destekler hakkındaki sorular kapsamında ajans personeli ile yararlanıcıların cevapları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Diğer yandan, aynı hedefe yönelik farklı şekilde yapılandırılmış sorulara verilen cevaplar karşısındaki farklı tutumlar dikkat çekmektedir. Desteklerin dağıtımında bölge içindeki iller arasında dengeli dağılım sağlandığı önermesine ajans personelinin ve yararlanıcıların yarısından fazlası katılmakta iken, ajansların destek mekanizmalarının halihazırdaki şekliyle bölge içi ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında çok etkili olduğuna ajans personelinin %53'ü katılmamaktadır.

Tablo 13: Destek Mekanizmasına İlişkin Önermeler ve Cevaplar-I

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP	Y	AP	Y	AP*	Y*	AP	Y	AP	Y
Desteklerin dağıtımında bölge içindeki iller arasında dengeli dağılım sağlanmaktadır.	% 7	% 2	-	% 15	% 20	% 8	% 53	% 64	% 20	% 11
Ajansların destek mekanizmaları halihazırdaki şekliyle bölge içi ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında çok etkilidir.	-	-	% 53	% 23	% 40	% 14	% 7	% 55	-	% 8
Mali destek programlarından mali gücü yüksek olanların yararlanma imkanı yüksektir.	-	% 8	% 7	% 35	% 7	% 12	% 59	% 17	% 27	% 28
Destek mekanizması, fazla bürokratik ve karmaşık süreçlere sahiptir.	-	% 3	% 20	% 13	% 13	% 3	% 40	% 46	% 27	% 35

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Bölgeler arası eşitsizliklerin azaltılması doğrultusunda kullanılan araçlardan biri olan destek mekanizmasının, mekansal ölçekteki gelişmişlik farklarının giderilmesinde etkili olduğu düşünülmemektedir. Bu durumda, görev alanı içindeki kentler arasındaki dengeli dağılımın neye göre sağlandığı tartışma konusudur. Nicelik olarak yapılan oransal dağılımın; gerçekten dengeli olup olmadığının düşünülmesi gerekmektedir.

Bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi noktasında bakılması gereken bir başka husus; desteklerin büyük ölçüde kimler tarafından alındığıdır. Söz konusu durumun analiz edilmesi kapsamında “mali destek programlarından mali gücü yüksek olanların yararlanma imkanı yüksektir,” önermesi önem arz etmektedir. Ajans personeli, mali destek programlarından gelir düzeyi yüksek olanların yararlanma imkanının yüksek olduğuna %59'luk pay ile katılırken; yararlanıcılar bu görüşe büyük ölçüde katılmamaktadır. Ancak, destek mekanizmasındaki bürokratik

süreçlerin danışman desteği gerektirip gerektirmediğine ilişkin yöneltilen soru, söz konusu hususun sağlaması niteliğindedir.

Ankete katılan her iki grubun yaklaşık yarısı, destek mekanizmasındaki bürokratik süreçlerin, proje yazımında özel danışman desteğine ihtiyaç doğurduğu; görüşüne katılmaktadır. Bu durum, mali destek programlarından hangi kesimin daha çok yararlanabileceğine ilişkin fikir vermektedir. Ankete katılan grupların destek mekanizmasının fazla bürokratik ve karmaşık süreçlere sahip olduğunu düşünmesi de bu görüşü desteklemektedir. Nitekim, projeleri için özel danışman desteği alabilen toplumsal kesimler, zaten belli bir mali güce sahip olanları içermektedir. Özel danışman piyasası göz önünde bulundurulduğunda, kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının ya da belli bir büyüklüğe erişmemiş işletmelerin danışmanlık hizmeti satın alması oldukça zordur.

Tablo 14: Destek Mekanizmasına İlişkin Önermeler ve Cevaplar-II

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP	Y	AP	Y	AP*	Y*	AP	Y	AP	Y
Destek mekanizmasındaki bürokratik süreçler, proje yazımında özel danışman desteğine ihtiyaç doğurmaktadır.	-	-	% 7	% 17	% 33	% 2	% 47	% 51	% 13	% 30
Proje değerlendirme süreçleri doğru yatırımların seçimine yeterince imkan tanımamaktadır.	% 7	% 12	% 33	% 35	% 27	% 34	% 33	% 17	-	% 2
Mali destek programlarının öncelikleri ve tasarımları Bölgenin ihtiyacına en uygun şekilde belirlenmektedir.	-	-	% 20	% 3	% 53	% 24	% 27	% 57	-	% 16
Destek mekanizması, istihdam artırıcı etkiye sahiptir.	% 7	-	% 20	% 2	% 40	% 3	% 33	% 59	-	% 36

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Proje değerlendirme süreçlerinin doğru yatırımların seçimine yeterince imkan tanıdığı konusunda ise ajans personeli açısından net bir görüş söz konusu değildir. Buna ilişkin önerme kapsamında; yararlanıcıların büyük çoğunluğu değerlendirme süreçlerinin doğru yatırımların seçimine imkan tanıdığını düşünmektedir. Neticesinde yararlanıcılar da projeleri karşılığında ajanstan destek almaktadır. Kendi projelerinin en doğru yatırım olduğu iddiasıyla ajanstan destek almış olmaları, bu cevabın altındaki gerekçe olarak görülebilir.

Ajansların destek mekanizmasının işleyişi sıkça eleştiri konusu olmaktadır. Kamusal nitelikli hizmetlerini gerçekleştirmek için kendine ait bütçeleri olmasına rağmen kamu kurum ve kuruluşlarının ajanslardan mali destek alabilmesi; ticaret borsaları, ticaret ve sanayi odaları gibi mali açıdan güçlü olan kurumlara destek verilmesi ve destek mekanizmasının mali yönden daha güçlü olan özel kesime destek verilecek şekilde kurgulanmış olması bunların başlıcaları arasındadır.²¹⁴ Bu yönleriyle bu sistemin gelişmişlik farklarının azaltılmasındaki etkisi sorgulanmalıdır.

Ajanslara ayrılan kaynağın, bölgesel gelişme stratejileri çerçevesinde, kalkınma ivmesini artıracak öncelikli projelere hibe şeklinde tahsis edilmesi,²¹⁵ yarışma usulü ile dengeli kalkınmanın nasıl gerçekleştirilebileceği sorusunu akla getirmektedir. Diğer yandan, 26 ajans tarafından benzer konularda çıkılan destek programları karşısında, yatırımcının daha dezavantajlı konumdaki bölgede yatırım yapmayı isteyebileceği fikri gerçekçi görünmemektedir. Benzer şekilde, büyüme koalisyonları hangi politikaları uygularsa uygulasin iş yapma bilgisi, deneyim,

²¹⁴ Ajansların destek mekanizmasına ilişkin gündeme gelen haberler ve tartışılan konular bunlara örnek gösterilebilir. Bkz. <http://www.dunya.com/kalkinma-ajanslari-ne-ise-yarar-56939yy.htm>, Erişim tarihi: 12.09.2013. Hilmi Develi, “Ekonomide Satır Arası adlı köşesinde Kalkınma Planı ve Kalkın(ma) Ajans(ları)”, *Dünya Gazetesi*, 25.07.2013, <http://www.dunya.com/kalkinma-plani-ve-kalkinma-ajanslari-baslikli-yaziya-okur-duyarli-152721yy.htm>, Erişim tarihi: 12.09.2103.

²¹⁵ DPT, a.g.e., 2007, s. 20.

coğrafi özellikler, diğer üretim ilişkileri gibi para ile ölçülemeyen birikimlerin de yatırımcı açısından ayrı bir önem arz ettiği dikkate alınmalıdır.²¹⁶ 10 yıl arayla yapılan İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması araştırmasına bakıldığında, sıralamada bariz bir değişikliğin bulunmaması da bölgeler arası dengesizlikleri gidermede söz konusu mekanizmaların yeterince etkili olmadığını göstermektedir.^{217,218} 2003'te ajanslar kurulmadan önce yapılan araştırma ile 2013'te ajanslar sonrasında yapılan araştırma neticesinde, ilk sıralarda yer alan iller ve bölgeler ile son sıralarda yer alan iller ve bölgelerin genel itibariyle aynı sıralarda olduğu görülmektedir.

Koalisyonel yapıları bünyesinde barındıran ajanslar tarafından çıkılan ve dağıtılan mali destekler, bölgeyi marka değer haline getirmek, bölgenin rekabetçi yapısını iyileştirerek yeni yatırım ve istihdam imkanları oluşturmak etrafında şekillendirilmektedir. Yukarıda incelenen işleyişe bakıldığında, bu amaçlar doğrultusunda şekillenen destek mekanizmasından, işveren konumundaki sermaye sınıfının yararlandığı görülmektedir. Desteklerden genel olarak yararlanan kesimler, büyüme koalisyonlarının sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda hareket ettiğine ışık tutmaktadır. Söz konusu işleyiş, büyüme koalisyonunun sermayenin yeniden üretimini desteklediğini, toplumsal ilişkileri belli bir sınıf lehine geliştirdiğini ve yereldeki eşitsizliği hedeflediği şekilde ortadan kaldıramadığını kanıtlar niteliktedir. Verilen kararlar kapsamında; sosyal, politik ve ekonomik güçlerin etkisiyle oluşan büyüme koalisyonlarının ortak noktada nasıl buluşabildiği anlam kazanmaktadır.

²¹⁶ Cox, a.g.m., 1995, s. 213-224.

²¹⁷ DPT, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**, Ankara, 2003.

²¹⁸ Kalkınma Bakanlığı, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara, 2013.

3.2.7 Ajans Faaliyetlerinin Etkinliği

Küreselleşmeyle birlikte sınırlar bir anlamda ortadan kalkmış olup mekan, geliştirdiği ilişkiler üzerinden tanımlanmaya başlamıştır. Böylece, mekanın kendine ait özelliklerinin ön plana çıkarılması, fark edilmesi ve sermaye için cazip hale getirilmesi önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda kentlerin diğerleriyle rekabet edebilmesi için girişimci bir hâl alması, kaynaklarının içsel potansiyelini gerçekleştirecek ölçüde harekete geçirilmesi ve bunların kamu-özel sektör ve sivil toplum işbirliğiyle yürütülmesi hedeflenmektedir. Söz konusu hedeflere yönelik kurulan kalkınma ajansları; bölgesel stratejilerin yürütülmesi, yerel girişimciliğin etkinleştirilmesi, bölgenin tanıtımının yapılması, yatırımcıların karşılaştığı engellerin aşılması, sektörel sorunlara çözümler oluşturulması, belirlenen önceliklerde doğrudan finansman sağlanması ve bölgesel kalkınma hedefine yönelik olarak ağ tipi ilişkilerin geliştirilmesi faaliyetleriyle ön plana çıkmaktadır.

Bu bölümdeki anket soruları; yeni kalkınma politikalarının ürünü olan ajanslara verilen görevler ve etkisinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ajansların büyüme koalisyonlarının oluşumundaki katkısının ortaya koyulması da amaçlardan bir tanesidir. İlk olarak ajans faaliyetlerinin önem sırasının sorulduğu anketin, bu bölümünde söz konusu faaliyetlerin bölgesel kalkınmaya etkisi araştırılmıştır. Ayrıca, büyüme koalisyonları için uygun platformlar sunan ajansların daha çok hangi toplumsal kesimler için fırsat oluşturabildiği hakkında kestirimde bulunmaya çalışılmıştır.

Tablo 15:Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önermeler ve Cevaplar-I

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP*	Y*	AP	Y	AP	Y	AP	Y	AP	Y
Ajanslar, kurumlar arasında bölgesel kalkınma açısından çok etkili işbirlikleri geliştirmektedir.	% 7	-	% 27	% 7	% 59	% 29	% 7	% 52	-	% 12
Ajanslar, bölgenin yeni yatırımcılar için çekim merkezi haline dönüşmesinde çok önemli katkılar sağlamaktadır.	-	-	% 27	% 12	% 59	% 18	% 14	% 52	-	% 18

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Geliştirilen işbirliği ve ortaklık kültürüne ilişkin sorulan sorular kapsamında, yararlanıcıların izleniminin olumlu olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, yararlanıcıların %52'si ajansların, kurumlar arasında bölgesel kalkınma açısından çok etkili işbirlikleri geliştirdiği görüşüne katılmaktadır. Ajans personeli ise kalkınma kurulu hakkındaki kararlılığının aksine ajansın diğer faaliyetleri dahilinde geliştirdiği işbirlikleri kapsamında %59 oranında kararsız bir yaklaşım sergilemektedir. Bu durum, ajans faaliyetleri kapsamında geliştirilen işbirliklerinin ne kadar etkili olduğu hakkında ortak bir kanaate varılmadığını göstermektedir. Ajansların geliştirdiği işbirliklerinin etkisi hala tartışılan konulardan bir tanesidir.²¹⁹

Ajansların bölgenin yeni yatırımcılar için çekim merkezi haline dönüşmesinde çok önemli katkılar sağladığı görüşüne; yararlanıcılar %52 ile katılırken, ajans personeli %59 ile kararsız kalmaktadır. Yararlanıcıların ajanstan destek almış olması, ajansın faaliyetleri ile ilgili daha olumlu bir tavır içinde olmalarının nedenleri arasında gösterilebilir. Yararlanıcıların görüşlerinin daha iyi

²¹⁹ Erdem Yazıcı, "Kalkınma Ajansları Kalkındırır Mı?", **İPUDER**, 2012, s. 10, <http://www.ipuder.org/akademik-calmlar/415-kalknma-ajanslar-kalkndrr-m.html>, Erişim tarihi: 12.04.2013.

analiz edilebilmesi açısından diğer anket sorularına verdikleri cevapları da göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır.

Tablo 16: Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önermeler ve Cevaplar-II

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP*	Y	AP	Y*	AP	Y	AP	Y	AP	Y
Ajansın verdiği desteklerden büyük ölçüde ekonomik yönden güçlü kesim faydalanmaktadır.	-	% 14	% 7	% 40	-	% 14	% 73	% 19	% 20	% 13
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının talepleri çok etkilidir.	-	% 5	% 33	% 18	% 33	% 30	% 34	% 34	-	% 13
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının etkili olması gereklidir.	-	% 3	-	% 14	% 14	% 6	% 60	% 41	% 26	% 36
Paydaşları oluşturan farklı kesimlerin hepsi, alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip değildir.	% 7	% 2	-	% 8	-	% 39	% 53	% 45	% 40	% 6
Alınan kararlar çoğunlukla sosyal, ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluşmaktadır.	% 13	% 2	-	% 28	% 27	% 15	% 20	% 47	% 40	% 8

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Ajansın verdiği desteklerden büyük ölçüde ekonomik yönden güçlü kesimin faydalandığı görüşüne ajans personelinin %73'ü katılırken, yararlanıcılar büyük ölçüde katılmamaktadır. Diğer yandan, önceki bölümlerde görüldüğü gibi yararlanıcıların büyük çoğunluğunun destek mekanizmasından yararlanmak için danışman desteğine ihtiyaç duyulduğu fikrine katılması desteklerden yararlanmanın bir başka boyutuna işaret etmektedir. Özel danışman desteğinin, fazladan bir mali yükü beraberinde getirdiği düşünüldüğünde ajans personelinin görüşü; konu hakkında daha yönlendirici olmaktadır. Ayrıca, GMKA yetkilileri ile yapılan derinlemesine görüşmelerde, yararlanıcıların ve desteklere başvuruda bulunanların sıklıkla ajans desteklerinin mali gücü yüksek kesimlere hitap ettiğini dile getirdikleri

belirtilmiştir. Yararlanıcıların ajanstan destek alıyor olması ve ajans uzmanları aracılığıyla yararlanıcılara ulaşılmasının, yararlanıcıların görüşleri üzerinde kısmen de olsa etkili olduğu düşünülmektedir.

Ajansın çıktığı/çıkacağı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının taleplerinin çok etkili olduğu görüşüne; ankete katılan her iki grup da %34 ile katılmaktadır. Bununla birlikte her iki grup tarafından ajansın çıkacağı ya da çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının etkili olması gerektiğine inanılmaktadır. İş dünyasının daha etkili olması gerektiği görüşü ise kalkınmadaki yeni yaklaşımın farklı kesimler tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Aynı doğrultuda, yararlanıcıların %45'i, ajans personelinin ise %53'ü paydaşları oluşturan farklı kesimlerin alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip olmadığı görüşüne katılmaktadır. Söz konusu veriler birbirinin sağlaması niteliğinde olup kamu-özel-STK üçgeninin nasıl çalıştığına ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Yararlanıcıların %47'sinin katıldığı, ajans personelinin ise %40'ının kesinlikle katıldığı; alınan kararların çoğunlukla sosyal, ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluştuğu görüşü ise önemli ipuçlarının diğer bir kısmını oluşturmaktadır.

Karar alımlarına katılan aktörlerin, kendi kurum/kuruluşlarının zararı pahasına da olsa bölgenin kalkınması doğrultusundaki görüşleri savunduğu fikrine ajans personelinin %66'sı kesinlikle katılmamaktadır. Bu yaklaşım, kurulan işbirliklerinde her kesimin kalkınmayı kendi faydasına yönelik ele alabileceği savını desteklemektedir. Yararlanıcıların ise bu konuda olumlu ya da olumsuz bir görüşten yana olmayıp kararsız tutumda olması olağan karşılanmalıdır.

Tablo 17: Ajansın Faaliyetlerine İlişkin Önermeler ve Cevaplar-III

Verilen Önermeler	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım/ Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	AP*	Y	AP	Y*	AP	Y	AP	Y	AP	Y
Karar alımlarına katılan aktörler, kendi kurum/kuruluşlarının zararı pahasına da olsa Bölgenin kalkınması doğrultusundaki görüşleri savunmaktadır.	% 66	% 13	% 7	% 25	% 20	% 33	% 7	% 27	-	% 2
Bir paydaş olarak Ajansın yürüttüğü çalışmalarda ve aldığı kararlarda etkileme gücüm çok yüksektir.	% 13	% 23	% 40	% 40	% 33	% 25	% 7	% 12	% 7	-
Ajans, farklı kesimleri bir araya getiren mekanizmalara sahiptir.	% 7	-	% 7	% 8	% 7	% 15	% 72	% 56	% 7	% 21
Ajans, paydaşlar arasındaki yönetişimi sağlamada yeterince etkin olamamaktadır.	-	% 3	-	% 28	% 20	% 41	% 73	% 26	% 7	% 2

*AP: Ajans Personeli, Y: Yararlanıcı.

Ankete katılan gruplar; ajansın yürüttüğü çalışmalarda ve aldığı kararlarda birer paydaş olarak etkileme güçlerinin çok yüksek olduğunu düşünmemektedir. İş dünyasının taleplerinin çok etkili olduğunu düşünürken kendi etkileme güçlerinin sınırlı olduğunu düşünmeleri; kendilerini iş dünyasına ait olarak görmemelerinden ziyade yararlanıcı grubunun içinde yer alan diğer sektör temsilcilerinin etkisi ile açıklanabilir. Nitekim, ankete katılan yararlanıcıların %60'ı kamu sektörü temsilcilerini içermektedir.

Yeni kalkınma politikalarının kurumsal yansıması niteliğindeki ajanslar, kuruluş amaçlarında vurgulandığı üzere farklı kesimleri bir araya getiren mekanizmalara sahip olarak kurgulanmıştır. Ajans personelinin %72'sinin, yararlanıcıların ise %56'sının ajansların farklı kesimleri bir araya getiren mekanizmaları olduğu görüşüne katılması da bunu desteklemektedir. Diğer yandan, ajans personelinin %73'ü, paydaşlar arasındaki yönetişimi sağlamada ajansların yeterince etkin olmadığını düşünmektedir. Bu tutum, söz konusu mekanizmaların

hedefine ulaşmadaki etkinliği hakkında fikir vermektedir. Büyüme koalisyonları; büyüme, gelişme, kalkınma hedeflerine yönelik ortaklık kültürü içinde bir araya gelen farklı kesimleri içermektedir. Buradan hareketle, ajansların sahip olduğu mekanizmaların bölgesel düzeyde koalisyon oluşumunu hızlandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak burada önemli olan koalisyonların nasıl hareket ettiği ve hedeflerine ne ölçüde ulaşabildiğidir.

Anket sonuçlarından da görüldüğü üzere, ajanslar ile kentsel büyüme koalisyonlarında yer alan otorite kaynakları benzerlik taşımaktadır. Her ikisi de genel olarak katılımcılık, danışmanlık ve ortaklık kavramları ile gündeme gelmektedir. Büyüme koalisyonlarında dile getirilen sermaye odakları, orta sınıf çıkar grupları; ajanslarda iş dünyası, ticaret ve sanayi odaları ile karşılığını bulmaktadır. Asıl olarak büyüme koalisyonları, bu oluşumlara zemin hazırlayan ajansların birer parçası niteliğindedir.

Koalisyonda yer alan merkezi yönetim temsilcileri, alınan kararların uygulanması için uygun ortamın hazırlanmasında önem arz etmektedir. Anket sonuçlarında; paydaşları oluşturan farklı kesimlerin alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip olmadığı, karar alma süreçlerine katılan aktörlerin kendi kurumlarının zararı pahasına karar vermediğinin, alınan kararların sosyal, ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluştuğunun düşünülmesi koalisyonların çalışma mantığına işaret etmektedir. İş dünyası temsilcilerinin faydasına olacak kararların yanı sıra politik anlamda elde edilecek faydalar da ajanslar bazında kurumsallaşan koalisyon süreçlerini şekillendirmektedir. Dolayısıyla kalkınmacı anlayış ve yeni iş imkanları çerçevesinde açıklanan koalisyonların arkasındaki dinamikler, bu bölümde verilen cevaplar üzerinden görülebilmektedir. Bu kapsamda, ajansların bünyesinde

oluşan koalisyonel yapıların faaliyetleri sonucundaki çıktılardan kimlerin faydalanabileceği hakkında fikir yürütülebilmektedir.

Herkesin katılımı ile çıkarların ortak paydada buluşturulması şeklinde ifade edilen büyüme koalisyonunun, oluşum amacına hizmet etmediği görülmektedir. Teoride anlatıldığı gibi toplumun bütün kesimleri, büyüme hedefine yönelik oluşturulan koalisyonlarda ideal şekilde yer alamamaktadır. Anket sonuçlarından da görüldüğü üzere, herkesin katılımı hedefiyle kurulan yeni sistem belli güç odakları doğrultusunda çalışmaktadır. Söz konusu güç odakları ise yeni yatırım ve istihdam alanları oluşturması beklenen iş dünyasıdır. Çalışan işçi kesimleri olarak emeğin yeniden üretimi ise işveren olarak sermaye sınıfının yeni yatırımları aracılığıyla sağlanacak istihdam alanları üzerinden kurgulanmaktadır. Ancak, emek ile sermaye arasındaki ilişkinin niteliği gündeme taşınmamaktadır. Bu ilişkinin düzenlenmemesi durumunda ise uygulamaların, gücü elinde bulunduran kesim lehine olması muhtemeldir. Nitekim, koalisyonda savunulan görüşlerin kalkınma değil, kâr odaklı olduğuna ankete katılan kişi/kurumlar tarafından da dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda, kalkınma ajanslarının faaliyetleri kapsamında meşrulaşan koalisyon sistemlerinin bölge içi gelişmişlik farklarının ve toplumsal sınıflar arası dengesizlikleri azaltılmasındaki gücü zayıflamaktadır.

Anket sorularına verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, önemli sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu bağlamda cevaplar, yeni kalkınma yaklaşımı dahilinde kurulan yeni sistemler ile toplumsal kesimlere ve ekonomiye yapılan müdahaleye işaret etmektedir. Aynı doğrultuda, mekan da gerek yatırımların yönlendirildiği gerekse örgütlenilen alan olarak söz konusu politikalarından etkilenmektedir. Her ne kadar sorular ajanslar özelinde sorulmuş olsa da kalkınma ajanslarının yeni kalkınma

yaklaşımının ürünü olduğu düşünülduğünde ajanslara getirilen eleştirilerin yeni kalkınma politikaları kapsamında genellenebilmesi mümkün görünmektedir. Söz konusu sistemin ve sistemin sahip olduğu mekanizmaların toplumdaki farklı kesimler arasındaki dengesizlikleri azaltacağı savı gerçekçi görünmemektedir.

SONUÇ

Kalkınma, her dönem güncelliğini koruyan ve geniş bir perspektifi içine alan bir problem alanıdır. Toplumların ekonomik, siyasal ve kültürel hayatlarını yakından etkileyen küreselleşme ile birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Ulusal sınırların anlamını kaybettiği, iletişim teknolojilerindeki yeniliklerin uzaklık kavramını değiştirdiği küreselleşme kapsamında geleneksel kalkınma anlayışının yerini, yeni kalkınma anlayışı almıştır. Kalkınma paradigmalarında yaşanan değişim ve yeni kalkınma süreçlerinin hayata geçirilmesi üzerine görülen lüzum; yeni örgütlenme biçimlerini beraberinde getirmiştir. Yeni örgütlenme yapısında katılımcılığın somut mekanizmalar eşliğinde ortaya koyulması esas alınmıştır. Söz konusu yeni arayışlar, kalkınmanın yeniden kurumsallaşması noktasında yoğunlaşmakta ve kalkınmanın yönetişimini ön plana çıkarmaktadır.

Kalkınmanın yeniden kurumsallaşması kapsamında bölgeler; kalkınmanın yönetişimi kapsamında ise farklı kurumların işbirliğiyle zenginleşen ilişki ağları esas alınmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, merkezi yönetim kurumları ile yerel yönetim, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasında yeni bir platform ve ilişki düzeni karşımıza çıkmaktadır: Kalkınma Ajansları ve Büyüme Koalisyonları.

Yaşanan ekonomik krizler sonucu, birikim rejimlerindeki değişiklikler ve postfordizm ile birlikte ortaya çıkan esnek üretim, farklı mekansal düzenlemelere olan ihtiyacı doğurmuştur. Böylece, mekansal özellikleri harekete geçirebilecek ağ şeklindeki ilişkilere dayanan yeni örgütlenme biçimleri ortaya koyulmuştur. Kurulan kalkınma ajansları ile birlikte, kalkınmanın merkezi yönetim odaklı olması yerine yerel güçler ile birlikte harekete geçirilen içsel bir süreç olması hedeflenmiştir. Diğer

yandan, değişen rekabet koşullarına hızlı uyum sağlayabilen yerel ve bölgesel birimlerin kendilerine özgü dinamiklerinin güçlendirilmesi esas alınmıştır. Böylece bölge, postfordist ekonominin geliştirilebileceği etkin birim ve yeni politikalar oluşturma bakımından uygun mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcı politika ağlarının sağlayıcısı olarak görülen kalkınma ajansları ile birlikte bölgelerin rekabet gücünün geliştirilmesi ve merkezin kaynaklarına daha az bağımlı bir sistem oluşturulması hedeflenmektedir.

Karar süreçlerine farklı kesimlerin katılımının sağlanması, kalkınma ajanslarının oluşumundaki temel ilkeler arasındadır. Ajansların organizasyon yapısı, karar alma süreçleri ve işleyişi de söz konusu ilke doğrultusunda şekillendirilmiştir. Büyüme esasına yönelik politikalar yapılmasına aracılık eden, çalışmalarını bu yönde yürüten ve beklentileri farklı olan çeşitli aktörlerin belli bir paydada buluşmaya çalıştığı yapılar olan büyüme koalisyonları, bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma ajansları, gerek sahip olduğu mekanizmalar gerekse çalışma mantığı ve amaçları bakımından koalisyonel yapılara örnek teşkil etmektedir.

Yönetişim anlayışı üzerine kurulan kalkınma ajanslarının, koalisyonel yapıları aracılığıyla kamu-özel-stk üçlüsünü karar alma süreçlerine dahil ettiği görülmektedir. Ancak bu yapı, herkesin karar verme süreçlerinde aynı güce sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Kalkınmada çok aktörlü yönetimin sağlandığını iddia etmeden önce bu aktörlerin kim olduklarına bakılması gerekmektedir. Ajansların yönetim kurulu yapısına bakıldığında, genel itibariyle valiler ile il genel meclisi başkanlarının yanı sıra belediye, ticaret ve sanayi odası başkanları göze çarpmaktadır. Bu grup içinde ticaret ve sanayi odaları ayrı bir yere sahiptir. Nitekim, mevcut bölgedeki üretim ve tüketimi yönetme gücü piyasa mekanizması dahilinde iş

yapan işverenlerdedir. Burada aynı zamanda bir sivil toplum kuruluşu olan ticaret ve sanayi odaları, devlet merkezli yönetime dahil olan özel sektörün temsilcisi konumundadır. Özel sektörün, ekonominin katalizörü olarak kabul edilse de toplumun genel çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün göremeyeceğinin de kabul edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, ajanslar bünyesinde kalkınmanın yönetiminde sermayenin ağırlığı dikkat çekmektedir.

Söz konusu çalışma kapsamında; kalkınma ajanslarının sahip olduğu koalisyonel yapılar da göz önünde bulundurulduğunda bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasında ne ölçüde etkili olabileceği ve koalisyonel karar verme süreçleri sonrasında ortaya çıkan değerden hangi toplumsal kesimin ne kadar pay aldığı ele alınan araştırma sorunlarıdır. Katılım ve işbirliği ile çıkarların ortak paydada buluşturulması şeklinde ifade edilen büyüme koalisyonlarının bu hedefinin gerçekleşip gerçekleşmediği ele alınan araştırma sorunlarından bir diğeridir. Yeni kalkınma politikaları kapsamında sıkça üzerinde durulan yönetim, katılımcılık ve işbirliğinin pratikte ne derece işe yaradığı, aynı şekilde kalkınma ajansları üzerinden tartışılan konular arasındadır. Bu kapsamda ifade edilen soruların cevapları, literatür çalışmasının ardından yapılan anket çalışması ve derinlemesine görüşmeler ile ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yeni kalkınma politikalarının öne çıkardığı karar almada katılımcılığın ve ortaklık kültürünün farklı toplumsal kesimlere etkisinin tespiti için yöneltilen anket sorularına verilen cevaplar dikkat çekmektedir. İlk olarak, farklı kurum ve kuruluşların bir araya geldiği platform örneği olan kalkınma kurullarının yönlendirme ve danışma organı işlevini etkin bir şekilde yerine getirdiği önermesine ajans personelinin çok büyük bir bölümünün katılmaması, katılımcılık konusunda

birtakım olumsuzluklara işaret etmektedir. Kalkınma kurullarının işbirlikleri geliştirme açısından çok etkili olmadığı düşünülmesi de bu savı güçlendirmektedir. Koalisyonel bir yapı olan kalkınma kurullarında kamu-özel-stk boyutunda bölgede yer alan kuruluşların dengeli bir şekilde temsil edildiği kabul edilmektedir. Diğer yandan, kalkınma kurullarında iş dünyasının görüşlerini dile getirmede daha etkili olduğunun dile getirilmesi, kalkınmanın yönetiminde sermayenin üstünlüğüne işaret etmektedir. Bu durum, eşit güce sahip olmayan farklı grupların eşit sayıda temsili ile karar almada ortaklığın mümkün olmayacağını kanıtlamaktadır.

Büyüme koalisyonlarının değer paylaşımındaki rolünün ortaya koyulması bakımından ajans yönetim kurullarının onayı ile çıkılan desteklerin, toplumsal kesimler bazında etkisini vurgulamak gerekmektedir. Koalisyonel yapıların etkisiyle şekillenen destek mekanizmasının nasıl işlediği, koalisyonların büyümeyi nasıl ele aldığı görülmesi açısından önem arz etmektedir. Destek mekanizmasının gelişmişlik farklarının azaltılmasında çok etkili olmadığı kabul görmesi ve desteklerden mali gücü yüksek kişilerin yararlanması, kalkınma ajanslarının sahip olduğu mekanizmalar aracılığıyla yereldeki gücü yeniden ürettiğini göstermektedir.

Anket sonuçlarında görüldüğü gibi ajanstan projeleri karşılığında destek alan ve yararlanıcı olarak adlandırılan kuruluşlar, destek süreçlerinin karışık ve bürokratik olması nedeniyle çoğunlukla danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Danışmanlık hizmetlerinin ücretine katlanması da mali açıdan belirli bir güce sahip olduğuna işaret etmektedir. Ajansların bölgesel gelişmişliğe katkısı bakımından yararlanıcıların sergilediği olumlu tavır ise olağandır. Nitekim, her bir yararlanıcı; projeleri karşılığında alacakları mali destek ile bölgesel gelişmişlik farklarının

azaltılmasına katkı sağlayacakları iddiasını taşımaktadır. Diğer yandan, ajansların sermaye sınıfına KOBİ ölçeğinde destek vermesi, esnek üretim biçimine zemin oluşturan yeni kalkınma politikalarının göstergesidir. Kendi bütçeleri olan kamu kurum/kuruluşları ile birlikte belli bir mali ve otorite gücü olan aynı zamanda da ajans yönetim kurulu üyesi konumundaki ticaret ve sanayi odalarına destek verilmesi ajansların bölüşüm düzenini getiremediği varsayımını güçlendirmektedir. Ajans desteklerinden büyük ölçüde ekonomik yönden güçlü kesimin faydalandığı önermesi doğrultusunda anket ve derinlemesine görüşmelerde verilen cevaplar da bu savı ayrıca desteklemektedir.

Diğer yandan, tüm ajansların benzer konularda çıktığı destek programları aracılığıyla yatırımcının daha dezavantajlı bölgede yatırım yapmayı isteyip bu şekilde bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılabileceği fikri rasyonel görünmemektedir. Son 10 yıl özelinde illerin gelişmişlik sıralamasına bakıldığında sıralamanın genel itibarıyla değişiklik göstermemesi de bunu kanıtlamaktadır. Ajansların bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak, bölgeyi marka haline getirmek, yeni yatırım ve istihdam imkanları oluşturmak amaçlarını hayata geçirmek için kullandığı destek mekanizmasından işveren konumundaki sermaye kesiminin daha çok faydalandığı görülmektedir. Desteklerden faydalanan kesimler, ajanslar bünyesinde meşrulaşan büyüme koalisyonlarının sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda karar verdiği ışık tutmaktadır. Söz konusu işleyişin sermayenin yeniden üretimini desteklediği, toplumsal kesimler arası dengesizliklerin ortadan kaldırmaya hizmet edemediği ve kalkınmayı sermaye odaklı ele aldığı varsayımlarını kanıtlamaktadır.

Büyüme koalisyonları, katılımcı bir yaklaşımla toplumun genel çıkarına olan kararın ortaya koyulmasının aracı olarak ortaya koyulmaktadır. Ancak, tez kapsamında koalisyonel yapıların bunu hayata geçiremediği tartışılan varsayımlardandır. Ajansın çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının taleplerinin çok etkili olduğunun ve farklı toplumsal kesimlerin alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip olmadığını anketlerde ifade edilmesi ele alınan varsayımı güçlendirmektedir. Bu durum, anketlerde ayrıca belirtildiği gibi alınan kararların ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluştuğuna işaret etmektedir. Karar alımlarına katılan aktörlerin, kendi çıkarlarından ziyade kalkınmada toplumsal çıkarları savunmayacağı düşünülmesi de bunu desteklemektedir. Ajans personelinin tersine ankete katılan yararlanıcıların bu önerme karşısında kararsız bir tutum sergilemesi bölgesel kalkınma mekanizmalarından destek alanlar olarak söz konusu mekanizmaların herkesin faydasına çalıştığı iddiasında olmaları ile açıklanmaktadır.

Kamu-özel sektör ortaklığı esasıyla yapılandırılan ve devlet mekanlarının kalkınma boyutunda yeniden ölçeklendirildiği ajanslar, büyüme koalisyonlarının ajans bünyesinde kurumsallaşması doğrultusunda uygun zemin oluşturmaktadır. Kalkınma vurgusuyla hareket eden büyüme koalisyonları, mekanların sermaye yatırımları açısından cazip hale getirilmesi, böylece gerçekleştirilecek yeni yatırımlar ile birlikte yeni istihdam alanlarının açılması doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Neticesinde gelişmişlik farklarının azaltılacağı ve kalkınmanın sağlanacağı öngörülmektedir. Burada, yeni kalkınma politikaları kapsamında oluşan refah ve gelirin dağılımı ile bu dağılımdan toplumun farklı kesimlerinin nasıl etkileneceği önem arz etmektedir. Karar verme süreçlerinde; demokrasi-yönetişim-kalkınma-

ortak çıkar-uzlaşma noktasında koalisyonel yapılar tarafından yapılacak seçimler de önem arz etmektedir. Nitekim, anket ve derinlemesine görüşme sonuçlarından da görüldüğü gibi büyüme koalisyonlarını yereldeki eşitsiz toplumsal ilişkilerden bağımsız düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Diğer yandan, katılımdaki eşitsizlik ve toplumsal güç dengeleri; büyüme koalisyonlarının etkinliğini sorgulamayı gerektirmektedir.

Kalkınma ajansları ve ajanslar bünyesinde kurumsallaşan büyüme koalisyonları ekonomik büyüme için gerekli görülen faaliyetlere uygun ortamı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, sürdürülebilir sermaye açısından önem arz eden iş dünyası kadar merkezi ve yerel yönetim temsilcileri de ayrı bir yere sahiptir. Nitekim, politika belirleme ve uygulama noktasında devlet otoritesine gerek duyulmaktadır. Söz konusu ihtiyaç, yeni kalkınma politikaları ile devletin niteliğinin değiştiğine işaret etmektedir. Büyüme koalisyonları aracılığıyla devletin gerek örgütlenme gerekse yatırım alanı olarak mekan üzerinden ekonomiye ve toplumsal ilişkilere nasıl müdahale ettiği görülmektedir.

Neoliberal süreçler dahilinde etkisini artıran koalisyonel yapılar; kalkınmayı ekonomik gelişme anlamında ve sermaye odağında ele almaktadır. Nitekim, temel siyasalar büyüme koalisyonlarındaki esas aktörlerin kimler olacağının belirleyicisidir. Yeni kalkınma politikalarının ürünü olan büyüme koalisyonları da aynı doğrultuda yeni yaklaşımın unsurlarını esas almaktadır. Yeni yatırımlar, kentsel toprakların ekonomik değeri ve farklı toplumsal kesimlerin talepleri kentsel büyüme dinamiklerini özetlemektedir. Kentlerin küresel düzlemde birbirine rakip olarak görülmesi, yeni yatırımların kentlere çekilmesi noktasında ağırlık kazanmıştır. Söz konusu süreçler, kentsel iktidar biçimlerinin değişmesinde etkili olmuştur.

Kalkınma ajanslarının ve sahip olduğu büyüme koalisyonlarının da yukarıda ele alınan çerçevede tekrar değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Böyle bir sistem içinden sunulan yeni yapılardan, kuruluş amaçlarında vurgulandığı üzere gelişmişlik farklarını ve toplumsal sınıflar arasındaki dengesizlikleri azaltmasını beklemek gerçekçi değildir. Yaşanan gelişmelere yakından bakıldığında ise toplumdaki güç dengelerinin ihmal edilmeye devam edilmesi durumunda, kalkınma ajansları bünyesinde kurumsallaşan koalisyon sistemlerinin tersi bir etkiye yol açacağı beklenmektedir. Can Hamamcı'nın da ifade ettiği gibi *“Kapitalist bir toplumda temsili sistemin, temsil edilememe sorununu birlikte getirmesi doğaldır. Sorunun özünde ise toplumdaki güç dengesi yatmaktadır... Güç dengeleri değişmeden yerel alanda demokratikleşmeyi beklemek gerçekçi değildir.”*²²⁰

Kalkınma ajansları bünyesinde kurumsallaşan büyüme koalisyonlarının amacına hizmet edebilmesi için yalnızca bürokrasinin, üst düzey yöneticilerin ve özel sektörün değil tüm kesimlerin odaya çıktığı kararların alınması önem arz etmektedir. Burada hedeflenen, fiili olarak farklı kişi/kurumların bir arada bulunduğu mekanizmalardan ziyade gerçek anlamda katılımın olduğu bir etkileşim ortamının sağlanmasıdır.

²²⁰ Can Hamamcı, **Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetim Ekseninde Belediyelerimizin Yapısı ve Demokratikleşme Eğilimi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1981, s. 48. (Akt: Karasu, **a.g.m.**, 2009a, s. 23.)

KAYNAKÇA

1) KİTAPLAR

AKPINAR, Rasim, **Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Yerel Büyüme Koalisyonları/Bölgesel Kalkınma Ajansları Deneyimi**, Uzmanlık Tezi, DPT, Ankara, 2004.

BRENNER, Neil, **New State Spaces Urban Governance and the Rescaling of Statehood**, Oxford University Press, New York, 2004.

CLARKE, Simon, **Keynesianism, Monetarism and the Crisis of the State**, Edward Elgar, New York, 1988

DRUCKER, Peter F., **Management: Task Responsibilities, Practices**, Truman Talley Books, New York, 1986.

DURA, Yahya Can, **Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Bir Adım: Kalkınma Ajansları ve Türk Planlama Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi**, Uzmanlık Tezi, İçişleri Bakanlığı, Ankara, 2006.

GRAMSCI, Antonio, **Selections from the Prison Notebooks**, Essential Classics in Politics: Antonio Gramsci, The ElecBook, London, 1999, http://courses.justice.eku.edu/PLS330_Louis/docs/gramsci-prison-notebooks-vol1.pdf, Erişim tarihi: 12.09.2013.

HAMAMCI, Can, **Merkezi Yönetim ve Yerel Yönetim Ekseninde Belediyelerimizin Yapısı ve Demokratikleşme Eğilimi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1981. (Akt: Koray Karasu, “Yerelleşme Söylemi ve

Bölge Kalkınma Ajansları”, **Memleket Siyaset Yönetim**, Cilt: 4, Sayı: 11, 2009, s. 1-43.)

HARVEY, David, **The Condition of Postmodernity**, Blackwell, Cambridge, 1992.

HAZLITT, Henry, **From Bretton Woods to World Inflation, A study of Causes & Consequences**, Regnery Gateway, Chicago, 1984.

HUBBARD, Phil, KITCHIN, Rob, BARTLEY, Brendan, FULLER, Duncan, **Thinking Geographically: Space, Theory and Contemporary Human Geography**, Continuum Studies in Geography, London, 2005.

KELEŞ, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2008.

KELEŞ, Ruşen, HAMAMCI, Can, ÇOBAN, Aykut N., **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009.

LEFEBVRE, Henri, **Kentsel Devrim**, (Çev: Selim Sezer), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2013.

MENGİ, Ayşegül, **Avrupa Birliği’nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler**, İmaj Yayınları, Ankara, 1998.

MENGİ, Ayşegül, ALGAN, Nesrin, **Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

MOUNTFORD, Debra, **Organising For Local Development: The Role of Local Development Agencies- Summary Report**, OECD Leed Programme, 2009.

OHMAE, Kenichi, **Ulus Devletin Sonu: Bölgesel Ekonomilerin Yükselişi**, Türk Henkel Dergisi Yayınları 6, İstanbul, 1996.

ÖZEN, Pınar, **Bölge Kalkınma Ajansları**, TEPAV, Ankara, 2005.

ÖZMEN, Çiğdem, **Finansal Piyasaların Serbestleşmesinin Finansal Krizlere Etkileri ve Türkiye'deki Durum**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 2011.

ÖZMEN, Fatma, **Yeni Bölgecilik Anlayışı ve Kalkınma Ajansları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜ İktisat Anabilim Dalı, Isparta, 2004.

PETERSON, Paul E., **City Limits**, University of Chicago Press, Chicago, 1981.

TURAN, Menaf, (Der.), **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?**, Paragraf Yayınları, Ankara, 2005.

VERGİN, Nur, **Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004.

WEBER, Max, **Economy and Society**, (ed. Guenther Roth and Claus Wittich), Bedminster Press, New York, 1968.

WONG, Kenneth K., **City Choices: Education and Housing**, Albany: State University of New York Press, 1990. (Akt: David R. Elkins, "The Structure and Context of the Urban Growth Coalition: The View from the Chamber of Commerce", **Policy Studies Journal**, Vol. 23, No. 4, 1995, s. 584.)

YILMAZ, Ayşegül, **Regional Innovation Systems: Literature Review and the Picture for Turkey**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001.

2) MAKALELER

AKKAHVE, Deniz, “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programlarının Yönetimi ve Yapısal Fonlara Hazırlık”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 161-196.

ALLMENDINGER, Phil, HAUGHTON, Graham, “Spatial Planning, Devolution and New Planning Spaces”, **Environment and Planning C: Government and Policy**, Vol. 28, 2010, s. 803-818.

AMIN, Ash, “An Institutionalist Perspective on Regional Economic Development”, **Institutions and Governance**, Paper Presented at the Economic Geography Research Group Seminar, 1998, s. 1-21.

AMIN, Ash, “Post-Fordism: Models, Fantasie and Phantoms of Transition”, **Post-Fordism A Reader** (in), (ed. Ash Amin), Blackwell, 1994, s. 1-41.

AMIN, Ash, THRIFT, Nigel, “Neo-Marshallian Nodes in Global Networks”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 16., Issue 4, 2009, s. 571-587.

APAN, Ahmet, “Bölge Kavramı ve Bölge Kalkınma Ajansları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 13, Sayı: 4, 2004, s. 39-58.

ARSLAN, Erdal, “Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Beklenen Katkıları”, **Kamu-İş**, Cilt: 11, Sayı: 3, 2010, s. 85-108.

BAUMGARTNER, Frank R., GREEN-PEDERSEN, Christoffer, JONES, Bryan D., “Comparative Studies of Policy Agendas”, **JEPP Special Issue on Policy Agendas**, 2005, s. 18-24, http://www.unc.edu/~fbaum/books/comp/Comp_Agendas_Files/JEPP_Web_May_06/JEPP_Intro_May_2006.pdf, Erişim tarihi: 12.11.2013.

BAYRAKTAR, Cahide, “Keynes ve Refah Devleti”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2012, s. 247-261, <http://sbe.cbu.edu.tr/2012-2/20bayraktar.pdf>, Erişim tarihi: 23.05.2013.

BREATHNACH, Proinnsias, “From Spatial Keynesianism to Postfordist Neoliberalism: Emerging Contradictions in the Spatiality of the Irish State”, **Antipode**, Vol. 42, No. 5, 2010, s. 1180-1199.

BRENNER, Neil, “Globalisation as Reterritorialisation: The Re-scaling of Urban Governance in the European Union”, **Urban Studies**, Vol. 36. No. 3, 1999, s. 431-451.

BRENNER, Neil, THEODORE, Nik, “Cities and the Geographies of Actually Existing Neoliberalism”, **Antipode**, Editorial Board of Antipode, 2002, s. 349-379.

BRENNER, Neil, “Metropolitan Kurumsal Reformu ve Çağdaş Batı Avrupa’da Devlet Mekanının Yeniden Ölçeklendirilmesi”, (Çev: A. Cenap Yoloğlu), **Planlama Dergisi**, TMMOB Yayını, Sayı: 1, 2006, s. 113-137.

BRIGGS, Asa, “The Welfare State at Historical Perspective”, **Archives Europeennes de Sociologie**, Vol. 2, Issue: 2, 1999. (Akt: Cahide Bayraktar, **Keynes ve Refah Devleti**, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, 2012, s. 247-261, <http://sbe.cbu.edu.tr/2012-2/20bayraktar.pdf>, Erişim tarihi: 23.05.2013.)

CANDAN, Esin, AKBEY, Ferhat, BAŞER, Nuri Erkin, “Bilgi Ekonomisi ve Birikim Sürecinin Mekândan Kopması”, **3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı** (içinde), Eskişehir, 25-26 Kasım, s. 341-350.

CANZANELLI, Giancarlo, “Models of Territorial Development Agencies in Europe and in The World”, **ILS LEDA**, Paper No. 13, 2011, s. 1-15.

CLARKE, Simon, “The Crisis of Fordism and the Crisis of Capitalism”, **Department of Sociology**, University of Warwick, s. 1-45, <http://homepages.warwick.ac.uk/~syrbe/pubs/telos.pdf>, Erişim tarihi: 12.03.2013.

COX, Kevin R., “Globalisation, Competition and the Politics of Local Economic Development”, **Urban Studies**, Vol. 32, No. 2, 1995, s. 213-224.

COX, Kevin R., MAIR, Andrew, “From Localised Social Structures to Localities as Agents”, **Environment and Planning A.**, Vol. 23, 1991, s. 197-213.

COX, Kevin R., MAIR, Andrew, “Locality and Community in the Politics of Local Economic Development”, **Annals of the Association of American Geographers**, 78 (2), 1998. s. 307-325.

ÇAMUR, Cihangir Kübra, GÜMÜŞ, Özge, “İstatistiki Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)”, **Bölge Kalkınma Ajansları: Nedir, Ne Değildir?** (içinde), (Der: Menaf Turan), Paragraf Yayınları, Ankara, 2005, s. 147-157.

DE LA REZA, German A., “The Divide between New and Old Regionalisms: An Analytical Framework”, **Autonomous Metropolitan University**, Vol. 23, No. 2, 2005, s. 65-79.

DEAS, Iain, WARD, Kevin G., “From the New Localism to the New Regionalism?, The Implications of Regional Development Agencies for City-Regional Relations”, **Political Geography**, Vol. 19, Issue 3, 2000, s. 273-292.

DELANEY, Kevin, ECKSTEIN, Rick, “Local Growth Coalitions, Publicly Subsidized Sports Stadiums and Social Inequality”, **Humanity and Society**, Vol. 30, No. 1, 2006, s. 84-108.

DEVAS, Nick; DELAY, Simon, “Local Democracy and the Challenges of Decentralising the State: An International Perspective”, **Local Government Studies**, Vol. 32, No. 5, 2006, s. 677-695.

DİKMEN, Ahmet Alpay, “Standart Üründen Marka Standardizasyonuna”, **Ankara Üniversitesi Tartışma Metinleri**, No. 53, 2003, s. 1-21, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_53.pdf,

Erişim tarihi: 10.07.2013.

EDER, Mine, “Deeping Concessions and Rising Barriers to Entry: New Regionalism for Turkey and Mexico”, **Studies in Comparative International Development**, Vol. 36, No. 3, 2001, s. 29-57.

ELKINS, David R., “The Structure and Context of the Urban Growth Coalition: The View from the Chamber of Commerce”, **Policy Studies Journal**, Vol. 23, No. 4, 1995, s. 583-600.

ERAYDIN, Ayda, “Bölgesel Kalkınmanın Yönetişim Çerçevesinde Kurumsallaşması: Kalkınma Ajansları”, **Bölgesel Kalkınma Ajansları** (içinde), İPM/IPC, 2010, s. 9-31.

FERRY, Martin, “Polish Regional Development Agencies in a Changing Regional Context”, **East European Politics and Societies**, Vol. 21, No. 3, s. 447-474.

FREEMAN, Clark, PEREZ, Carlota “Structural Crises of Adjustment, Business, Cycles and Investment Behaviour”, in G. Dosi, et al (eds), **Technical Change and Economic Theory** (in), Pinter Publishers, 1988, s. 38-66.

GERAY, Cevat, “Bölgesel Gelişme İçin Planlama ve Örgütlenme”, **SBF Dergisi**, Cilt: 52, Sayı: 1, 1997, s. 299-312.

GOODWIN, Mark, PAINTER, Joe, “Local Governance, Crisis of Fordism and the Changing Geographies of Regulation”, **Transaction of the Institute of British Geographers**, Vol. 21, No. 4, 1996, s. 635-648.

GÖYMEN, Korel (ed.), “Türkiye’de Özel Girişimin Yerel Kalkınmaya Katkısının Sağlanması”, **Yerel Kalkınmanın Yönetişimi** (içinde), Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul, 2009, s. 159-201.

GÜLER, Birgül A., “Ajanslar Sistemi Üzerine Merkezi Yatırım Destek Ajansı Işığında Bölgesel ‘Kalkınma’ Ajansları”, **Memleket Mevzuat Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 15, 2006, s. 6-15.

GÜLER, Birgül A., “Devletin Yeniden Yapılandırılması”, **Düşün Dergisi**, 2000, s. 1-11.

GÜLER, Birgül A., “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”, **Praksis**, Sayı: 9, 2003, s. 93-116.

GÜZELSARI, Selime, “Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları”, **Ankara Üniversitesi Tartışma Metinleri**, No. 66, 2004, s. 1-29,
http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_66.pdf,

Erişim tarihi: 02.02.2013.

HALKIER, Henrik, “Regional Development Agencies and Multilevel Governance: European Perspectives”, Aalborg University, s. 1-15,
http://www.tepav.org.tr/sempozyum/2006/bildiri/bolum1/1_1_halkier.pdf,
Erişim tarihi: 15.03.2013.

HALKIER, Henrik, DANSON, Mike, “Regional Development Agencies in Western Europe- A Survey of Key Characteristics and Trends”, **European Urban and Regional Studies**, Vol. 4, No. 3, 1997, s. 243-256.

HAMMES, David, WILLS, Douglas, “Black Gold, The End of Bretton Woods and the Oil-Price Shocks of the 1970s”, **The Independent Review**, Vol. IX, No. 4, 2005, s. 152-156.

HARDING, Richard, "Regional Development Agency Experiences in England and Romania", **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 110-135.

HARRISON, John, "Stating the Production of Scales: Centrally Orchestrated Regionalism, Regionally Orchestrated Centralism", **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 32, Issue 4, 2008, s. 922-941.

HARVEY, David, "Neo-Liberalism as Creative Destruction", **Anthropology and Geography**, 88 B (2), 2006, s. 145-158.

HEIDEGGER, Martin, "The Age of World Picture", **The Question Concerning Technology and Other Essays** (in), (Transl: William Lovitt), Garland, 1977, s. 117-120.

HOOD, Christopher, "A Public Management For All Seasons?", **Public Administration**, Vol. 69, Issue 1, 1991, s. 3-19.

JOUVE, Bernard, "Urban Societies and Dominant Political Coalitions in the Internationalization of Cities", **Environment and Planning C: Government and Policy**, Vol. 25, 2007, s. 374-390.

KARASU, Koray, "Yeni Bir Tür Merkezleşmenin Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", **YAYED Memleket Mevzuat**, Sayı: IIV-46, 2009b, s. 24-33.

KARASU, Koray, "Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları", **Memleket Siyaset Yönetim**, Cilt: 4, Sayı: 11, 2009a, s. 1-43.

KAYASÜ, Serap, YAŞAR, Suna, “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 199-213.

KESKİN, Hidayet, SUNGUR, Onur, “Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 21, 2010, s. 271-293.

KOVACS, Ilona Palne, “Region-Building In Hungary- The Case of South-Transdanubia”, **Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı** (içinde), Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 73-91.

KRATKE, Stefan, “A Regulationist Approach to Regional Studies”, **Environment and Planning A**, Vol. 31, London, 1999, s. 683-704.

LIPIETZ, Alain, “From the Regulation of Space to the Space of Regulation”, **Geo Journal**, Vol. 44.4, 2002, s. 1-11.

MAGNUSON, Warren, “Urban Politics and the Local State”, **Studies in Political Economy**, Vol. 16, 1985, s. 111-142.

MAYER, Margit, “Post Fordist City Politics”, **Post-Fordism: A Reader** (in), (ed. Ash Amin), Blackwell, Oxford, 1994, s. 316-338.

MOLOTCH, Harvey, “The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place Author(s)”, **American Journal of Sociology**, Vol. 82, No. 2, 1976, s. 309-332.

OKUTUCU, Raif, “Türkiye’de Bir İlk: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi”,
Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı (içinde),
Ankara, 7-8 Eylül 2007, s. 399-407.

ÖVGÜN, Barış, “Geleneksel Bölgecilikten Yeni Bölgeciliğe”, **Küreselleşme-
Yerelleşme Sarmalında Kalkınma Ajansları-Yapılar, Sorunlar ve Çözüm
Araışları** (içinde), (editörler: Prof. Dr. Mustafa Ökmen, Yrd. Doç. Dr.
Güven Şeker, Araş. Gör. Fatih Yaman), Orion Kitabevi, Ankara, 2013, s. 43-
61.

ÖZASLAN, Metin, “Küresel-Yerel Etkileşiminin Yeni Örgütlenme Biçimleri: Ağ-
Şebeke (Network) Tarzı Firma ve İdari-Kurumsal Örgütlenmeler”, **Kentsel
Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt: 2, Ankara, 2004, s.
66-93.

ÖZKAZANÇ, Alev, “Türkiye’nin Neo-Liberal Dönüşümü ve Liberal Düşünce”,
Ankara Üniversitesi Tartışma Metinleri, No. 85, Ankara, 2005, s. 1-33,
http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/dosyalar/tm/SBF_WP_85.pdf,
Erişim tarihi: 10.10.2013.

PELLOW, David N., “Transnational Alliances and Global Politics”, (ed. Nik
Heynen, Maria Kaika, Erik Swyngedouw), **In the Nature of Cities: Urban
Political Ecology and the Politics of Urban Metabolism** (in), Routledge
Group, London and New York, 2006, s. 216-234.

PICKVANCE, Chris, “Local Economic Situation, Local Environmental Mobilization
and Local Government Environmental Policy in Hungary”, **Journal of
Environmental Policy & Planning**, J. Environ. 4, 2002, s. 87-99.

PRYTHERCH, David L., “Reconstructing Landscape to Reconstruct Regionalism? L’Horta, la Ciutat de les Ciències, and the Ideological Politics of Valencian Modernity”, **Treballs de la Societa Catalana de Geografia**, Vol. 61-62, 2006, s. 215-237.

RIJKERS, Bob, SODERBORN, Mans, LOENING, Josef L., “A Rural-Urban Comparison of Manufacturing Enterprise Performanse in Ethiopia”, **Oxford College Joint Academic Seminar Paper**, 2008, s. 1-50, [http://www.soderbom.net/rururban final resubmitted nov09.pdf](http://www.soderbom.net/rururban_final_resubmitted_nov09.pdf), Erişim tarihi: 12.09.2013.

SAMI, Neha, “From Farming to Development: Urban Coalitions in Pune, India”, **International Journal of Urban and Regional Research**, Vol. 37.1, 2013, s. 151-164.

SAYIN, Meral, “Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP-GİDEM Projesi”, **TEPAV Sempozyum Bildirileri** (içinde), Bölüm 5 (3), Ankara, 2006, s. 345-357.

SCOTT, Allen J., “Küreselleşme ve Kent-Bölgelerin Yükselişi”, (Çev. Kübra Cihangir Çamur), **Planlama Dergisi**, TMMOB Yayını, Sayı: 3, 2006, s. 26-33.

SEÇİLMİŞLER, Töre, YENEN, Zekiye, “Koruma Sorunsalına İlişkin Kuramsal Bir Değerlendirme: Kurumsalcı (Alan Yönetimi) ve Çoğulcu (Aktör Ağ Teorisi) Yaklaşımlarının Karşılaştırılması”, **Doktora Tezlerinden Üretilmiş Yayınlar**, Sigma 3, 2011, s. 375-384.

SERT, Emre, KARPUZ, Hayri, AKGÜN, Gürkan, “Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması”, **Planlama Dergisi**, TMMOB Yayını, Sayı: 2, 2005, s. 101-111.

SPINDLER, Manuela, “Regionalism and the Construction of Global Order”, **Studies in The University of Warwick**, CSGR Working Paper No. 92/02, Vol. 4, 2002, s. 1-30.

SWYNGEDOUW, Erik, MOULAERT, Frank, RODRIGUEZ, Aranxa, “Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy”, **Antipode**, Editorial Board of Antipode, 2002, s. 542-577.

ŞENGÜL, H. Tarık, “İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Kentsel Gelişme ve Yönetim Paradigmalarında Yaşanan Dönüşüm Üzerine Bir Değerlendirme”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt: 2, Ankara, 2004, s. 218-231.

ŞENGÜL, H. Tarık, “Yerel Devlet Sorunu ve Yerel Devletin Dönüşümünde Yeni Eğilimler”, **Praksis**, Sayı: 9, Ankara, 2003, s. 183-220.

TEKELİ, İlhan, “Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzluklar”, **Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu** (içinde), Cilt: 2, Ankara, 2004, s. 244-262.

TEMİZOCAK, Yılmaz, “Kalkınma Ajansları'nın Önemi ve EGEV-EBKA Deneyimi”, **TEPAV Sempozyum Bildirileri** (içinde), Bölüm 6 (1), 2006, s. 387-397.

TUTAR, Filiz, DEMİRAL, Mehmet, “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2 (1), 2007, s. 65-83.

VAYRYNEN, Raimo, “Regionalism: Old and New”, **International Studies Review**, No. 5, 2003, s. 25-51.

WALLERSTEIN, Immanuel, “Globalization or the Age of Transition?”, **International Sociology**, Vol. 15 (2), 2000, s. 251-267.

YAZICI, Erdem, “Kalkınma Ajansları Kalkındırır Mı?”, **İPUDER**, 2012, s. 1-20, <http://www.ipuder.org/akademik-calmlar/415-kalknma-ajanslar-kalkndrr-m.html>, Erişim tarihi: 12.04.2013.

YILDIZ, Cemal, “Türkiye’nin Yönetim Yapısında Yetki Paylaşımı”, **İdarecinin Sesi**, Mayıs- Haziran, 2011, s. 30-35, http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/145/10-%20cemal%20y%C4%B1ld%C4%B1z.pdf, Erişim tarihi: 13.05.2013.

YÜCEL, Hakan, AKSÜMER, Gizem, “Kentsel Dönüşüme Karşı Kent Hakkı Mücadelesi: Kazım Karabekir Mahallesi’nde Mekansal Kimlik ve Dayanışma Örüntüleri”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 36, 2011, s. 117-139.

ZHANG, Jingxiang, WU, Fulong, “Mega-Event Marketing and Urban Growth Coalitions”, **TPR**, 79 (2-3), 2008, s. 209-226.

3) SÜRELİ YAYINLAR VE RAPORLAR

AROLAT, Osman, “Kalkınma Ajansı Yönetiminde Revizyon İsteği”, Dünya Gazetesi, 04.03.2013, <http://www.dunya.com/kalkinma-ajansi-yonetiminde-revizyon-istegi-151279yy.htm>, Erişim tarihi: 14.08.2013.

AROLAT, Osman, “Kalkınma Ajansları Yolunu Bulurken”, Dünya Gazetesi, 13.06.2013, <http://www.dunya.com/kalkinma-ajansi-yonetiminde-revizyon-istegi-151279yy.htm>, Erişim tarihi: 12.08.2013.

COMCEC, **Poverty Outlook**, COMCEC Coordination Office, Ankara, 2013.

Cooperation of Metropolitan Regions in Spatial Planning and Development in the Central European Space, **North Moravia-Silesia Region Regional Actors Map**, Ostrava Science&Technology Park, INTERREG IIIC, 2005.

DEVELİ, Hilmi, “Ekonomide Satır Arası adlı köşesinde Kalkınma Planı ve Kalkın(ma) Ajans(ları)”, **Dünya Gazetesi**, 25.07.2013, <http://www.dunya.com/kalkinma-plani-ve-kalkinma-ajanslari-baslikli-yaziya-okur-duyarli-152721yy.htm>, Erişim tarihi: 12.09.2103.

ERTEN, Taylan, “Ajans Modeli Kalkındıracak Mı?”, **Dünya Gazetesi**, 05.05.2013, <http://www.dunya.com/ajans-modeli-kalkindiracak-mi-86510yy.htm>, Erişim tarihi: 13.08.2013.

ERTEN, Taylan, “Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarar?”, **Dünya Gazetesi**, 12.08.2009, <http://www.dunya.com/kalkinma-ajanslari-ne-ise-yarar-56939yy.htm>, Erişim tarihi: 12.09.2013.

DPT, **Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 2000.

DPT, **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, Ankara, 2006.

DPT, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması**,
Ankara, 2003.

DPT, **Ön Ulusal Kalkınma Planı (2004-2006)**, Ankara, 2003.

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)**, Ankara, 2000.

DPT, **Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları**, Ankara, 2007.

DTI, **Regional Industrial Development Strategy**, Department: Trade and Industry,
2006.

Dünya Gazetesi, 26.08.2013, “Bu Sene Kalkınmanın Çılgın Senesi”,
<http://www.dunya.com/bu-sene-kalkinmanin-cilgin-senesi-201004h.htm>,
Erişim tarihi: 15.09.2013.

EURADA, **Creation, Development and Management of RDA’s: Does It Have To
Be So Difficult?**, 4th Version, Brussels, 1999.

GMKA, **2013 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu**, Balıkesir, 2013.

GMKA, **2013/I. Olağan Kalkınma Kurulu Sunumu**, Balıkesir, 03.07.2013.

Kalkınma Bakanlığı, **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik
Sıralaması Araştırması (SEGE-2011)**, Ankara, 2013.

Kalkınma Bakanlığı, **Yerel Desenler, Kalkınma Ajansları 2011 Yılı Genel
Faaliyet Raporu**, Ankara, 2012.

KARABOĞA, Kezban, “Kalkınmacılar 8.780 Projeye 1.6 Milyar Lira Kaynak Sağladı”, **Dünya Gazetesi**, 20.08.2013,

<http://www.dunya.com/kalkinmacilar-8780-proje-16-milyar-lira-kaynak-sagladı-200647h.htm>, Erişim tarihi: 13.09.2013.

Milliyet, 20.08.2013, “1.6 Milyar Lira Kaynak Sağlandı”,

<http://ekonomi.milliyet.com.tr/1-6-milyar-lira-kaynak-saglandı/ekonomi/detay/1752384/default.htm>, Erişim tarihi: 13.09.2013.

OECD, **Annual Report 2003**, 2004.

OECD, **Better Policies For Better Lives**, OECD Yearbook, 2013.

OECD, **How Regions Grow**, 2009.

OECD, **Organising for Local Development: The Role of Local Development Agencies**, Summary Report, CFE/LEED, No: 18, 2009.

OECD, **TDPC Meeting at Ministerial Level Background Report**, Public Governance and Territorial Development Directorate, GOV/TDPC/MIN(2009)2/REV1, 2009.

Sosyal Politikalar Açılımları Çalışma Grubu, **Kuruluştan Bugüne Kalkınma Ajanslarında Sosyal Politikalar**, Ankara, 2012.

TEPAV, **Çek Cumhuriyeti’nde Bölgesel Kalkınma**, TEPAV Yönetişim Etüdüleri, Ankara, 2007.

TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması**, Ankara, 1991,

<http://www.todaie.gov.tr/dosya/kaya.pdf>, Erişim tarihi: 15.05.2013.

Timtv, 26.08.2013, “Kalkınma Ajansları Yeniden Yapılandırılıyor”,
<http://www.timtv.com.tr/duzenlemeler/kalkinma-ajanslari-yeniden-yapilaniyor>, Erişim tarihi: 12.08.2013.

World Bank, **Annual Report 2011**, 2012.

World Bank, **Annual Report 2012**, 2013.

World Bank, **Governance and Development**, 1992.

World Bank, **The World Bank In Turkey: 1993-2004**, 2006.

World Bank, **World Development Report (1999-2000)**, Press Conference Transcript, 1999.

4) MEVZUAT

Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği, 25.07.2006 tarih ve 26239 sayılı Resmî Gazete.

Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, 08.11.2008 tarih ve 27048 sayılı Resmi Gazete.

Kümelenme Destek Programı Yönetmeliği, 15.09.2012 tarih ve 28412 sayılı Resmi Gazete.

Kooperatifçilik Proje Destek Yönetmeliği, 30.07.2013 tarih ve 28723 sayılı Resmi Gazete.

Sayıştay Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 18.04.2013 tarih ve 28622 sayılı Resmi Gazete.

Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili Katılım Ortaklığında Yer Alan İlkeler, Öncelikler, Ara Hedefler ve Koşullara İlişkin Konsey Kararı, 235/AT, 08.03.2001.

Resmi Gazete, 27299/25.07.2009.

Resmi Gazete, 27958/08.06.2011.

Resmi Gazete, 28028/17.08.2011.

643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 08.06.2011 tarih ve 27958 sayılı Resmi Gazete.

2006/10550 sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 06.07.2006 tarih ve 26220 sayılı Resmi Gazete.

2011/1597 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 14.04.2011 tarih ve 27905 sayılı Resmi Gazete.

2012/21 sayılı Başbakanlık Genelgesi, 01.12.2012 tarih ve 28484 sayılı Resmi Gazete.

2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 19.06.2012 tarih ve 28328 sayılı Resmi Gazete.

2013/4748 sayılı Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurullarına Temsilci Gönderecek Kurum ve Kuruluşların Belirlenmesi ve Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı, 31.05.2013 tarih ve 28663 sayılı Resmi Gazete.

2013/4288 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı, 15.02.2013 tarih ve 28560 sayılı Resmi Gazete.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 08.02.2006 tarih ve 26074 sayılı Resmi Gazete.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun Genel Gerekçesi.

5523 sayılı Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun, 04.07.2006 tarih ve 26218 sayılı Resmi Gazete.

5) DİĞER

Ahiler Kalkınma Ajansı, “ Kalkınma Kurulu Üyeliği Başvuru Süresi Uzatıldı”, **Haber Bülteni**, 05.03.2012, <http://www.ahika.org.tr/index.php?page=haber&id=342>, Erişim tarihi: 28.08.2013.

Ankara Kalkınma Ajansı, “Kalkınma Kurulu Üyeliği Başvurusu”, **Duyurular**, 23.05.2012, <http://www.ankaraka.org.tr/tr/data.asp?id=618>, Erişim tarihi: 28.08.2013.

Batı Akdeniz Ekonomisini Geliştirme Vakfı, www.bagev.org.tr, Erişim tarihi: 12.06.2013.

Çukurova Kalkınma Ajansı, “Çukurova Kalkınma Ajansı Bölge Planı çalışmalarına Sektörel Çalıştaylar ile devam ediyor”, **Haber Bülteni**,

<http://www.cka.org.tr/HaberDetay.aspx?HaberID=191>, Erişim tarihi:
25.08.2013.

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, “Ajansımız Kalkınma Kurulu Üyelik Başvuruları
Başlamıştır”, **Duyurular**, 02.04.2012,
[http://www.daka.org.tr/ESKI_SITE2/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id
=307](http://www.daka.org.tr/ESKI_SITE2/index.php?Sayfa=duyurudetay&Id=307), Erişim tarihi: 28.08.2013.

EGEV,

[http://www.egev.org/index.php?option=com_content&view=article&id=8
8&Itemid=200](http://www.egev.org/index.php?option=com_content&view=article&id=88&Itemid=200), Erişim tarihi: 13.06.2013.

GİDEM Tanıtım Sunuşu, [http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-bilesenleri/gap-ve-
sanayi/gap-girisimci-destekleme-merkezleri/gap-gidem-projesi-1.-faz](http://www.gap.gov.tr/gap/gap-in-bilesenleri/gap-ve-sanayi/gap-girisimci-destekleme-merkezleri/gap-gidem-projesi-1.-faz),
Erişim tarihi: 12.06.2013.

Güney Marmara Kalkınma Ajansı, “GMKA Kalkınma Kurulu üyeliği için başvuru
süresi uzatıldı”, **Haber Bülteni**, 04.04.2012,
[http://www.gmka.org.tr/haber/gmka_kalkinma_kurulu_uyeligi_icin_bas
vuru_suresi_uzatildi](http://www.gmka.org.tr/haber/gmka_kalkinma_kurulu_uyeligi_icin_basvuru_suresi_uzatildi), Erişim tarihi: 28.08.2013.

Güneydoğu Anadolu Projesi, <http://www.gap.gov.tr/>, Erişim tarihi: 12.03.2013.

Haberler, “Kalkınma Ajansları Bölgeler Arası Gelişmişlik Farkları Azaltır”, **Haber
Bülteni**, 04.12.2008, [http://www.haberler.com/vali-cakacak-kalkinma-
ajanslari-bolgeler-arasi-haberi/](http://www.haberler.com/vali-cakacak-kalkinma-ajanslari-bolgeler-arasi-haberi/), Erişim tarihi: 12.08.2013.

<http://www.yayed.org/kalkinma-ajanslari-haber-22/bolge-ajanslarinin-her-birinin-kalkinma-kurulundan-baska-bir-de-bire.php>, Erişim tarihi:

30.08.2013.

Kilis Valiliği, “İpekyolu Kalkınma Ajansı Dönem Başkanlığını, Sayın Valimiz Devraldı”, **Haber Bülteni**,

<http://www.kilis.gov.tr/index.php?page=haberDetay&dataID=233>,

Erişim tarihi: 12.08.2013.

P2P Foundation, <http://p2pfoundation.net/Co-Governance>, Erişim tarihi: 12.02.2013.

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası, “Güney Afrika’da Win-Win Politikası ile Fırsatları Yakalayabiliriz”, **Haber Bülteni**, <http://www.sutso.org.tr/odamiz-haberler/713-vali-g%C3%BCven%C3%A7-g%C3%BCney-afrika%E2%80%99da-win-win-politikas%C4%B1-ile-f%C4%B1rsatlar%C4%B1-yakalayabiliriz.html>, Erişim tarihi:

12.08.2013.

Tekirdağ Valiliği, “Vizyon 2023 Bağcılık Çalıştayı Başladı”, **Haber Bülteni**, 26.06.2013,

<http://www.tekirdag.gov.tr/anasayfahaberleroku.asp?id=691&geridon=anasayfa>, Erişim tarihi: 30.08.2013.

TEPAV, “Mersin Kalkınma Ajansı”, 2005,

[http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1281359802-](http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1281359802-9.Mersin_Kalkinma_Ajansi.pdf)

[9.Mersin Kalkinma Ajansi.pdf](http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1281359802-9.Mersin_Kalkinma_Ajansi.pdf), Erişim tarihi: 11.06.2013.

The Locator, Settle In The Heart of Europe, http://www.the-locator.eu/72EMR_Frontend/background.jsf, Erişim tarihi: 21.07.2013.

Türk Dil Kurumu,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.51ecfa5405fa73.79615968, Erişim tarihi: 21.07.2013.

TÜSİAD, "TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesinin TÜRKONFED "Kalkınmada Bölgesel Dinamikler" Sempozyumu Açılış Konuşması", **Basın Bülteni**, <http://www.tusiad.org.tr/bilgi-merkezi/basin-odasi/konusmalar/tusiad-yonetim-kurulu-uyesi-muharrem-yilmazin-turkonfed-kalkinmada-bolgesel-dinamikler-sempozyumu-acilis-konusmasi/>, Erişim tarihi: 12.08.2013.

TVA at a Glance, http://www.tva.com/abouttva/pdf/tva_glance.pdf, Erişim tarihi: 23.06.2013.

Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, "Bölge Ajanslarının Her Birinin "Kalkınma Kurulu"ndan Başka Bir de Birer Yönetim Kurulu Var. Bu Kurullarda Kimler Var?", **Haber Bülteni**, <http://www.yayed.org/kalkinma-ajanslari-haber-22/bolge-ajanslarinin-her-birinin-kalkinma-kurulundan-baska-bir-de-bire.php>, Erişim tarihi: 28.08.2103.

EKLER

EK 1: AJANS PERSONELİNE UYGULANAN ANKET FORMU

1.Cinsiyetiniz

Kadın	☐	Erkek	☐
-------	--------------------------	-------	--------------------------

2.Yaş Grubunuz

20-25	☐	26-30	☐	31-35	☐	36-40	☐	41+	☐
-------	--------------------------	-------	--------------------------	-------	--------------------------	-------	--------------------------	-----	--------------------------

3.Eğitim Durumunuz

İlköğretim	☐	Yüksekokul	☐	Lisans	☐	Y.lisans (+devam)	☐	Doktora (+devam)	☐
------------	--------------------------	------------	--------------------------	--------	--------------------------	-------------------	--------------------------	------------------	--------------------------

4. Ajanstaki unvanınız (Fiilen yürütülen göreve ilişkin unvan belirtilecektir.)

Yönetici	☐
Uzman	☐
Destek Personeli	☐

5. Toplam hizmet süreniz

0-3 yıl	☐	4-7 yıl	☐	8-10 yıl	☐	11 ve üstü	☐
---------	--------------------------	---------	--------------------------	----------	--------------------------	------------	--------------------------

6.Aşağıda ajansların çeşitli görevleri sıralanmıştır. Size göre en önemlisinden en önemsizine göre sıralayınız. (1 en önemli, 5 en önemsiz)

	1.	2.	3.	4.	5.
Bölgedeki diğer projeleri izleme					
Bölgesel tanıtım yapma ve bölgeye yeni yatırımcı çekme					
Destek sağlama ve bu destekleri izleme					
Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlama					
Bölgesel düzeyde planlama ve programlama yapma					

7.Aşağıdaki ajansların kuruluş ve yapıları hakkındaki önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajanslar bölgesel kalkınma için en uygun yapıya sahip kuruluşlardır.					
Ajansların bölgesel özelliklerine göre farklı şekillerde örgütlenmeleri gerekir.					

Ajanslar kuruluş gerekçesinde ifade edilen yaklaşımdan uzaklaşmıştır.					
İkincil mevzuat, ajansların yapılarını bürokratikleştirmiştir.					
Ajanslar kuruluşunda amaçlanan dinamik, esnek ve hızlı hareket eden bir yapıya sahiptir.					

8.Aşağıdaki kalkınma kurulları ile ilgili önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kalkınma kurulları, yönlendirme ve danışma organı işlevini etkin bir şekilde yerine getirmektedir.					
Kalkınma kurulları; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının homojen dağılımı ile oluşmaktadır.					
Kalkınma kurulu, ajansın görev alanındaki illerin dengeli şekilde temsilini sağlamaktadır.					
Kalkınma kurulları, bölgenin gelişme hedefine yönelik farkındalığı artırma, işbirliği geliştirme açısından çok etkili bir organdır.					
Kalkınma kurulunda iş dünyası temsilcileri daha aktif şekilde görüş ve önerilerini dile getirmektedir.					

9.Aşağıdaki Bakanlık ile ilişkiler hakkındaki önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kalkınma Bakanlığı, ajansların iş ve işlemleri üzerinde fazla müdahaleci davranmaktadır.					
Kalkınma Bakanlığı koordinasyon görevini, ajansların bölgesel niteliğinden kaynaklanan farklılıklarını ortaya koymasını engelleyecek şekilde yürütmektedir.					

10.Aşağıdaki bölgesel farklılıklar ile ilgili önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajansın görev alanı içindeki iller arasında içsel potansiyeller, kalkınma dinamikleri, toplumsal ve kültürel açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır.					
Bölge içindeki iller arasında bulunan farklılıklar ajansın faaliyetlerindeki etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.					

11.Aşağıdaki destekler hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Desteklerin dağıtımında bölge içindeki iller arasında dengeli dağılım sağlanmaktadır.					
Ajansların destek mekanizmaları halihazırdaki şekliyle bölge içi ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında çok etkilidir.					
Destek mekanizması, istihdam artırıcı etkiye sahiptir.					
Destek mekanizması, fazla bürokratik ve karmaşık süreçlere sahiptir.					
Destek mekanizmasındaki bürokratik süreçler, proje yazımında özel danışman desteğine ihtiyaç doğurmaktadır.					
Proje değerlendirme süreçleri doğru yatırımların seçimine yeterince imkan tanımamaktadır.					
Mali destek programlarının öncelikleri ve tasarımları Bölgenin ihtiyacına en uygun şekilde belirlenmektedir.					
Mali destek programlarından mali gücü yüksek olanların yararlanma imkanı yüksektir.					

12. Aşağıdaki ajansın fonksiyonu hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajanslar, kurumlar arasında bölgesel kalkınma açısından çok etkili işbirlikleri geliştirmektedir.					
Ajanslar, bölgenin yeni yatırımcılar için çekim merkezi haline dönüşmesinde çok önemli katkılar sağlamaktadır.					

13. Aşağıdaki yönetim hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajansın verdiği desteklerden büyük ölçüde ekonomik yönden güçlü kesim faydalanmaktadır.					
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının talepleri çok etkilidir.					
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının etkili olması gereklidir.					
Ajans, paydaşlar arasındaki yönetişimi sağlamada yeterince etkin olamamaktadır.					
Paydaşları oluşturan farklı kesimlerin hepsi alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip değildir.					
Karar alımlarına katılan aktörler, kendi kurum/kuruluşlarının zararı pahasına da olsa Bölgenin kalkınması doğrultusundaki görüşleri savunurlar.					
Alınan kararlar çoğunlukla sosyal, ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluşmaktadır.					
Bir paydaş olarak Ajansın yürüttüğü çalışmalarda ve aldığı kararlarda etkileme gücüm çok yüksektir.					
Ajans, farklı kesimleri bir araya getiren mekanizmalara sahiptir.					

EK 2: YARARLANICILARA UYGULANAN ANKET FORMU

1.Cinsiyetiniz

Kadın	☐	Erkek	☐
-------	--------------------------	-------	--------------------------

2.Yaş Grubunuz

20-25	☐	26-30	☐	31-35	☐	36-40	☐	41+	☐
-------	--------------------------	-------	--------------------------	-------	--------------------------	-------	--------------------------	-----	--------------------------

3.Eğitim Durumunuz

İlköğretim	☐	Yüksekokul	☐	Lisans	☐	Y.lisans (+devam)	☐	Doktora (+devam)	☐
------------	--------------------------	------------	--------------------------	--------	--------------------------	-------------------	--------------------------	------------------	--------------------------

4.Çalıştığınız Kurum

Merkezi Kamu Kurumu	☐
Yerel Yönetimler (Belediye, İl Özel İdareleri, Köy Muhtarlıkları)	☐
Üniversite/Araştırma Kurumu	☐
Meslek Odaları (Ticaret ve Sanayi Odaları, Borsaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odası vb.)	☐
Sivil Toplum Kuruluşları (Dernek, Vakıf vb.)	☐
Kooperatif ve Birlikler	☐
Özel Sektör	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	☐

5.Unvanınız (Fiilen yürütülen göreve ilişkin unvan belirtilecektir.)

5.1.Kamu kurum/kuruluşu çalışanı iseniz

Yönetici	☐
Memur	☐
İşçi	☐
Sözleşmeli Personel	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	☐

5.2.Özel sektör çalışanı iseniz

Firma sahibi	☐
Yönetici	☐
İşçi	☐
Diğer (Lütfen belirtiniz.)	☐

6.Çalıştığınız yerdeki hizmet süreniz

0-3 yıl	☐	4-7 yıl	☐	8-10 yıl	☐	11 ve üstü	☐
---------	--------------------------	---------	--------------------------	----------	--------------------------	------------	--------------------------

7.Aşağıda ajansların çeşitli görevleri sıralanmıştır. Size göre en önemlisinden en önemsizine göre sıralayınız. (1 en önemli, 5 en önemsiz)

	1.	2.	3.	4.	5.
Bölgedeki diğer projeleri izleme	☐	☐	☐	☐	☐
Bölgesel tanıtım yapma ve bölgeye yeni yatırımcı çekme	☐	☐	☐	☐	☐
Destek sağlama ve bu destekleri izleme	☐	☐	☐	☐	☐
Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon sağlama	☐	☐	☐	☐	☐
Bölgesel düzeyde planlama ve programlama yapma	☐	☐	☐	☐	☐

8.Aşağıdaki kalkınma kurulları ile ilgili önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Kalkınma kurulları, yönlendirme ve danışma organı işlevini etkin bir şekilde yerine getirmektedir.					
Kalkınma kurulları; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının homojen dağılımı ile oluşmaktadır.					
Kalkınma kurulu, ajansın görev alanındaki illerin dengeli şekilde temsilini sağlamaktadır.					
Kalkınma kurulları, bölgenin gelişme hedefine yönelik farkındalığı artırma, işbirliği geliştirme açısından çok etkili bir organdır.					
Kalkınma kurulunda iş dünyası temsilcileri daha aktif şekilde görüş ve önerilerini dile getirmektedir.					

9.Aşağıdaki bölgesel farklılıklar ile ilgili önermelerden sizce uygun görüşü belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajansın görev alanı içindeki iller arasında içsel potansiyeller, kalkınma dinamikleri, toplumsal ve kültürel açıdan önemli farklılıklar bulunmaktadır.					
Bölge içindeki iller arasında bulunan farklılıklar ajansın faaliyetlerindeki etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.					

10.Aşağıdaki destekler hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Desteklerin dağıtımında Bölge içindeki iller arasında dengeli dağılım sağlanmaktadır.					
Ajansların destek mekanizmaları halihazırdaki şekliyle bölge içi ve bölgeler arası dengesizliklerin azaltılmasında çok etkilidir.					

Destek mekanizması, istihdam artırıcı etkiye sahiptir.					
Destek mekanizması, fazla bürokratik ve karmaşık süreçlere sahiptir.					
Destek mekanizmasındaki bürokratik süreçler, proje yazımında özel danışman desteğine ihtiyaç doğurmaktadır.					
Proje değerlendirme süreçleri doğru yatırımların seçimine yeterince imkan tanımamaktadır.					
Mali destek programlarının öncelikleri ve tasarımları Bölgenin ihtiyacına en uygun şekilde belirlenmektedir.					
Mali destek programlarından mali gücü yüksek olanların yararlanma imkanı yüksektir.					

11. Aşağıdaki ajansın fonksiyonu hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajanslar, kurumlar arasında bölgesel kalkınma açısından çok etkili işbirlikleri geliştirmektedir.					
Ajanslar, bölgenin yeni yatırımcılar için çekim merkezi haline dönüşmesinde çok önemli katkılar sağlamaktadır.					

12. Aşağıdaki yönetim hakkındaki önermelerden sizce uygun olan görüşü işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım/ Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Ajansın verdiği desteklerden büyük ölçüde ekonomik yönden güçlü kesim faydalanmaktadır.					
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının talepleri çok etkilidir.					
Ajansın çıkacağı/çıktığı destek konularının belirlenmesinde iş dünyasının etkili olması gereklidir.					

Ajans, paydaşlar arasındaki yönetişimi sağlamada yeterince etkin olamamaktadır.					
Paydaşları oluşturan farklı kesimlerin hepsi alınan kararları yönlendirmede aynı güce sahip değildir.					
Karar alımlarına katılan aktörler, kendi kurum/kuruluşlarının zararı pahasına da olsa Bölgenin kalkınması doğrultusundaki görüşleri savunurlar.					
Alınan kararlar çoğunlukla sosyal, ekonomik ve politik güçlerin etkisiyle oluşmaktadır.					
Bir paydaş olarak Ajansın yürüttüğü çalışmalarda ve aldığı kararlarda etkileme gücüm çok yüksektir.					
Ajans, farklı kesimleri biraraya getiren mekanizmalara sahiptir.					

ÖZET

Fordist üretim biçiminin etkinliğini yitirip postfordizmin güçlenmesi ile birlikte üretim biçimindeki değişiklikler, bölgelerin ön plana çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bölgelerin önem kazanması politika ve planların odak noktasını değiştirmiş, bu yaklaşım kendini kalkınma politikalarında da göstermeye başlamıştır. Yeni anlayış paralelinde kalkınma paradigmalarındaki değişimi hayata geçirmek için farklı örgütlenme biçimlerine yönelinmiştir.

Ulusal kalkınma miti yerine mekanın öne çıkarıldığı yaklaşımlar kalkınma politikalarında ağırlık kazanmaya başlamış, bölgesel sistemlerin kuruluşu ve etkinleştirilmesi temel gündem başlıkları arasında yerini almıştır. Bu doğrultuda kurulan yeni sistemler yerelleşme hareketi olmakla birlikte devletin sınıflara, ekonomiye ve mekana müdahalesini içermektedir.

Bu çalışma ile birlikte neoliberal sistem dahilinde ortaya çıkan yeni kalkınma politikaları kapsamında karşılaşılan büyüme koalisyonlarının bölgesel gelişme üzerindeki etkileri irdelenmiştir. Kalkınmada sosyal ağların ve yönetişimin rolü üzerinde durulmuş olup büyüme koalisyonlarının etkisi, farklı toplumsal kesimler dahilinde kalkınma ajansları örneği üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Büyüme koalisyonu, kalkınma, kalkınma ajansı, büyüme motoru, birikim rejimleri.

ABSTRACT

Changes in the modes of production due to the weakening of fordist production system and the rise of postfordism bring about the prominence of regions. The rise of regions affected the policies and plans in general and this is also the case in the development policies. As a result, planners lean into creating new organization types in order to realize a positive change in development paradigm in parallel to new understandings.

The focus in “region” rather than a “national development myth” is the new basis for development policies while the establishment and activation of regional systems is the principal item on the agenda. The new systems created in parallel with this paradigm include the intervention of the state into the classes, economy and the space while it is mostly a localization agent.

In this study, the effects of the growth coalitions on regional development which are foreseen by the new development policies in neoliberal system context are studied. In the study, priority is given to the role of social networks and governance in order to discuss the effects of growth coalitions, specifically the effects of Regional Development Agencies on several sections of society.

Keywords: Growth coalition, development, regional development agency, growth machine, accumulation regimes.